

משמרת יום

משיעורי הדף היומי של הגאון המופלא בעל "משמר הלוי" זצוק"ל

ה' חשוון - ט' כסליו, שנת השמיטה, תשפ"ב ☆ מסכת ראש השנה מרישא ועד גמירא ☆ גליון מס' 32

ענינים שנידונו בגליון זה:

גיציים משולחן גבוה

"לישועתך קויתי ה'!"...

מספר היה **רבנו זצוק"ל**, על מאור הגולה **רבנו חיים הלוי זיע"א**, כי אירע פעם **שרבי חיים** ה' שריו באיזו צרה, רח"ל. והנה במוצאי שבת קדש, לאחר ההבדלה, התיישב **רבי חיים**, והחל לומר בבקשה ובתחנונים את הפסוק: "**לישועתך קויתי ה'!**" וחזר על כך **מאות מאות** פעמים... השומעים עמדו וספרו שלכל הפחות **חמש מאות פעמים** הוא חזר וביקש והתחנן לפני השי"ת: "**לישועתך קויתי ה'!**"

ובספר "פניני רבנו הגרי"ז", [בעמ' עג] הדפיס שם **רבנו זצוק"ל** את העובדא דלהלן: - סיפר רב ג"א שליט"א, יליד העיר בריסק, וכיום גר בארה"ב, שזכה ללמוד בשיעור של **רבנו הגרי"ז זצוק"ל** לפני למעלה מששים שנה, בבריסק, **והרב** לימד אז מסכת נזיר, והרגיש המספר הנ"ל שליט"א כמה פעמים בזמן השיעור, בהסוגיות החמורות מאד, שהי' **הרב** מתייגע ומתאמץ טובא בהסברת עומק הענינים, ותוך כדי הגדת השיעור הי' **הרב** ממלמל לעצמו בשפתיו הקדושות, והתאמץ התלמיד הנ"ל לקלוט מה דוברת אז שפתיו של **הרב**, והצליח לשמוע: **לישועתך קויתי ה'!... לישועתך קויתי ה'!... לישועתך קויתי ה'!** והי' **הרב זיע"א** חוזר כמה וכמה פעמים על הפסוק הזה, ומבקש ומייחל ומקווה לישועת ה' להאיר עיניו במאור תורתו הקדושה... בינו נא זאת!... עד כאן נדפס שם ב"פניני רבנו הגרי"ז". - המשך בעמ' 54 -

בשנה!...
 • האם תקיעות דמיושב המה עיקר המצוה, או תקיעות דמעומד?
 • מאי משמע "עיון תפילה"?
 • "כל איש ישתוקק לדעת קצת עניני הדין ביום הזה..."
 • "שהחריבו בהמ"ק בעוונם!"
 • "כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו"
 • "כל שהיא משפחה אחת - דין ציבור יש לה!"
 • מי שמתייחס לבית עלי מצד אמו - האם הי' בגזירת בית עלי?
 • האם ע"א נאמן להעיד שעברו את חדש אלול?
 • מי שאכל ביו"כ ושוב חזר ואכל, האם חייב כרת על האכילה השני?
 • בענין יו"ט שני בעצרת
 • האם עדות מיוחדת מהניא בקדוש החדש?
 • חציו עבד וחציו בן חורין האם כשר לעדות החדש
 • האם שייכא הפסול דנמצא א' קא"פ לגבי עדות החדש?
 • האם דיינים הקרובים זה לזה כשרים לעדות החדש?
 • בהא שמכשירי עדות החדש דוחין את השבת
 • בענין נאמנות ע"א על עיבור החדש
 • בענין שכירות לדבר עבירה - האם מחוייב המשכיר לשלם את דמי השכירות?
 • האם ניתן להסתמך על עד שנוטל שכר להעיד - לגבי היתר עגונה?
 • האם לראב"צ יש מצוה לקדש עפ"י הראי'
 • מה זה "לפני ה'?"
 • "קדחו בזכרותו"
 • "מצוות לאו ליהנות ניתנו"
 • האם אומרין שירה בתמיד של בין הערבים?
 • הטעם שעושין בזה"ז שני ימי ראש חדש

• אימתי ר"ה דאילן לענין שביעית?
 • נכרי הבא על בת ישראל - האם הולד צריך גירות
 • האם שייך הלשון "אמר נביא" על פסוק בכתובים?
 • עברו עליו פסח ושבועות וסוכות ועדיין לא עבר שמיני עצרת - מהו לענין כל תאחר?
 • "כל תאחר" במנחת חוטא, ובמנחת נדבה, ובנסכים
 • כל תאחר בחטאת העוף הבאה על הספק - האם הוא מתורת ספק, או מתורת ודאי?
 • "כל תאחר" באשם תלוי
 • האם שייך במעשר בהמה "אמר ולא אפריש"?
 • האם ז' ימי התשלומין דעצרת הוו בכלל רגל דעצרת לענין כל תאחר?
 • "תפשת מרובה לא תפשת" - אם הוא מדין ודאי או מדין ספק?
 • בשיטת הרמב"ם בענין חיוב לינה
 • דבר שזמנו מיד - אימתי קעבר עלי' בכל תאחר?
 • "כיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי ממילא קם לי' בכל תאחר"
 • כל תאחר באשה
 • בהא דבכור נאכל דוקא בתוך שנתו אפילו בעל מום, האם הוא מדאורייתא או מדרבנן
 • האם התמידין דר"ח ניסן צריך להביאן דוקא מן החדש?
 • הבידור מכה הפסוק עדיף ואלים מהבירור מכה המציאות!
 • בגדר דין העבדים בעשרת הימים שבין ר"ה דשנת היובל ליוהכ"פ
 • קטן שהגדיל במוצאי יוהכ"פ, האם מחוייב מה"ת בדין "תוספת"?
 • כמה חקירות של אדוננו המנ"ח זיע"א בענין יובל
 • בענין תפשת מרובה לא תפשת
 • דין שאינו שייך אלא רק בשבת אחת

פרק ארבעה ראשי שנים

רש"י [ד"ה למלכים] "ואפילו עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן" וכו'.

ביארו רבותינו האחרונים זיע"א - הפנ"י והצל"ח והטו"א והחש"ל, דהדבר תלוי בהפלוגתא אי יום אחד בשנה חשוב שנה, או דוקא שלשים יום בשנה חשובים שנה, דלמ"ד דדוקא ל' יום בשנה חשיבי שנה, מייירי דוקא בעמד בשבט. אכן למ"ד דאף יום אחד בשנה חשוב שנה, לדידי סגי אפי' אם יעמוד באדר.

רש"י [ד"ה למעשר בהמה] "שאינ מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחבירתה" וכו'.

האחרונים הוסיפו, דה"ה דנפק"מ נמי לענין צירוף, דחמש בהמות שנולדו בשנה זו אינם מצטרפים עם חמש בהמות שנולדו בחבירתה, לענין שיחול עליהן החיוב דמעשר בהמה, - עי' רש"ש.

והנה כתב הרמב"ם (בפ"ז מהל' בכורות הלכה ה') וזה לשון קדשו:

-

"אין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, כשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש שני היוצא השדה שנה שנה. ויראה לי, שאם עישר בהמה משנה על שנה, הרי זה מעשר, מפני חומרת הקדשים, שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפירוש שיהי' שנה שנה" עכ"ל הרמב"ם (וע"ש בלח"מ מש"כ בזה). (והלומדים העירו, איך יתכן דמשום חומרת קדשים מביא חולין בעזרה? ועי' בספר המפתח" שם מה שצויין בזה).

והקשה ב"טורי אבן" (ב"אבני מילואים"), הא לקמן (בדף ז') מקשינן, מדוע לא הובא במשנתנו הדין המבואר שם בברייתא: "קרבנות צבור הבאין באחד בניסן - מצוה להביא מן החדש, ואם הביא מן הישן יצא, אלא שחיסר מצוה?" ומשני: "ותנא דידן, כיון דקתני אם הביא יצא, לא פסיקא ליה", (ופרש"י: "לא פסיקא ליה מילתא דליחשבה ראשי שנים"), והשתא קשה, לפי דעת הרמב"ם הנ"ל, דגם לגבי מעשר בהמה בדיעבד אם עישר משנה על שנה ה"ז מעשר, א"כ מדוע חשביה מתניתין הכא? ותי' בטו"א, דשאני התם לענין קרבנות צבור, דאם לא בא החדש בזמנו, אפי' לכתחילה מביא מן הישן, משא"כ הכא לגבי מעשר בהמה, דלכתחילה א"א בשום ענין לעשר משנה לחבירתה, ולכך שפיר ראוי למחשבי' בהדי הני ר"ה, ע"ש.

ועל כך כתב הרש"ש, דיש לומר בשיטת הרמב"ם, דאיהו מפרש המשנה לענין צירוף, וכנ"ל, ובה מודה הרמב"ם דאפי' בדיעבד אם צירף ועישר, אינו מעשר, והוכיח זאת הרש"ש מהגמ' בבכורות נ"ח ב', ע"ש.

ובשפ"א כתב ליישב וזה לשון קדשו: "ונ"ל דדוקא באותו ר"ה שהיא ר"ה לכמה דברים כגון בניסן שהוא ר"ה למלכים ולרגלים לא חש למיתני מה שאינו אלא לכתחילה, אבל להשמיט לגמרי ר"ה דאלול מה"ט ולמיתני רק תלתא זה אינו, כיון דבאמת ד' ר"ה הן, דגם לענין לכתחילה חשוב שפיר ר"ה, כנ"ל" עכ"ל השפ"א.

רש"י [ד"ה לשמיטין וליובלות] "משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה".

ושבך רש"י לזמירה וקצירה, ולענין חרישה איכא פלוגתא, אי לוקין על זה או דאינו אלא איסור עשה.

שם "משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה".

כוונת רש"י לכאן, דגם קודם שנכנס תשרי אית' לדין תוספת שביעית, אלא שזה אינו מן התורה. וצריך לפרש, דאף למ"ד דהוי מן התורה, מ"מ לא כתיב זאת להדיא בתורה"ק, רק היא מהלכה למשה מסיני.

רש"י [ד"ה לנטיעה] "ואפילו נטעה באב כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול" וכו'.

עי' "חשק שלמה".

רש"י [ד"ה לירקות] שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ר"ה על של אחר ר"ה".

עי' פיה"מ הרמב"ם בתרומות, דאף דילפי' לה מקרא ד"עשר תעשר", ה"ה נמי לענין תרומה.

ולהלן (ד"ה לאילן) כתב רש"י בלשון קדשו: "לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט" וכו'. ולא הזכיר שם דה"ה גם לענין תרומה. ויש לומר, דאחרי שכבר גילה לנו רש"י לעיל דה"ה לגבי תרומה, נקט רש"י הכא כלישנא דקרא דלא נאמר אלא מעשר.

רש"י [ד"ה לאילן] "לענין מעשר, שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבת על שחנטו לאחר שבת".

ע"י רש"י, דנפק"מ עוד לענין שני הנכנסת לשלישית, ונפק"מ נמי לענין ערלה. וכתב הרש"י: "אולם לענין שביעית לא מצאתי מפורש ט"ו בשבת, והט"א כתב בפשיטות (שם) בד"ה הואיל וה"נ לענין שביעית כו', (ותמיהני על התור"ע אות ה' שכתב, דנראה דלשביעית גם באילן ר"ה שלו תשרי, ולא זכר את הט"א, אמנם מלשון הרמב"ם בפ"ד מהל' שמיטה הל"ט והי"ב משמע כהגרע"א) וכו', עכ"ל הרש"י, וגם בחז"א... למד כך מתוך הרמב"ם, וזהו הסימן הראשון בספר הקדוש "קהלות יעקב" כאן, ע"ש.

תוס' [ד"ה ארבעה] "ג' אילנות הן". ע"י רש"י דהוא ט"ס, וצ"ל ג' אשירות הן.

הריטב"א כתב ליישב קו' התוס' וזה לשון קדשו: -

"... עוד י"ל, דהא דקתני הכא הן, היינו לפי שהם חדשים מקרוב, שראשי שנים אלו אינם מפורסמים לכל אלא מחודשים או מדין תורה או מתקנת חכמים, דאילו ראש השנה הברור לכל אינו אלא או תשרי או ניסן שהוא ר"ה לבריאת עולם ולתקופה לפום פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע בגמרא (לקמן י' ע"ב), אבל אבות נזיקין דהתם הם נזיקין טבעיים מפורסמים וידועים לכל, ולהכי לא מבעי למתני בהו הן" ע"כ הריטב"א.

תוס' [ד"ה לשטרות]: "פירש בקונטרס... והשתא משמע לפירוש הקונטרס מספק היינו חושבים אותו מוקדם... ואי אפשר לומר כן, דאין לנו לפסול שום שטר מספק, כדמוכח...".

ידוע ומפורסם בעולם התורה, מש"כ מרן הגר"ז זיע"א בקונטרס לקה"ח יומא סוכה [שיצא לאור בשנת תשכ"א] ליישב קו' התוס' ריש ר"ה על רש"י, שסובר ששטר ספק מוקדם פסול, ותוס' הקשו דאין לנו לפסול שום שטר מספק, יעו"ש בהגר"ז.

והנני רושם לעצמי [ולמדנו זאת בס"ד בשיעור], שעוד בסיון שנת תש"כ יצא לאור "חזון יחזקאל" על התוספתא שבועות מכות, ובמכות פ"א ה"ב בחידושים נדפס תירוצו אדמו"ר זצוק"ל על רש"י הנ"ל מקשיית התוס' עפ"י דקדוק לשון התוספתא "עדותן כשרה והשטר כשר", שהכשר השטר הוא מפני כשרות העדים, עיי"ש בכל דבריו הקדושים בזה, וקרובים דברי מרן הנ"ל זה לזה, אמנם יש חילוק בביאור הדברים, עיין שם ושם ותמצא נחת. [משמר הלוי".]

גמרא "מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר" וכו'.

כאן יש דקדוק נחמד של ה"טורי אבן", דמוכח דהאי תנא ס"ל דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, דאם אית' דיוכל להיות גם מלא, א"כ כך הו"ל להברייתא למיתני: מלך שעמד בערב ראש חדש ניסן.

רש"י [ד"ה דאימנו עליה] "נמנו וגמרו השרים למנותו".

מי הם השרים? ומה עם הסנהדרין?

גמרא "מונין ראשונה לראשון ושני לשני".

כתב בערול"נ: "יש להסתפק מת באדר ולא עמד שני עד אייר, לאיזה מנין מונין בניסן שעדיין לא עמד מלך אחר, ואפילו עמד השני בניסן תוך החדש ג"כ יש ספק למי מונין עד שעמד, דודאי לא שייך למנות למלך שמת כיון שלא נכנס זו כלל. ונראה, דאז כותב בשטר מנין שנות העולם" עכ"ל הערול"נ.

רש"י [ד"ה ומלך בן מלך] "וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה היא דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו".

ע"י שו"ת "חתם סופר" (חאו"ח סימן יב) דנתקשה, דמאחר שהמלכות ירושה היא לו, א"כ מדוע בעינן כלל "דאימנו עליה"? - ע"ש כל דבריו הקדושים.

גמרא "אף מלכות שלמה מניסן".

ובתוס' (ד"ה מקיש) כתבו, דהכי הוה מעשה שמלך בניסן.

תמיד נתקשינו, הא דוד המלך ע"ה נפטר בשבועות, וכדהובא בתוס' חגיגה י"ז א' (ד"ה אף) מהירושלמי שם? ובשעתו שאלנו זאת את רבנו הסטייפלר זיע"א, והשיב וכו'.

עד אשר מצאנו בס"ד ב"שפת אמת" כאן שעמד בזה, וכתב שם, דדוחק לפרש דכוונת התוס' דמה שהמליכו אביו בחייו (כמבוי בנביא מלכים) הי' בניסן הקודם, דמ"מ לא מסתבר כלל לומר שימנה הכתוב למלכות שלמה בעוד שהי' דוד המלך חי וקיים, ע"ש בשפ"א. [וראה בהרחבה במשמה"ל סימן א' אות ב', ובסי' ג' אות ו', ובסי' ד' אות ג'].
ויעו"י בגמ' בשבת (דף ל' ע"א), דהקב"ה אמר לדוד, שכיון שהגיע זמנו למות בשבת, לא יוכל למות רק באחד בשבת, משום "דאין מלכות נוגעת בחבירתה כמלא נימה", ע"ש.

ע"י רמב"ן עה"ת בפרשת יתרו עה"ת "זכור את יום השבת לקדשו", דבמה שמונין ימי השבוע אחר השבת, אחד בשבת ושני

בשבת, מקיימין בזה המצוה ד"זכות את יום השבת לקדשו", ע"ש. וא"כ הכ"נ בהא דמונין השנים ליציאת מצרים, מקיימים בזה המצוה ד"זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" וגו'. (אמר התלמיד הכותב: קטע זה אינו ברור לי לע"ע, וצריך בירור).

רש"י (ד"ה שנת עשרים שנת עשרים לגזירה שוה) "רב פפא כולהו שנת שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה – כולהו גמר להו רב פפא מרבו ללמוד סתום מן המפורש על ידי דין גזרה שוה".

הוקשה לרש"י, הא רב פפא מיירי לענין שנת עשרים, והכא הא מיירי לענין שנת ארבעים? ולכך כתב רש"י, דרב פפא למד מרבו אכולהו "שנת" שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה.

ועי' ריטב"א שכתב, דאי"ז גזירה שוה ממש, אלא גילוי מילתא בעלמא, ולכך א"צ שיהי' מופנה, ע"ש. ועי' טו"א.

דף ג' ע"א

רש"י [ד"ה כדריש לקיש], צריך לדעת כאן ברש"י, לפי איזה סדר מיייתי להפסוקים?

שם "הודו לה' כי טוב – שהרי טוב".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשמה"ל ר"ה (סימן יב אות ו') וכדלהלן: –

ברש"י ד"ה כדריש לקיש "הודו לה' כי טוב (תהלים קי"ח) שהרי טוב", שאל הגרנ"ח אינפלד שליט"א: בפסחים קי"ח א' אמרו מאי הודו לה' כי טוב שגובה חובתו בטובתו ופירש המהרש"א שם שבלי זה לא מובן לשון הפסוק יעוי"ש במהרש"א, והא קמן ברש"י דילן שהפירוש הוא פשוט הודו לה' שהרי טוב. ומה התשובה על זה?

תוס' [ד"ה אלא וייראו] "דאי אמרת ויראו לשון ראייה אין מתיישב לפרש האי כי בשום (אחד) מהנך בארבע לשונות".

המהרש"א (בחדושי הלכות ובחדושי אגדות) כתב לפרש לפי דרכו, דהא משמעות הפסוקים שלא ראו כל ישראל במיתתו שם בהר ההר, אלא רק משה ואלעזר, והכי הו"ל למימר **וישמעו** כל העדה", ובהכרח דהפי' הוא **שנתגלו**, ע"ש.

גמרא "ואימא תמוז ואימא אב ואימא אדר" וכו'.

עי' חידושי הר"ן דהני פרכי קלישי ניהו, ע"ש כ"ד הקדושים.

גמרא "א"כ שני בחדש בהדיה הוה כתיב ביה".

צ"ל "בהדיא", (וכן תוקן במהדורת "עוז והדר").

גמרא "תניא כוותי' דר' יוחנן מניין וכו' **וכתיב** וכו' **וכתיב** וכו' **וכתיב** וכו'".

הרה"ג ר' יוסף גלזר (זלה"ה) העיר: דחידוש הוא שיש **בברייתא** לשון "**וכתיב**". (גם העירו הלומדים, דברישא דברייתא נקטה לשון "דכתיב", ובהמשך נקטה הברייתא לשון "ואומר"?)

רש"י [ד"ה שני בחדש] "**וכתיב בשנה השלישית בעשור לחודש**".

הרש"ש כתב עלה: "**כפשתי אחר מקרא זה – ולא מצאתיו**" עכלה"ק.

וב"ערוך לנר", עמד נמי בזה, וכתב ליישב, דאולי ט"ס הוא, וצ"ל: **בשנה התשיעית** בחודש העשירי בעשור לחודש (יחזקאל כ"ד), וכ"כ בהג' ר"ש מדסוי.

גמרא "דלא אשכחן שני בשבת".

זה לשון קדשו של ה"שפת אמת": –

"ואע"ג דכתיב בפ' בשלח ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה, י"ל דלאו **אשבת** קאי, אלא ששי **לירידת המן**. אך עוד כתיב שם ראו וגו' ביום השישי לחם יומיים – דקאי אשישי **לשבת**? ואפשר, דלא קאמר הכא אלא דלא מצינו שני בשבת דכתיב" עכ"ל השפ"א.

דף ג' ע"ב

גמרא "דברים שאמר חנני לנחמי" וכו' ושעריה נצתו באף וגו' אמרן נחמי למלך וכו' ושעריה **אוכלו** באש" וגו'.

כבר העירו, דחנני קאמר לנחמי "נצתו" באש, ואילו נחמי קאמר למלך "אוכלו" באש?

גמרא "אל עיר קברות אבותי".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשמה"ל (סימן יב, אות ז'), וכדלהלן: –

"מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבותי חרבה... אשר תשלחני אל יהודה אל עיר קברות אבותי ואבננה".

שאלו: והלא אין קוברין מתים בירושלים ב"ק פ"ב ב', ואיך נקראת ירושלים "העיר בית קברות אבותי"? וי"ל שבסנהדרין ל"ח א' אמרו שנחמי' בן חכלי' הוא זרובבל בן שלתיאל נכדו של יהויכין המלך, וא"כ הוא נכד למלכי בית דוד, ובתוספתא נגעים פ"ו ה"ב אמרו שאין קוברין את המת בירושלים חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה שהיו שם מימות נביאים הראשונים,

האם שייך הלשון "אמר נביא" על פסוק בכתובים?

גמרא "מאי קא מבשר להו נביא לישראל".

עיי' מהרצ"ח שהניח בצע"ג: "איך נופל לשון מבשר **נביא** לישראל על מקרא זה אשר הוא **בתהלים** – והוא **כתובים** – ולא נאמר **רק ברוה"ק** – ולא **בנבואה** וכו', ובשום מקום לא מצינו שחכז"ל יכנו מקרא **בכתובים** בלשון אמר נביא?"

גמרא "בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים" וכו'.

המשל כאן תמוה, והספרים כולם מתקשים בביאור המשל, זה אומר בכה וזה אומר בכה. והפירוש היותר מתקבל על הדעת, הוא פירושו של **הגאון הנצי"ב זיע"א** ב"הרחב דבר" (דברים, כ"ג י"ט) (ומייתי לה בספר "הערות" כאן) וזה לשון קדשו: –

"ומצאנו מאמר תמוה במס' ר"ה ד"ד: נצבה שגל לימין בכתם אופיר, בשכר שחביבה תורה לישראל ככלבתא לאוה"ע זכיתם לכתם אופיר, והמשל תמוה, והענין, דמשונה אהבת שני הדברים הללו שאינו מושג למי שאינו שקוע באהבה זו, ולא כמו כל אהבה שהמה מובנים לכל בני אדם, אע"ג שאין כל האדם שוין בטבען, וזה אוהב דבר זה יותר וזה אוהב דבר זה ביותר, אבל מ"מ הכל מבינין סוג אהבה של כל דבר, משא"כ **אהבת התורה לישראל מה שמתקשר ההוגה בה באהבה ושונה בה**, וכן אהבת הכלבתא לאוה"ע השוגים בה – מה שהוא משוקץ ומתועב בעיני האדם שאין לו אהבה זו, המה דברים נפלאים, ומזה **יש להבין ולהשכיל כי דבר רוחני יצוק בַּהֶמָּה, היינו אורייתא וישראל כולא חד, מש"ה בהגות ישראל בתורה מתקשר בה כמו בן המתקשר באמו בשעה שמדבר בה, ואינו לומד בקור רוח כמו שלומד בשאר חכמות**, וכן רוח הכלב עם אוה"ע השוגים בה, וה"ק **בשכר שחביבה תורה לישראל באותו אופן נעלה שאינו מושכל לדעת אנושי** כמו אהבת כלבתא כו"ו עכ"ל **הגאון הנצי"ב זיע"א**.

רק הנצי"ב זיע"א יכול לכתוב זאת!

גמרא "רגל שבו ראש השנה לרגלים".

ופירש רש"י: "רגל שהוא בחדש הנכנס באחד בניסן הוא ראש השנה לרגלים".

ועיי' פנ"י שהאריך בזה.

ועיי' רש"ש שכתב וזה לשון קדשו: "נ"ל לפרש, דבשנה יש ג' רגלים, וקאמר תנא "דהשנה מתחלת לענין זה מא' בניסן, ור"ל דמא' בניסן עד א' בניסן יש ג' רגלים וא"כ הוה חג המצות ראשון" וכו', עכלה"ק. וצריך ביאור רב. (גם העירו הלומדים, דא"כ

וכן הוא בתוספתא ב"ב פ"א ה"ז, ויעויין מה שביאר בזה בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' ל"ז, וא"כ שפיר אמר נחמי' בן חכלי' שירושלים היא "עיר קברות אבותי", מלכי בית דוד, שהם אבותיו. האם זה נכון?

גמרא "ביום עשרים וארבעה לחדש בשישי" וגו'.

כלומר, כ"ד אלול! (היא"צ של קדוש ה' ה"מנחת חינוך" זיע"א, והסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א, והרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א).

רש"י [ד"ה כורש מלך כשר הי'] "כלומר על שם שהי' **כשר** קראוהו **כורש** – ושמו מעיד עליו".

וכמו דמצינו: "**כבש-כשב**" "שמלה – שלמה".

רש"י [ד"ה הוא כורש] "**אף דריוש שאחר אחשורוש נקרא כורש**".

משום שביאר לן רש"י (לעיל בריש העמוד) דארתחשסתא זהו דריוש שאחר אחשורוש, לכן הוצרך לבאר הכא דאף דריוש השני שבו עסקינן נקרא כורש.

נכרי הבא על בת ישראל – האם הולד צריך גירות

תוס' [ד"ה שנת] "דהוא דריוש בן אסתר".

בשו"ת "דובב מישרים" [ח"א סימן ז'] הביא בשם ספר "גבול בנימין" בהקדמה שהקשה, דא"כ מדוע חשוב הך כורש ממלכי אומות העולם, והרי נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר? וכתב, דמכאן ראי' לשיטת רש"י בקדושין (ס"ח) והתוס' יבמות (ט"ז) קדושין (ע"ה), דאף דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, היינו דכשר ואינו ממזר, אבל מ"מ צריך גירות, ואינו כשר עד שיתגייר, וע"ש ב"דובב מישרים" שמחזיק שזוהי "ראי' נחמדה". (ועיי' בספר "הערות" כאן מש"כ בזה, והדברים צריכים ביאור רב).

דף ד' ע"א

גמרא "די לא שלו".

פירש רש"י שם: "**בלא דיחוי**".

גמרא "הרי זה צדיק גמור".

עיי' ר"ח שכתב: "ויש שמפרשין, הרי זו **צדקה גמורה**". כלומר, דלא מדברים על הגברא, רק על **עצם המעשה**.

נימא דבא' באדר או בשבט ר"ה לרגלים, ושפיר יהי' חג המצות ראשון?.

לשון התוספתא (בריש פ"א): **ניסן**, ראש השנה למלכים ולרגלים (לחדשים) ולתרומת שקלים וכו' וכו'. (ולהלן בהלכה ז'): **תשרי**, ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות ולנטיעה ולירקות ולמעשרות ולנדירים וכו' וכו'. אכן לעיל בהלכה ו' איתא: **באחד** באלול ר"ה למעשר בהמה וכו' וכו', וכאן לא קתני **"באלול"** כדקתני לגבי ניסן ותשרי. וכתב שם ב"חזון יחזקאל" ב"ביאורים" וזה לשון קדשו: -

"ניסן - ראש השנה. לא תני הכא "באחד בניסן" וכן לקמן בהלכה ז' לא תני "באחד בתשרי", ואילו לקמן בהלכה ו' תני "באחד באלול", משום שבניסן הרגל שבחמשה עשר בו הוא ראש השנה לרגלים ובתשרי יום הכפורים אשר בעשירי בחדש הוא ראש השנה ליובלות (ראש השנה דף ז' ע"ב). -

א"נ משום שניסן ותשרי נקבעו להיות ראשי שנים **לדברים הרבה** ונושא הענין של התנא הוא **החדש** ותני לן שחדש ניסן או תשרי הוא ראש השנה, **אבל אלול אין החדש נקבע להיות ראש השנה אלא דין מעשר בהמה הוא נושא הענין** לאשמועין מאימתי הוה ראש השנה למעשר בהמה ותני באחד באלול" עכ"ל"ק.

תוס' (ד"ה שלשה רגלים כסדרן) **"ומתניתין דניסן ר"ש היא והכי אמרינן לקמן"**.

המפרשים כתבו, דנראה מתוך דברי התוס', דלא הוו גרסי כאן בגמרא **"ורבי שמעון היא"**.

עברו עליו פסח ושביעות וסוכות ועדיין לא עבר שמיני עצרת
- מהו לענין בל תאחר?

גמרא "כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר".

ואיך הדין אם כבר עבר חג הסוכות ועדיין לא עבר שמיני עצרת, האם יכול להקריב בשמ"ע ולפטור עצמו מבל תאחר? - יש על כך ברמב"ן ובריטב"א בסוכה מ"ח וב"טורי אבן" בסוגיין, ע"ש. (ועי' "דברי יחזקאל" סימן יג). ועי' משמה"ל ברכות סימן פ'. (אמר **התלמיד הכותב**: **הרב זצ"ל** הבליע בתוך דבריו לדון, האם הנדון על שמיני עצרת שייך רק אליבא דמ"ד נדרים ונדבות קריבין ביו"ט? ויש לציין בזה להגמ' להלן ז' ב' ולרש"י שם ד"ה והרי רגלים, ועי').

גמרא "ואחד המקדיש". ופרש"י: **"דבר לבדק הבית"**.

עי' **"חזון יחזקאל"** (ב"חדושים" בריש פ"א), שאין הכוונה לאפוקי קדשי מזבח, רק הכוונה לריבותא, דאפי' קדשי בדק הבית תליא בג' רגלים, ע"ש. ועי' **"טורי אבן"**.

גמרא "החרמין".

רש"י מפרש: **"חרמי גבוה"**. אכן התוס' מפרשי: **"בין חרמי גבוה בין חרמי כהנים"**. וכתב הטו"א, דרש"י והתוס' לטעמיהו אזלי, דהנה אהא דאיתא להלן בבב"א (בדף ה' ב') איתא: **"לה' אלקיך**, - אלו הדמין הערכין והחרמין ובהקדשות", פירש רש"י שם: **"שהן קדשי בדק הבית וכולן לה' ואין לכהנים בהן כלום"**. אכן התוס' שם כתוב לפרש: **"בכולהו כתוב לה' וכו'**, ובחרמין כתיב קדש קדשים הוא לה', **וגבי חרמי כהן** נמי דריש ליה בבכורות בר"פ כל פסולי המוקדשים" וכו'.

"בל תאחר" במנחת חוטא, ובמנחת נדבה, ובנסכים

גמרא "חטאות ואשמות".

ולענין **מנחת חוטא** - עי' מנ"ח (מצוה תקעה) שכתב בפשיטות דגם בזה קעבר בבל תאחר, (והיינו לכאן משום דגם זה הוי בכלל "חטאות"), (וכך מצדד הרש"ש כאן, ע"ש). וכמו כן כתב שם במנ"ח לענין **מנחת נדבה**, דהו"ל בכלל "נדרים ונדבות". וכמו כן על **נסכים**, בין על נסכים הבאין עם הזבח (דקיי"ל מביא אדם זבחו היום ונסכיו אחר זמן) ובין על נסכים הבאין בפני עצמן, ע"ש.

בל תאחר בחטאת העוף הבאה על הספק - האם הוא מתורת ספק, או מתורת ודאי?

שם "וחטאות".

ואיך הדין בחטאת העוף הבאה על הספק, וכגון ספק יולדת או זבה? - הנה עי' ב"מנחת חינוך" (מצוה תקעב) שכתב, דעובר בלאו דבל תאחר **מספק**, ע"ש. ומשמע, דרק **מספק** קעבר, אך לא בתורת ודאי.

דברי המנ"ח הללו לא הרגשתי בהם בעצמי, רק העירני לזה בשעתו **הרה"ג ר' אברהם גולדפינגר שליט"א**, והעיר בצדק, דלכאן ד' המנ"ח הללו אינם מתאימים עם היסוד הנודע שכתוב ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" (הל' מחוסרי כפרה, דף כ"ו ע"א מדפי הספר) בשם **מרנא הגר"ח זיע"א** - **"דדין חטאת העוף על הספק** האמור במתו"כ הוא לאו **היתרא** בעלמא להביא קרבן על הספק בשביל שיאכל בקדשים, **כי אם דהוא באמת דין חובת קרבן מסוימת שהתורה חייבה אותו להביא קרבן על הספק**" ע"ש כ"ד הקדושים. וכ"כ בחזו"א קדשים (ריש דף קעה): **"נראה דחטאת**

העוף הבאה על הספק **היא חובה להביאה** עכלה"ק. והשתא לפ"ז, הדין נותן לכאן שיהי' כאן **ודאי** חיוב דבל תאחר, ולא רק מספק? ע"כ הערתו הנשגבה.

אך באמת דהמנ"ח לשיטתו במק"א קאזיל, דיעוי' בדבריו (במצוה קסח) דמכל מה ששאל שם והניח בצ"ע חזינן שלא ס"ל **כהגר"ח והחזו"א** דהוא חיוב וודאי, ע"ש כ"ד הקדושים. ועי' בזה ב"סימא בביתא" (סימן תיט). [ועי' משמה"ל כריתות עמ' קח, קטז. ובשיעורי משמה"ל" שם בדף ז' ע"ב - ח' ע"א, ובשיעורי משמה"ל ערכין ח' ע"ב, וב"פנינים ואגרות" (ח"ב סימן יח). ועי' "אבי עזרי" (תנינא) פ"א מהל' מחוס"כ ה"ב].

"בל תאחר" באשם תלוי

גמרא "ואשמות".

עי' "גבורת ארי" (יומא פ"ב ב'), דמדקפסיק ותני "ואשמות" משמע דה"ה נמי באשם תלוי. וקשה, איך משכח"ל לר"ש בל תאחר דג' רגלים כסדרן באשם תלוי, והרי קודם שהגיע חג הסוכות הי' בנתיים יוה"כ שפוטרו מאשם תלוי ופקע ממנו החיוב לגמרי, ע"ש כ"ד הקדושים, ועי' משנ"ת בס"ד במשמה"ל כריתות סימן כ"ח.

האם שייך במעשר בהמה "אמר ולא אפרישי"?

גמרא "ומעשר".

בענין אם שייך במעשר בהמה קודם הפרשה חיוב בל תאחר מדין "אמר ולא אפריש", - עי' בר"ן להלן ו' ע"א, ועי' "טורי אבן", ועי' חזו"א (בכורות סי' כ"ז סק"ג).

תוס' [ד"ה ומעשרות] "כמו בכל דוכתי דקתני חייב".

עי' רש"ש.

בענין בל תאחר ב"פדיון הבן", - נחלקו בזה ה"טורי אבן" (כאן בדף ד') כאן עם המקנה בקדושין כ"ט, ועי' "פניני רבנו הגרי"ז" (עמ' מה) ונדפס גם במשמה"ל קדושין סימן לט ובתמורה סי' מב. (ועי' משמה"ל ר"ה סי' כ"ה אות ב').

דף ד' ע"ב

האם ז' ימי התשלומין דעצרת הוו בכלל רגל דעצרת לענין בל

תאחר?

בענין ג' רגלים ד"בל תאחר", הנה דעת הטו"א דגם שבעת ימי תשלומין בעצרת הוו בכלל רגל דעצרת לענין שאינו עובר על בל

תאחר עד שיעברו כל שבעת ימי התשלומין, (ועי' "דברי יחזקאל" סימן יג) ועי' משמה"ל ברכות סימן פ'.

רש"י [ד"ה מניין] "שאם לא חג חגיגתו בראשון יקריבנה בשני".

עי' "זבח תודה" (בחגיגה דף ט'), דמוכח מתוך הסוגיא בביצה [כ' ב'] דה"ה נמי עולת רא"י יש לה תשלומין כל שבעה.

"תפשת מרובה לא תפשת" - אם הוא מדין ודאי או מדין ספק?

גמרא "תפשת מרובה לא תפשת - תפשת מועט תפשת".

דן בזה הגרעק"א (ביומא ע"ב א') האם הוא בתורת ודאי, [דמדה היא בתורה דתפשת מרובה לא תפשת - כעין שכ' התוס' בב"ק ג' א' (ד"ה דומיא) לענין הא דאמרו "מכדי שקולין הן ויבואו שניהם דהי מינייהו מפקת, דמדה היא בתורה, ע"ש], או דלמא, דאי"ז אלא מטעם ספק וע"ש שכתב, דאם אית' דספק הוא, א"כ בדין דאם לא הביא תוך ז', יצטרך להביא ביום ח' מספק דשמא תפסת מרובה, וע"ש כל דבריו הקדושים, (וע"ע בשו"ת הגרעק"א ח"ג סימן י"ב). (ועי' משמה"ל סימן כ"ז).

רש"י [ד"ה פז"ר קש"ב] "ופר של שמיני אין אחת מאותן שתים מקריבתו אלא כל המשמרות מפיסות".

העיר בזה הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א, דשנה רש"י משנתו כשיטת רבי בסוכה נ"ה ב', דס"ל דבשמיני חוזרין לפייס כולן כאחד, ודלא כחכמים דפליגי וס"ל דאחת משתי משמרות דלא שלשו בפרים עושה אותו. (וגם הרמב"ם בפ"י מהל' תמידין ומוספין הי"ג פסק כרבי, וע"ש בלח"מ ובמה שצויין שם ב"ספר המפתח").

שם "ולא נתפרש לנו שירו - ובמסכת סופרים נמצא שירו הוא למנצח על השמינית".

ה"ערוך לנר" העיר, דד' רש"י סתרי מיני' ובי', דמתחילה כתב "שלא נתפרש שירו" - ושוב כתב "ובמסכת סופרים נמצא שירו", וביומא (דף ג') וכן בחגיגה (דף י"ז) לא כתב דבמסכת סופרים נמצא שירו, וכתב הערול"נ: "שוב ראיתי בתוס' ישנים ביומא שם שזאת הוספה הוא מתלמידי רש"י, והכניסו בפנים" ע"כ.

דף ה' ע"א

בשיטת הרמב"ם בענין חיוב לינה

גמרא" מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה. והתם מנלן, דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהלך".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשמה"ל פסחים שקלים יומא (סימן עד, אות ג'), והנני להדפיס הדברים ככתבו וכלשונו של הרב זצ"ל: -

והנה בהאי דינא דלינה, הנה הח"ח ב"ליקוטי הלכות" ב"זבח תודה" כתב: "ודע עוד דבגמרא איתא פלוגתא לענין פסח שני אי טעון לינה או לא וברמב"ם לא נזכר דבר מזה? ונ"ל שטעמו משום דהתוספות מקשים אמאי ממעט פסח קטן מלינה מי גרע ממביא קרבנו בימות החול דטעון לינה יום אחד ושמא כיון דתשלומין דראשון הוא לא בעי לינה אפילו יום אחד עכ"ל וא"כ כיון דאנן פסקינן דלא כר' נתן דהוא תשלומין אלא רגל בפ"ע בודאי טעון לינה אבל ק"ק על דברי התוס' דהא ר"י מודה דדוחה את השבת א"כ לדעת רש"י קסבר דבמועדו קאי ע"ז כרבי והוא רגל בפ"ע ואמאי אינו טעון לינה? ואולי דהוא גזירת הכתוב לדברי ר' יהודה והרמב"ם סבר מדלא הזכיר המשנה חילוק זה בין ראשון לשני משמע דס"ל כההוא תנא דשניהם טעונין לינה, עכ"ל הח"ח זיע"א, ובה ניחא לו להח"ח זיע"א מה שהרמב"ם לא חילק בין פסח ראשון לפסח שני לענין לינה ולא כתב בהל' קרבן פסח בדברים שבין ראשון לשני שהשני אינו טעון לינה, וא"כ משמע ששניהם טעונין לינה.

והנה לא דיבר הח"ח זיע"א כאן כלום מהא שברמב"ם נזכר ענין לינה רק בהל' בכורים פ"ג הי"ד, ולא נזכר בהלכות קרבנות, והרש"ש ר"ה ה' א' כתב: "ותק"ו ור"ש תשלומין לעצרת מנ"ל, קשה מדוע ל"פ גם על לינה מנ"ל, ואולי משום דאיכא למימר דבאמת ל"ל לינה כל עיקר, וכן לא ראיתי להרמב"ם שהביא דין זה דלינה, אך התוס' בחגיגה (י"ז סע"א) כתבו דנ"ל לינה מופנית בבקר כל פינות כו", עכ"ל הרש"ש, הרי שהרש"ש עמד בזה שהרמב"ם לא הביא "דין זה דלינה", וכוונתו ללינה דקרבנות, שהרי בביכורים כתב הרמב"ם דין לינה.

וב"ערוך לנר" בסוכה מ"ז ב' כתב: "לא מצאתי בהרמב"ם גילוי דעתו אם פסח שני צריך לינה... וא"כ קשה על הרמב"ם למה השמיט דין זה... ולכן שפיר י"ל דהרמב"ם פסק כמ"ד דפסח שני טעון לינה מפני הקרבן ולכן ל"צ להביאו. אמנם תמהתי שלא ראיתי להרמב"ם שהביא גם לענין פסח ראשון שטעון לינה ושם ודאי ה' צריך להביאו כיון דופנית בבקר הוא ב"ט שני וא"כ אין זה בכלל שאר מביא קרבן שהוא אין צריך ללון רק לילה אחת. וביותר יש לתמוה שגם דין הספרי שכל מביא קרבן צריך ללון בירושלים לא הביא הרמב"ם, רק בה' בכורים (פ' ג') כתב דבכורים צריכין לינה משום דכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא בבקר, אבל לענין שום שאר קרבן לא הביא כן וצ"ע, עכ"ל ה"ערוך לנר".

וסובר ה"ערוך לנר" שלשון הרמב"ם הזה בהל' ביכורים הוא רק נוגע לביכורים, ולא לשאר קרבנות.

אבל הח"ח זיע"א הנ"ל כמדו' שיש ללמוד מדבריו הקדושים שהונח לו שהרמב"ם סובר לדינא שגם פסח שני טעון לינה כמו פסח ראשון, ולכן לא מנה זאת הרמב"ם בחילוקים שבין פסח ראשון לפסח שני, ולא המשיך הח"ח לשאול שבכלל אין ברמב"ם דין לינה לגבי קרבנות [כדהבינו הרש"ש וה"ערוך לנר" הנ"ל], ואולי יש ללמוד מכאן שהח"ח סובר שבלשון הרמב"ם בהלכות בכורים פ"ג הי"ד הנ"ל "שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהלך כל פינות שאתה פונה מן המקדש כשתבוא לו לא יהיו אלא בבקר", מבואר שכל פעם "כשתבוא לו", למקדש, לא תפנה ממנו אלא בבקר, ומבואר כאן הדין שטעון לינה, וכולל כל הקרבנות, והלכות בכורים הוא בספר זרעים להרמב"ם, וקודם לסדר עבודה וקרבנות, וכבר כאן בפעם הראשונה ששייך דין לינה בבכורים, ביאר הרמב"ם שכל פינות שאתה פונה מן המקדש לא יהיו אלא בבקר, וכבר כאן ביאר הרמב"ם דין לינה בכל פעם שבה למקדש ליצורך קרבנות, ושוב אין צריך לכפול בספר עבודה וקרבנות.

אמנם כן שהרש"ש ר"ה ה' א' הנ"ל סובר שאין ברמב"ם דין לינה במביאי קרבן, וכן סובר הגאון הנצי"ב בפירוש "עמק הנצי"ב" להספרי פ' פנחס עמ' ע"ד, וכן סובר ה"מקדש דוד" בקונטרס בסוף הספר סי' ה' ס"ק ו', וכן סובר ה"ערוך לנר" הנ"ל סוכה מ"ז ב' שנשאר בצ"ע על הרמב"ם שלא הביא דין לינה לגבי שום שאר קרבן, רק לגבי ביכורים בלבד, ומפרש להרמב"ם הנ"ל דהל' ביכורים פ"ג הי"ד שקאי רק על ביכורים בלבד.

אבל כנגד זה הנה הפנ"י בר"ה ה' ב' כתב שדעת הרמב"ם שיש חיוב לינה גם בפסח שני ושמיני עצרת, ואיפה ראה זאת ברמב"ם? על כרחיך בפ"ג הי"ד בביכורים הנ"ל שכל פינות שאתה פונה מן המקדש לא יהיו אלא לבקר ומהא שבהל' קרבן פסח פ"י ה"ט לא כתב הרמב"ם דין לינה בחילוקים שבין פסח ראשון לפסח שני.

וכפי הנראה פירש כך גם ה"אור שמח" הל' קרבן פסח פ"י ה"ו.

וכן איתא גם בשפ"א ר"ה ה' א'.

ואם כן לכאורה זכינו ללמוד בס"ד שכן היא גם דעת הח"ח זיע"א כאן, שלא הושמט ברמב"ם דין לינה במביאי הקרבן, ומבואר הוא בהל' ביכורים הנ"ל.

האם כל הנ"ל נכון הוא? או טעות הוא בידי?

וע"ע שיעורי משמה"ל י"ח א'.

גמרא "אטו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן".

התוס' (בד"ה אמרה) נתקשו בה, דנימא חד יומא, דתפשת מועט תפשת? ועי' רשב"א וריטב"א שכתבו, דהיינו "ועוד חג השבועות דקאמר".

גמרא "ופסח בר מיקרב ברגלים הוא, פסח זימנא קביעא ליה, אי אקרב' אקרב' ואי לא אקרב' אידחי ליה".

ופי' התוס' (בד"ה ואי) "והרי מיד עובר עליו".

והיינו שסברי התוס', דדבר שזמנו מיד, עובר עליו בב"ת לאלתר. ואזלי התוס' לשיטתייהו (לעיל ד' א', בסוף העמוד) שכתבו שם לגבי בכורים, דאין דינם בג' רגלים, אלא מעצרת ועד החג בקריאה ומחג עד חנוכה בלא קריאה.

ואולם הטו"א כאן פליג על התוס', ומבאר, שכוונת הגמרא, דאדרבה, בפסח שיש לו זמן קבוע ואין לו תשלומין לא שייך בו בכלל בל תאחר, ולשיטתו אין גם בל תאחר בבכורים מהאי טעמא. והמציאה הגדולה היא, שיש גם במאירי (לעיל בדף ד' א') שכתב להדיא כדעת הטו"א, שאין בל תאחר בבכורים ובפסח מהאי טעמא שזמנם קבוע ואין להם תשלומים "שכל שיש לו זמן להיות נפקע מכל וכל אינו בדין בל תאחר" ע"ש. (ועיי' משמה"ל סימן א' אות ה', וסי' כד, ולהלן בסי' לד).

דף ו' ע"ב

"כיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי ממילא קם ליי בבל תאחר"

רש"י [ד"ה הניחא] "ולמדך דכיון דעברה שנה אע"פ שלא עברו רגלים כסדרן חייב, וסבר לה כר"ש בחדא ופליג עלי' בחדא".

זו היא שיטת רש"י, ומשום דהוקשה ליי דאם איתי' דס"ל לר"ש לבל תאחר ד"שנה בלא רגלים" א"כ היכי קאמר: "רגלים פעמים ג' פעמים ד' פעמים ה'", הא כיון שעברה שנה ועבר בבל תאחר, והיכי משכח"ל ד' או ה'? ואולם הבעה"מ כתב לפרש בשני דרכים אחרים, וזה לשון קדשו: -

"... ויש לומר על פנים אחרים, דהאי דקתני ברייתא עובר בבל תאחר, - דוקא ברגלים בלא שנה דסמוך ליה, אבל בשנה בלא רגלים עובר משום לפני ה' תאכלנו שנה בשנה, ואין שם בל תאחר, ומ"מ בין בזה ובין בזה עובר, אלא לא חשש התנא לפרש אלא על מה דסליק מיניה, ואע"ג אמרי' מכדי תנא אלאוי קא מהדר, חד לאו כמשמעו וחד לאו הבא מכלל עשה, וכמאן דאמר **איסורי קא מהדר**. -

ועוד יש לומר ולפרש ההיא דאמרי' רגלים פעמים חמשה, נפקה מינה לעבור עליו בכל יום ויום, דכיון דעבר על בל תאחר דרגלים מאחר דבראיית פנים הוא יום אחד, כך בכל יום עובר בבל תאחר, אבל התלוי בשנה אינו עובר אלא על כל שנה ושנה,

כמו שנאמר תאכלנו שנה בשנה" עכ"ל הבעה"מ. ועיי' רשב"א וריטב"א מש"כ להקשות על ד' הבעה"מ, ע"ש.

ובנוגע לטענת הבעה"מ, דבשנה בלא רגלים ליכא אלא לאו הבא מכלל עשה, ואין כאן לאו דבל תאחר, כתבו רבותינו האחרונים זיע"א - הפנ"י, והטו"א, והמנ"ח (במצ' י"ח), והשפ"א - דכשם שמבואר בגמ' לעיל ד' ב' אליבא דר"מ - דכיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי, ממילא קם ליי בבל תאחר", כאן לגבי שנה בלא רגלים כו"ע מודו בהך סברא, ודוקא התם פליגי שאר תנאי, משום דאית להו ילפותא מקראי דבפחות מג' רגלים אינו עובר, משא"כ הכא.

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשמה"ל (סי' יב אות יג), וכך נדפס שם:

מכתב זה שלחתי בכשלושים צילומים לגדולי תורה ות"ח מובהקים שליט"א

בס"ד יום ד' לס' "שמעו נא בני לוי" כ"ה סיון תשנ"ט

הו"כ הדר"ג הרמה שליט"א

נעימות בימינכם נצח!

אבקשה נא מאד להאיר את עיני במה שהנני נכרך בענייני בהא דמבואר בר"ה ה' ב' שכל המנויים בברייתא דר"ה דף ד' שיש בהם בל תאחר דכולהו מקרא נפק, וא"כ הא דאיתא בירושלמי ר"ה פ"א ה"א [דף ד' ע"ב] "רבי חגי בעא קומי רבי יוסה כתיב וביום השמיני ימול עבר ולא מל אמר ליי "כי תדור נדר לד' א' לא תאחר לשלמו" דבר שהוא ניתן לתשלומין יצא זה שאינו ניתן לתשלומין, ואלמלא "לשלמו" הי' בל תאחר במילה, וצל"ע בענייני: מהיכא הוה ילפינן להאי בל תאחר במילה? מאיזה פסוק? מאיזו דרשה?

המצפה לתשובתם הרמתי ביקרא דאורייתא

משה מרדכי הלוי שולזינגר

וזה מכתב שכתבתי עכשיו ל... שליט"א, ואשמח מאד לקבל חוות דעת כבוד ידידי שליט"א בענין הנכבד הזה שהוא נשמת הסוגיא דבל תאחר.

בס"ד עש"ק מטו"מ כ"ה תמוז תשנ"ט

הו"כ הדר"ג ... שליט"א

נעימות בימינכם נצח!

הנני שמח ומודה להשי"ת שאוכל לשמח את כבוד הדר"ג שליט"א בבשורות טובות מאד ומשמחות מאד מעולם התורה, אשר הוא הוא העולם האמיתי, אשר כל מה שעומד חוץ מעולם התורה הוא מלא כעס ומכאובים ומרורות

רח"ל, ורק בעולם התורה עזו וחדוה במקומו, ושם חביון עוזו, וכל זמן שממשמש בד"ת מוצא בהם טעם ומתיקות עד בלי די.

והענין הוא ששלחתי בזמנו לשאול במה שהייתי מאד נבוך באיבעיא דרב חגי בירושלמי פ"א ה"א דר"ה [דף ד' ע"ב] עבר ולא מל [מהו שיעבור בבל תאחר], מאיזה פסוק הוה ילפינן להאי בל תאחר במילה?

והנה מתוך צמאוני העז לדעת תשובת שאלה גדולה זו שלחתי את השאלה הנ"ל בצילום לכשלושים גדולי תורה ותלמידי חכמים מובהקים שליט"א.

והנה חמשה גאונים מובהקים מפורסמים שליט"א השיבו לי שמבואר בחז"ל במדרשים ובזוה"ק שמילה היא קרבן, וא"כ הו"א שנלמד מכי דרוש ידרשנו לרבות חטאות ואשמות ועולות ושלמים, והכי נמי קרבן של מילה.

ומה אעשה וכל כך רחוק אני משכל התורה מלהבין ד"ז. השי"ת יזכני לאור תורה והבנתה במהרה.

אמנם חמשה גאונים מובהקים מפורסמים שליט"א השיבו לי בסגנון אחד, אשר לענ"ד ניכרים דברי אמת לאמתיה של תורה.

בראשונה השיב לי בע"פ כב' הגאון ... שליט"א בבקר אחרי התפילה, שמילה שקבעה לה התורה זמן דביום השמיני אלמלא המיעוט דלשלמו סבר רב חגי שודאי קאי על זה מה שהתורה אומרת לא תאחר, שהתורה אוסרת בלאו שלא לאחר מזמן שקבעה תורה, ואם היתה בעיא זו נפשטת שאכן כן הוא, בלי המיעוט ד"לשלמו", כי אז הי' הדין נותן שעבר ולא אכל מצה בליל הסדר, או עבר ולא נטל לולב ביום ראשון דסוכות, וכן כל מצוה שקבעה לה התורה זמן קבוע ועבר הזמן ולא עשאה הרי זה ממש "לא תאחר" שאמרה תורה, וכל הריבויים מהפסוקים בסוגיא דר"ה ה' ב' ו' א' ובגדרים ג' ב' [על נזירות] הכל הוא על ענינים שלא נקבע להם זמן בתורה, וחידושה התורה שאסור לאחורם, והאיסור הזה לאחורם הוא קבוע להם זמן, משא"כ דבר שקבוע לו זמן בתורה אלמלא "לשלמו" הי' ברור שיש עליו "לא תאחר".

ומצות מילה היא המצוה הראשונה בתורה שיש לה זמן קבוע ביום השמיני, ולכן שאל על מילה, וה"ה על כל הדומה לה [הואיל ופתח בה קרא תחילה כמנחות ס"א ב' ועוד], ואחרי המיעוט ד"לשלמו" באמת אין בל תאחר בכלום שלא ניתנו לתשלומין.

ואח"כ זכיתי בס"ד לתשובות בכתב הגאונים הישישיים... שליט"א והגאונים הצעירים... שליט"א, וכולם מבארים בסגנון זה.

ועדיין זקוקים היינו לבית אב וסיוע וראי' לסברא זו. ותודה להשי"ת ששם חלקנו בעניותנו מיושבי בית המדרש לומדי דף היומי, כתקנת הח"ח זיע"א, ולמדנו בימים אלו בס"ד בסוגיא דבל תאחר בפ"ק דר"ה, ואורו עינינו לראות

את האור כי טוב ומתוק בדבריהם הקדושים של מאורי עס ישראל בנתיבות הש"ס הקדוש הלא הם רבותינו ה"פני יהושע" וה"טורי אבן".

דהנה בר"ה ו' ב' הביאו להתוספתא דערכין פ"ג "אחד בכור ואחד כל הקדשים, כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים, רגלים בלא שנה, עובר בבל תאחר". ובתוס' שם: "להכי נקט בכור דעיקר שנה בבכור כתיב מדכתיב כל הבכור אשר יולד (דברים ט"ו) מלמד שהבכור נאכל כל שנתו כלומר דכתיב ב' תאכלנו שנה בשנה ושאר הקדשים דריש התם [בספרי פרשת ראה] מדכתיב כל".

וב"פני יהושע" לר"ה דף ד' ע"א [ד"ה והנראה לע"ד] זה לשון קדשו: "דתנא דברייתא דאית לי' שנה בלא רגלים בלאו דבל תאחר, אע"ג דעשה הוא, מ"מ כיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי, ממילא קם לי' בבל תאחר — [א"ה: כדאמרה כן הגמרא ד' ב' אליבא דר"מ דס"ל דעובר בבל תאחר ברגל אחד דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה [והרי זהו זמן שקבעה לו תורה, רש"י] וכיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי ממילא קם לי' בבל תאחר] — ואע"ג דלענין עשה דרגל א' לית לי' האי סברא, דממילא לא קם בבל תאחר, היינו משום דג' רגלים ילפינן מקרא דבחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, דמיתיר לגמרי, וע"כ לבל תאחר הוא דאתא, ממילא גילה הכתוב בפירוש דליכא לאו ברגל אחד, אלא בג' רגלים.

משא"כ לענין שנה בלא רגלים, כיון דמשכחת לתרווייהו, האי בלא האי, ממילא אמרינן דבל תאחר אתרווייהו קאי, מטעם אייתי ולא אייתי, דשני זמנים קבעה הכתוב, או ג' רגלים, או שנה, וכל דלא אייתי בזמן הראשון שבא עליו ממילא קם לי' בבל תאחר, עכ"ל ה"פני יהושע" זיע"א, יעוי"ש בכל דבריו הקדושים בזה.

וב"טורי אבן" לר"ה ו' ב' [ד"ה הניחא] זה לשון קדשו: "וכי תימא הא ודאי תאכלנו שנה בשנה אינו אלא עשה, ולא דבל תאחר לשנה בלי רגלים מניין? נראה לי דהכי נפקא לי', מדקבע רחמנא זמן שנה לבכור וכל הקדשים, ונפקא לי' מדכתיב כל, וכיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי, ממילא קם לי' בבל תאחר, כדאמר לעיל [ד' ב'] אדר' מאיר דברגל אחד עובר בבל תאחר, משום דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה, וכיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי, ממילא קם לי' בבל תאחר, ואע"ג דרבנן אמרו שהוא לעשה, היינו משום דנפקא להו מקרא אחר לזמן בל תאחר דאין עובר ברגל אחד, בע"כ קרא דובאת שמה דחיק אנפשי' דאינו אלא לעשה, דאל"כ אינך קראי לבל תאחר למה לי, אבל בעשה דשנה בשנה א"צ לדחוק בזה, דקמ"ל דבשנה בלי רגלים נמי עובר, וכיון דאמר רחמנא אייתי ממילא קם לי' בבל תאחר, עכ"ל ה"טורי אבן" זיע"א.

הרי לנו מקור ברור בש"ס לסברא הזו, כדביארו לנו רבותינו הקדושים הפנ"י והט"א. האם נכונים הם הדברים הללו?

ביקרא דאורייתא

מ. מ. ש. הלוי

גמרא "אשה מה היא בבל תאחר".

ב"ערוך לנר" העיר מד' הספרי בר"פ מטות [והובא ברמב"ן בשה"מ
[מ"ע צ"ד]: "ואשה כי תדור נדר, מקיש אשה לאיש, מה האיש
עובר על בל יחל ובל תאחר אף האשה עוברת על בל יחל ועל בל
תאחר", הרי מפו' כאן בספרי שאשה עוברת בבל תאחר?

והתירוץ המקובל בזה הוא, דכאן המדובר הוא על בל תאחר
דרגלים, ובזה מספק"ל דכיון דלא מיחייבא בראי' לא שייך בה
זמן דרגלים, וד' הספרי יוכלו להתפרש לענין צדקה היכא
דקיימי עניים, דקעבר בב"ת לאלתר.

גמרא "או דלמא הא איתא בשמחה".

לכא' א"כ מה צד הספק בזה? וביאר הטו"א, דאי משום חיוב
שמחה הא סגי במה דתעלה לירושלים, וא"צ שתבוא לעזרה,
שהרי בשר שלמים נאכל בכל העיר, וזהו שנסתפק רבי זירא:
האם אביאת עזרה קפיד רחמנא, או אביאת ירושלים, ע"ש.

גמרא "והאמר אביי אשה בעלה משמחה".

פי' הבעה"מ, שאי"ז חיוב עצמי דילה, רק החובה על בעלה
לשדלה ולהעלותה עמו ולשמחה, ורוב הנשים מתרצות ונמשכות
לדעת בעליהן, ע"ש.

דף ז' ע"א

בהא דבכור נאכל דוקא בתוך שנתו אפילו בעל מום, האם הוא
מדאורייתא או מדרבנן

גמרא "בעל מום מי מצי אכיל ליה".

ה"טורי אבן" כאן הרעיש את העולם, במה שכתב דהא דתנן
בבכורות [כ"ו ב'] שאפילו בכור בעל מום צריך לאכלו דוקא
בתוך שנתו, זה אינו אלא מדרבנן, דקרא ד"לפני ד' אלקיך
תאכלנו שנה בשנה" מיירי דווקא בבכור תם שנאכל לפניו מן
החומה ושייך ב"י "לפני ה' אלקיך תאכלנו", והוכיח זאת מתוך
הסוגיא דילן, ע"ש בכל דבריו הקדושים, ומסיים שם: "וזה שלא
כנראה מדברי קצת מפרשים שאפי' בעל מום אינו נאכל מה"ת
אלא בתוך שנתו דוקא". ואולם בערול"נ כתב עלה, דמד'
הרמב"ם [פ"א מהל' בכורות ה"ח] נראה בפ"י דס"ל דגם בעל מום
נאכל מן התורה דוקא תוך שנתו, ע"ש. וכן הביא המנ"ח [מצוה
יח] בשם המהרי"ט אלאגזי, ע"ש.

הרש"י הזה הוא רש"י פלאי! וכי איזה יהודי הולך ועושה מעשה
מכר ביו"ט? ורגילים ליישב, עפ"י מה שנתספק הגרעק"א (בסי'
רנט), האם שרי לעשות מעשה קנין בימות החול על מנת שיחול
בשבת או ביו"ט, ע"ש כ"ד הקדושים, וא"כ נוכל לאוקמי בכגון
דא שעשה מעשה קנין בימות החול על מנת שיחול בט"ו בניסן.
ואולם עדיין צריך ביאור, מי דחקו לרש"י לפרש דוקא בט"ו
בניסן ובאוקימתא הנ"ל?

רש"י [ד"ה א' מלא] "... והקדישה למחרת בו' בסיון".

לכא' ה"ה נמי אם הקדישה בה' בסיון, שהרי עדיין לא עברו י"ב
חדש שלמים מיום ליום.

שם "והקדישה למחרת בו' בסיון".

ואף שאין מקדישין ביו"ט, מ"מ אם עבר והקדיש - מה שעשה
עשוי, וכדכתבו הרי"ף והרא"ש בביצה... בשם הירושלמי.

גמרא "כדתני רב שמעי' עצרת" וכו'.

יל"ע, מדוע נקטו דוקא ל"עצרת"? והראו הלומדים, שבספר
"שפתי חכמים" עמד בזה, וכתב ליישב, דהיינו משום דברישא
של התוספתא בערכין שם מיירי בעצרת, ע"ש.

גמרא "ומאן תנא דפליג עלי' דרב שמעי' וכו'".

ופרש"י: "ת"ק דלא איירי בשנה בלא רגלים".

והיינו, משום דהך ברייתא דילן "אחד בכור ואחד כל הקדשים
כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים" וכו'. היא המשך של
הברייתא דלעיל (בדף ד' ע"א): "חייבי הדמין והערכין החרמין
וההקדשות" וכו' וכו', וכל זה הוא תוספתא בפ"ג דערכין, ומאחר
דכל הרישא של הברייתא מיירי רק בבל תאחר דרגלים, ולא
נזכר שם כלל "שנה בלא רגלים", מוכח א"כ דת"ק פליג בזה
בעיקר הך דינא דשנה בלא רגלים.

ה"מנחת חינוך" (במצוה תקע"ה) העיר על הרמב"ם דלא הביא
לב"ת ד"שנה בלא רגלים" אלא רק לגבי בכור (בפ"א מבכורות
ה"ג), ואולם בהל' "מעשה הקרבנות" (בפרק י"ד הלכה י"ג) לא
הזכיר אלא ב"ת דרגלים בלא שנה, והשמיט הדין דשנה בלא
רגלים (ואף דהרמב"ם פוסק דלא כאחרים, וגם משכח"ל בחולה
ברגלים וכדכתבו התוס' בד"ה בשלמא), וע"ש במנ"ח כל דבריו
הקדושים, וע"ע בדבריו לעיל במצוה יח.

גמרא "באחד בניסן ראש השנה לחדשים" וכו'.

רש"י [ד"ה עיבורים] "וכי רשאיין בי"ד לישב ולעיין בצורכי עיבור השנה מניסן".

כאן העיר הרש"ש, דלכאוי אין ד' רש"י מתאימים עם ד' הגמרא בסנהדרין י"ב הנ"ל דמסקינן: **"חשובי מחשבינן** – גלוי לא מגלינן", וציין גם לד' הטו"א הנ"ל.

רש"י [ד"ה אין מעברין] אין מעייניין בצורכי **ציבור** וכו'.

הרש"ש מגיה: **"בצורכי עיבור"**.

שם "אין מעייניין וכו' להודיע לגולה שעיברו ב"ד את השנה **שלא ישתכח הדבר עד אדר הבא"**.

הרש"ש לעיל [ברד"ה עיבורין] רמז להעיר גם בד' רש"י הכא שכתב בלשון קדשו: **"אין מעייניין** בצרכי עיבור" וכו', והרי מבואר בגמ' בסנהדרין י"ב דחשובי מחשבין. ורק גלוי לא מגלינן? ובאמת, דמאידיך גיסא, יש מקום לפרש, דאדרבה, מה שהאריך רש"י להלן בלשונו וכתב **"להודיע לגולה"** וכו' **שלא ישתכח** וכו', כוונתו לרמוז בזה להגמ' בסנהדרין י"ב הנ"ל, דכל עיקר האיסור הוא רק לגלויי, אך לא בעצם החישוב.

גמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, קרבנות צבור הבאין באחד בניסן, מצוה להביא מן החדש, ואם הביא מן הישן יצא, אלא שחיסר מצוה".

עי' טו"א שהקשה, מאי קמ"ל שמואל, הא משנה שלימה שנינו בפ"ד דשקלים: "מותר הקטורת וכו' וכו' אם בא החדש בזמנה לוקחין אותה מתרומה חדשה, ואם לאו מן הישנה"? וע"ש כל אריכות דבריו הקדושים בזה.

האם התמידין דר"ח ניסן צריך להביא דוקא מן החדש?

שם "קרבנות צבור הבאין באחד בניסן, מצוה להביא מן החדש" וכו'.

מאי משמע "קרבנות צבור", האם דוקא **מוספין**, או אף **התמידין**? – הנה כתב הרש"ש לעיל וזה לשון קדשו: –

"חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, – היינו אפי' **תמיד** ר"ח! וכדאמר' לקמן **קרבנות צבור** הבאין בא' בניסן כו', ועי' שבועות [י' ב']. **ואע"ג דלא כתיב האי קרא אלא במוספין,** ר"ל משום דכתיב בקרא דבתריה **על עולת התמיד** דרשינן דכל הכתוב למעלה יהי' נהוג ג"כ בעולת התמיד, וכה"ג דרשינן לי' ביומא [טו] לר"ש איש המצפה עכ"ל הרש"ש.

למאי נפקא מינה? – ביארו הרשב"א והריטב"א ובחי' הר"ן, דנפק"מ בזה לידע את הפשט בפסוקי המועדים שנאמר בהם **"בראשון"** – **"בחדש השלישי"**, – **"ובחדש השביעי"**. והוסיף הרשב"א: **"וכן לשאר ספרי הכתובים, שכתו' בהן בחדש השני, ובחדש העשירי, וכיוצא בהן – לדעת אימת הי' "**, וע"ש.

גמרא "מידי רוב אסיף כתיב".

עי' "ערוך לנר" שנתקשה, דעד כמה שרב חסדא מחזיק מהקושיא דלעיל **"מידי רוב אביב כתיב"** א"כ איך חזר ואמר תירוץ שמסתמך ג"כ על **"רוב"** אסיף? וע"ש מש"כ בזה, ועי' עוד בספר "הערות".

גמרא "דבר זה מתורת משה רבנו לא למדנו מדברי קבלה למדנו".

מאי משמע **"דברי קבלה"** – עי' כאן ב"ערוך לנר" כל דבריו הקדושים בזה.

גמרא "והתניא אין מעברין השנה לפני ר"ה" וכו'.

ב"טורי אבן" הקשה, הא בסנהדרין [י"ב א'] מסקינן, דחשובי מחשבין, ורק גלוי לא מגלינן, פי' דמחשבין העיבור קודם ר"ה ורק שאין מגלין אותו [ופרש"י שם, דהטעם, כדי שלא ישכחו בני הגולה], וא"כ מה הוקשה כאן להגמרא הא איכא למימר דא' בניסן ר"ה לעיבורין פירושו דמקודם לכן אפילו חשובי לא מחשבין? ותירץ הטו"א, דלענין החישוב אפילו קודם א' בניסן נמי שפיר מחשבין, וכדמוכח שם בסוגיא בסנהדרין מעובדא דרבי עקיבא שעבר ב' שנים זה אחר זה וכו', וגם מסברא הוא כך, דמאי איכפת לן אי מחשבי זמן רב קודם, ולא דמי לגילוי דאיכא חששא שמא בתוך המשך הזמן ישתכח העיבור ויאכלו חמץ בפסח, משא"כ אם ישתכח החישוב אין כאן תקלה, דאפי' אם השנה ראוי להתעבר מ"מ כל זמן שלא עיברו ב"ד לית לן בה, וכמבואר להלן [כ"א ב'], את"ד הטו"א.

גמרא "אבל מפני הדחק מעברין אותה אמר ר"ה מיד".

הקשה ב"טורי אבן", הא תניא בסנהדרין [י"א ב'] על ג' דברים מעברין את השנה, על אביב ועל פירות האילן ועל התקופה, על שנים מהן מעברין ועל א' מהם אין מעברין, והשתא בשלמא לענין תקופה דבחושבנא תליא שפיר אפשר לידע אפי' אחר ר"ה מיד, אבל לענין אביב של תבואה אם תהי' קודם ניסן הרי א"א לידע באותה שעה [ע"ש את כל החשבון של הטו"א], וע"ש כל דבריו הקדושים.

ושבו הראה הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א ב"פנים יפות" בפרשת פנחס, שכתב וזה לשון קדשו: -

"... י"ל הטעם דלא כתוב גבי תמיד של שחר בר"ח ניסן שיבא מתרומה חדשה, משום דתמיד של שחר הי' זמנו בבוקר, ורוב הפעמים נשתהו העדים לבא בבקר כמו שפרש"י בריש ביצה [ה' ע"א ד"ה ונתקלקלו] דמהאי טעמא היו אומרים תמיד שיר של חול בר"ח אע"פ שהוקדש החדש קודם הקרבתו, לפי שברוב השנים אין העדים ממנהרין לבא כל כך ע"ש, ולכך לא היו קונים מתרומה חדשה, אבל מוספין כבר באו עדים שהי' זמן מוספין כל היום, ואין לומר דהי' להם ליקח שאם יבואו עדים יקנו אותו מתרומה חדשה ואם לא יבואו יהיו קונים מתרומה ישנה, ז"א דקיי"ל [עירובין ל"ז:] בדאורייתא אין ברירה ולא שייך לומר שאם יבואו עדים יבורר הדבר למפרע, כדאיתא בגיטין דף כ"ה דבכה"ג שאין הדבר בידו אמרינן אין ברירה, ולא דמי למ"ש לקמן וכו' וכו', וזהו מרומז בקרא עולת חדש בחדשו, דהיינו דוקא לאחר שיבואו העדים שידועים שנתחדש השנה ויקנה אותה מתרומה חדשה" עכ"ל ה"פנים יפות".

ושבו הראה הרה"ג ר' יצחק שיפמן [זלה"ה], בתוספתא דר"ה [פ"א ה"ד] דשם איתא בהאי לישנא: **כל קרבנות צבור קריבין בא' בניסן - אם בא [חדש] בזמנו, קריבין מן החדשה. ואם לאו - קריבין מן הישנה.** וכתב שם ב"מנחת בכורים" וזה לשון קדשו: **"ואם לאו, שלא באו עדים לקדשו ביום ל' בעת הקרבת התמיד, מקריבין מן תרומת שקלים משנה שעברה", וכו', ע"כ.**

וזה לשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ד מהל' שקלים הי"א]: **"משיגיע ראש חדש ניסן אין מקריבין קרבנות הצבור אלא מתרומה חדשה, ואם לא באה החדשה לוקחין מן הישנה, לפיכך אם הגיע ראש חדש ניסן ויש עמיהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה, פודין אותן ויוצאים לחולין אע"פ שהן תמימין ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקיצין בה את המזבח, שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידין שאם לא יהיו צריכין להן יצאו לחולין" עכ"ל הרמב"ם.**

וב"ספר המפתח" שם ציינו, שהאחרונים העירו, מדוע לא כתב הרמב"ם כרש"י בשבועות י' ע"ב [ד"ה נפדין] שחוזרין ולוקחין הבהמות לקרבנות, וכמוש"כ הרמב"ם גופי' להלן [הלכה יב] לענין קטורת, וציינו בזה ל"ערוך השלחן" העתיד [הלכות שונות, סי' פז סכ"ג].

רש"י [ד"ה הם העידו] **"רבי יהושע ור' פפייס" וכו'.**

נזכרו לעיל ו' א'.

דף ז' ע"ב

רש"י [ד"ה אלא באחד באדר] **"אבל בבציר מהכי לא אמרינן עלתה לו שנה ודר בה שנה שלימה" וכו'.**

האם כוונת רש"י דידור בה שנה שלימה מיום ליום - מיום השכירות, או דכוונת רש"י שידור בה עד א' בניסן של השנה שלאחרי?

גמרא "ותנא קמא דברייתא ותנא דידן בניסן נמי מישכח שכיח קיטרי".

ואין הדין באמת אליבא דת"ק? - עי' רשב"א וריטב"א שכתבו, דהם ס"ל דגם באמר שנה זו מונה י"ב חדש מיום ליום. אולם בחי' הר"ן ס"ל, דלדידהו הדרינן ללשון בנ"א דר"ה שלהן תשרי, ע"ש.

רש"י [ד"ה מידי דתלי במעשה] **"כגון ראש השנה דעומר ושתי הלחם אין השנה מתחדשת להתיר חדש במדינה או במקדש אלא בהקרבת העומר וכבשי עצרת".**

מדוע נקט רש"י בלשונו [בסוף דבריו] דתליא ב"כבשי עצרת", ולא ב"שתי הלחם" [כדכתב בריש דבריו וכלשון הברייתא לעיל: "ששה בסיון ראש השנה לשתי הלחם"]?

דף ח' ע"א

הבירור מכח הפסוק עדיף ואליהם מהבירור מכח המציאות!

גמרא "ושניהם מקרא אחד דרשו" וכו'.

יפה העיר הרה"ג ר' יעקב קאפל ויס [זלה"ה], דאף שאפשר לכאור' לברר זאת במציאות, מכל מקום הבירור שעל ידי **הפסוקים** עדיף לן מבירור שע"י **המציאות**, ועל דרך דבריו הידועים של **הרב מפוניבז' זיע"א** על הגמרא בגיטין דף ו' ע"א: **"והא בבל לצפונה דא"י קיימא, דכתיב ויאמר ה' אלי מצפון תפתח הרעה"?** ואמר **הרב מפוניבז',** שאף שאפשר לראות זאת בעיניים שבבל נמצאת לצפונה של א"י, אעפ"כ **הפסוק** אליהם לן **ממה שרואים בעיניים!**

גמרא "מתעברות באדר ויולדות באב, ר"ה שלהן אלול".

ופירש"י: **"זמן עיבור בהמה דקה חמשה חדשים".** [וצוין על הגליון - "כדאיתא בבכורות דף ח' ח'"].

וזה לשון קדשו של התו"ט: -

ו"א"ת אשכחן זמן עיבור בהמה דקה, זמן עיבור בהמה גסה
דילדת לתשעה חדשים - כדתניא בפ"ק דבכורות - מנא ידעינן?

וי"ל, דזמן לידת הגסות נמי באב היא, אלא שזמן עיבור קדים
ד' חדשים לזמן עיבור של הדקות". -

[ושוב הוסיף התו"ט במהדורה החדשה, בהמוקף בסוגריים]: **"וא"נ
קדמי וילדות קודם אב, מ"מ אין מאחריו, כי כן שמעתי דמן
אלול ואילך אינן יולדות עד שבט ואדר"** עכ"ל התו"ט, ומייתי
לה ב"חזון יחזקאל" ב"ביאורים" [פ"א ה"ו].

והנה, קושיא זו של התו"ט, כבר עמד בה בחדושי הר"ן, ותיירץ
וזה לשון קדשו: -

"וי"ל, דקרא אקשינהו, כדכתי' כל מעשר בקר וצאן. [ושוב כתב
הר"ן]: ואכתי לא ניחא לי, דמאי חזית דמקשת בקר לצאן, ניקש
צאן לבקר. ואפשר משום **דרובה נינהו** עכ"ל הר"ן, [ולא פירש לן
הר"ן מדוע צאן הם הרוב והבקר הוא המיעוט, ועיי' בד' הטו"א שהועתקו
להלן, בס"ד].

וב"טורי אבן" כתב ליישב וזה לשון קדשו: -

"וי"ל כיון דכתב רחמנא וכל מעשר בקר וצאן, אין לחלק ביניהם
וזמן א' לחדש וישן שלהם. [ודו"ק בלשון קדשו, שלא כתב דקרא
אקשינהו" כלשון קדשו של הר"ן, רק כתב דאין לחלק ביניהם], - וכיון
דלמעשר צאן יש טעם לקבוע ר"ה שלו אלול או תשרי סמוך
לגמרי, הה"נ למעשר בקר, דהא אי אזלת בתר גמרו אין זמן
קבוע לגמרי, -

ועי"ל, אפילו אי הוי זמן קבוע לעיבור בהמה גסה, מ"מ **מיעוטי**
בתר רובא גריר לענין מעשר ולא אזלינן בתר גמר ידיה, תדע
וכו' וכו', ה"נ בהמה דקה הוי רובא נגד בהמה גסה, חדא דגסה
אינו אלא מין אחד - בקר לבד ודקה ב' מינים - כבשים ועזים -
[צריך לדעת, האם כוונת הטו"א דמשום כך גם במציאות יש יותר כמות
של צאן מכמות של בקר, או דכוונתו דעצם הדבר שבצאן יש יותר
סוגים ממה שיש בבקר זה גופא מחשיבו לרובא, וצ"ע] - ועוד, גסה
אינה יולדת אלא א' בכרס א' - ודקה הרבה, כדאמר בפ"ג
דבכורות [דף כ'] גדייה שילדה ג' ג' וכל בנותי ילדו ג' ג' כולם
נכנסות לדיר להתעשר, וכיון דא"א לך לחלק לענין חדש וישן
בין גסה לדקה אלא זמן אחד לשניהם בע"כ אזלינן בתר גמרו
של דקה שהוא רובא ומעוטי דגסה בתר רובא גריר, ולא רובא
דדקה בתר מיעוטי דגסה. ועי"ל" וכו' וכו' [ע"ש כל המשך אריכות
דבריו הקדושים] ועי' ערול"נ ושפ"א שהקשו על פי' התו"ט
והסכימו עם דרך הטו"א, ע"ש.

גמרא **"שנאמר לבשו כרים הצאן"** וגו'.

ראה בפירושי הגאון המלבי"ם והרש"ר הירש זכותם יגן עלינו
את הדברים הנוראים שכתובים שם בפירוש הפסוקים הללו.

גמרא **"סמוך לגמרו עישורו"**.

רש"י מפרש, דתשרי סמוך לגמרו הוא, דכל ימות החמה מניחם
לייבש בגרנות שבשדות.

ובתוס' כתבו בהאי לישנא: **"ואע"ג דתנן בפ"ק דמעשרות**
התבואה והזיתים משיביאו שליש, מ"מ אין דרך ללקטם אלא
כשנגמרו, ע"כ.

אמר התלמיד הכותב: כאן הקריא ולימד **הרב זצ"ל** במתיקות
עצומה את דברי **הארי החי זיע"א** ב"טורי אבן" כאן, וזה לשון
קדשו: -

"סמוך לגמרו עישורו, פירש התוס', אע"ג דתנן בפ"ק דמעשרות
התבואה והזיתים משיביאו שליש, מ"מ אין דרך ללקטם אלא
כשנגמרו. ואיני יודע, מה ענין לקיטה לתשרי, דהא קציר חטים
הוא קודם לפסח, וה"נ אמר לעיל איזה חודש שיש בו אביב - זה
ניסן, וה"נ משמע בפ"ה דב"מ [דף עג] אנא נטרינא לי עד **אייר**
ומרוחנא ליה בכמה, פי' שכ"ע מקדימים לקצור חטים **מניסן**
ואנא נטרינא עד **אייר,** אלמא המאחר לקצור עד שיתבשל
לגמרי אינו מאחרו יותר מעד אייר, וקציר **שעורים** קודם לשל
חטים - כדאמר בפ"ק דסנהדרין גבי לחם שעורים שמא תאמר
חטים ת"ל שעורים, פירוש שממהרין להתבשל מן החטים. **וכן**
זמן בישול פירות האילן הוא קודם לעצרת - כדמוכח בפ"ק
דסנהדרין שם גבי על ג' דברים מעברין את השנה על האביב
ועל פירות האילן וכדפי' רש"י התם, **ואכתי איכא טובא עד תשרי**
- והאיך קאמר הכא דתשרי הוא סמוך לגמרו של מעשר דגן. -

ורש"י פי', דסמוך לגמרו בכל ימות החמה מניחין לייבש בגורן
שבשדות. ואמת הוא - דמה"ט קרי חג האסיף לסוכות - כדאמר
לעיל איזהו חודש שיש בו אסיפה כו', **מ"מ ק"ל וכי מפני**
שמיבישין התבואה בשדות עד סמוך לתשרי קרי ליה סמוך
לגמרו, דאמאי תלי טעמא בהכי? -

ול"נ לפרש, סמוך לגמרו דקאמר, היינו סמוך לגמרו **לחייב**
מעשר, דאמר בפ"ז דב"מ [דף פח] א"ר ינאי אין הטבל מתחייב
במעשרות עד שיראה פני הבית, ולר' יוחנן פני החצר, **וכיון דכל**
ימות החמה מונח בשדה להתייבש עד סמוך לתשרי - עד אותו
שעה אין גמרו למעשר עד שמכניסו לרשותו לחצירו ולביתו וכו'
וכו', [ע"ש כל המשך דבריו הקדושים] [א"ה: עיי' תו"ט].

כדאי מאד לעיין בד' הריטב"א כאן.

הרמב"ם השמיט לגמרי להך ראש השנה לשטרות, ועמד בזה המנ"ח [במצוה שיא], ע"ש.

תוס' [ד"ה לתקופות] "וזה טעם למחשבי העיבור לאחר שצרפו כל השעות והקפה של כל מחזורים, שמסירין וכו'.

הב"ח [באות ד'] הגיה, דכך צ"ל: "לאחר שצרפו כל השעות והימים של כל מחזורים", ועי' רש"ש.

ואולם בתוס' הרא"ש יש כאן מציאה רבתא, וזה לשון קדשו: "וזהו הטעם למחשבי עיבור, לאחר שצירפו כל השעות והתפהין של כל המחזורים" וכו', ויפה ביאר שם הגאון המהדיר שליט"א: **"תפהין"** הוא לשון רבים של **תפ"ה**, כלומר חלקים מכל מחזור. והיינו, דבכל 19 שנים עושים שבע שנים מעוברות, בכדי להשוות את שנת החמה עם שנת הלבנה ולקיים "שמור את חדש האביב", וכמבואר בערכין דף ט', ואולם עדיין נשאר הפרש של שעה ו**תפ"ה** חלקים [א"ה: עי' רמב"ם פ"ו מהל' קה"ח ה"י], וזהו כוונת התורא"ש במש"כ: "לאחר שצירפו כל השעות והתפהין" של כל המחזורים".

דף ח' ע"ב

גמרא "וכתיב כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את הווארט של הרב אברמסקי זיע"א על פסוק זה, והנני להדפיס הדברים כפי שנדפס על ידי הרב זצ"ל ב"פניני רבנו יחזקאל" [במהדורה החדשה עמ' כד]: -

לפני תקיעת שופר בראש השנה...

נהירנא ראש השנה אחד בשיבת סלבודקה בבני ברק. מה נאדר בקדש ומרטיט כל לב ה' המראה כשניגש רבנו זצוק"ל בהדרת גאונו לפני התקיעות לומר קצת דברי כיבושין לפני העם. וארשום קצת מה שבזכרוננו שאמר אז.

וכך אמר אז רבנו זצוק"ל: אנחנו נותנים שבח להקב"ה שהגנו זוכים כעת לעמוד לפני קיום המצוה של תקיעת שופר.

והנה אומרים ב"למנצח" שלפני תקיעת שופר: "זמרו למלכנו זמרו! מלכנו

"מפני מה תוקעין? - רחמנא אמר תקעו!" (ר"ה ט"ז א'), וזו היא המחשבה שצריך לחשוב בשעת שמעת קול השופר: שהנני מקיים רצון הבורא שאמר "תקעו".

אמנם הרמב"ם הוסיף בה דברים (בהלכות תשובה פ"ג ה"ד): **"אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב - דהיינו "רחמנא אמר תקעו" כנ"ל - רמז יש בו: כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה."**

ואפשר לומר שדבר זה כתוב בפסוק: "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא - היינו גזירת הכתוב, חק, בלי טעם, "רחמנא אמר תקעו!" - **משפט לאלקי יעקב**" - אבל להשי"ת יש בזה טעם, משפט, דהיינו "רמז יש בו" הנ"ל שכתב הרמב"ם.

והרמב"ם מדקדק: **"ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה"**, כלשון הפסוק: **"יעזוב רשע דרכו"**, והנה **"יעזוב מעשהו"** לא נאמר, אלא **"יעזוב דרכו"**, ללמדנו איך עושים תשובה. אם רק יעזוב את המעשה, כלומר: יחליט שאתמול עשיתי כך וכך ומחר שוב לא אעשה - לא יצליח, כי מחר שוב יעשה, כי מה נשתנה כאן, אלא **"יעזוב דרכו"**, יברר היטב בלבו מה היא הסיבה וההרש שגרמו למעשה הרע שעשה, ואת "הדרך" הזו יעזוב, ואז - "וישב אל ה' וירחמהו".

"עין תוס' סנהדרין כ"ה ב' [ד"ה סתם גבאי כשר]: "...וקא אתי לאשמועינן דאע"ג שהחזיר הגבאי והמוכס פסול, ולא דמי לשאר גולנים שהחזירו דבשרים, דהאי לא ידע למאן נהדר. ועוד כיון דעדיין הם עוסקין בגבאות ובמכס חשודים לחזור לקלקולם". ועיין סמ"ע סי' ל"ד ס"ק ל"ו: "ואפי' החזירו מה שלקחו יותר כתבו התוס' דפסולים כל זמן שעוסקים באותו ענין שיש לחוש שיחזרו לסורן".

[עש"ק תולדות כ"ח חשון תשמ"ח]

גמרא "מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש".

עי' שפ"א שנתקשה מהא דאמרו דבג' שעות ראשונות דנין, ע"ש כ"ד הקדו.

גמרא "ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף".

בח"א מהרש"א כאן ציין למש"כ בזה בח"א ריש ע"ז, וע"ש שכתב לבאר, דעל החשוב חס הקב"ה טפי, ע"ש.

תוס' [ד"ה שהחדש] "והקשה לו ר"ת, דבריש תוספתא דשבועות תניא וכו' וחשיב י"ב בראשי חדשים".

הרשב"א והריטב"א כתבו ליישב, דאיכא לאוקמי בשנה מעוברת, ע"ש.

שם "שלא הזכיר הכא חטאת בקרא דמלבד כמו שהזכיר עולה".

הריטב"א ציין כאן למש"כ בזה הרמב"ן עה"ת, דכיון שהזכיר "מלבד עולת החדש ומנחתה", כבר למדנו שכל מה שבא בפרשת ובראשי חדשיכם היא מצוה בכל [החדשים] וגם החטאת, ולא הוצרך לומר מלבד עולת החדש ומנחתה **וחטאתה**", ע"ש.

הריטב"א כתב לפרש בדרך חדש וזה לשון קדשו: -

"והנכון שר"ח מתכסה בו - שאינו עולה על הלב, דקיימא לן בדברה מיני, ואין אדם מזכירו בשום דבר, וכל שעושין בו עושין לשם ר"ה" עכ"ל הריטב"א.

בגדר דין העבדים בעשרת הימים שבין ר"ה דשנת היובל

ליוהכ"פ

גמרא "מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמחין [והכסף לזה משל מי? עי' בד' הגאון המהדיר זצ"ל של המאירי, שציין להחניוך סוף מצוה ש"ל שמוסיף: "בבית אדונם"] - **ועטרותיהן בראשיתהן** - [עי' מאירי בשם הירושלמי: "מפני שבכורך סודר על ראשו מברך ברוך עוטר ישראל בתפארה, והעבדים לא היו כורכין סודר, מפני שהוא סימן לחירות, וכשהגיע זמן היובל היו כורכין ומברכין, וזהו שאמרו ועטרותיהם בראשיתהם" עכ"ל המאירי, וע"ש בד' הגאון המהדיר זצ"ל שלפנינו בירושלמי ליתא], - **כיון שהגיע יוה"כ תקעו בי"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן".**

הנה דין זה הוא אחד מן הפלאים והסודות הגדולים של תורתנו הקדושה, [דממה נפשך, האם יצאו כבר לחירות מראש השנה, או שעדיין הם עבדים עד יוה"כ?].

וב"טורי אבן" כתב לבאר [והמנ"ח במצוה מב ובמצוה של"א מאד מחזיק מביאור זה], דרי"ש בנו של ריב"ב ס"ל כהנך תנאי להלן [בדף ט' ע"ב] דתקיעת שופר הוא לעיכובא, והלכך מר"ה ועד יוה"כ מצות יובל תליא וקיימא, דאם יתקעו בשופר ביוה"כ, חייל יובל למפרע מראש השנה, ואי לא יתקעו, לא חייל ובטל אבל זה לגמרי. ומש"ה אין עבדים נפטרים מר"ה לגמרי לבתיהן, דלמא לא עבדין ביוה"כ הא דמעכב את היובל, ומ"מ לא

משתעבדין, דדלמא עבדי להו וחילי יובל למפרע מר"ה, וע"ש בטור"א כ"ד הקדושים [א"ה: עי' היטב ד' החינוך בסוף מצוה של"א, וצ"ע]. [א"ה: לכאן מ"מ את"ש ד' המאירי הנ"ל בשם הירושלמי דמר"ה היו כורכין סודר ומברכין, ואין כאן שאלה של ברכה לבטלה, שהרי אין להעבד שום איסור בגוף הברכה, רק שעבדים אינם כורכין הסודר וממילא דאינם מברכין, אבל עד כמה שכורכין הסודר, שוב מברכין "עוטר בתפארה" בתורת ודאי, - כן נראה לכאן, וצריך בירור].

רש"י [ד"ה שנים אתה מקדש] **"כששנת יובל נכנסה, מצוה על ב"ד לומר מקודשת השנה".**

לשון קדשו של החינוך [במצוה שלב] **"ומן הדומה שהיו הסנהדרין מתקבצין בקידוש שנה, ומברכין עלי' לקדש שנים, ואח"כ תוקעין בשופר, וכן כל יחיד ויחיד תוקע ג"כ ברשותו, והקול נשמע בכל הארץ, והעבדים נפטרים לבתיהם והקרקעות חוזרין לבעליהן"** עכ"ל החינוך.

דף ט' ע"א

גמרא "לאפוקי מד' יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן".

הנה, הפירוש הפשוט בשיטת רבי יהודה הוא, דלר"י אין בין יובל ליובל הבא אחריו אלא ארבעים ושמונה שנים, כיון שהיובל נכנס הן במנין השמיטות והן במנין היובל. ואולם רבותינו האחרונים זיע"א אנהרינהו לעיינן משורה אחת בירושלמי בקידושין פ"א ה"ב, דמד' הירושלמי הללו מוכח להדיא דמפרש בדעת ר"י, דאמנם שנת היובל עולה למנין השמיטות, אבל מ"מ אינה עולה למנין היובלות, וגם ר"י מודה דלעולם יש מ"ט שנה בין יובל ליובל. ואשר לפ"ז יוצא לדעת ר' יהודה כך, דהיובל השני שעשו ישראל בארץ היה השנה השני של השמיטה, והיובל השלישי היה בשנה השלישית של השמיטה, וכך יצא שכל יובל היה בשנה אחרת מהשמיטה מהיובל הבא לפניו, ופעמים שהיה בשנת השמיטה גופיה.

וזה לשון קדשו של ה"אור שמח" בהלכות שמיטה ויובל פרק י': "בשנות השמיטה, לדעת ר' יהודה דסובר דיובל עולה למנין שבוע, הנה שיטת הירושלמי כך, דיובל מנין מיוחד, ושביעית מנין מיוחד ויובל לעולם הוא שנת החמישים, היינו דמ"ט שנה בין שנת יובל זה ליובל הבא מלבד שנות היובל עצמן, רק דיובל מנין בפני עצמו ושמיטה מנין בפני עצמו, ולפי"ז בשנה של היובל בפעם הראשון הי' מתחשב לתחלת שנות השמיטה, ויובל השני שמנו בני ישראל היה שנה השנית משמיטה, ויובל הג' היה שנה השלישית משמיטה, וכן עד עולם היה בשנה אחרת מהשמיטה מהיובל הבא לפניו, ולפי"ז היה פעמים היובל בשנות

גמרא "כל מקום שיש בו שבות מוסיפין מחול על קדש".

עי' קו' הגרעק"א בגליון הש"ס, ועי' רש"ש.

גמרא "כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי".

עי' תשו' הגרעק"א [סי' לז] ועי' ב"שדי חמד" שחקר בדיון זה בכמה וכמה חקירות נכבדות, ע"ש.

רש"י [ד"ה כל] "וכיון דאכילתו עינוי חשיבא כל דמפיש באכילה ושתיה טפי עדיף".

מנא לי' לרש"י הא?

הפוסקים דנו, האם גם ליל ערב יוה"כ נחשב ליום טוב, עי' בזה במג"א [סי' תרד סק"ב] שמביא בשם השל"ה הק' דגם הלילה מיקרי יו"ט. אכן בביאור הגר"א [שם, סק"ו] כתב, דהעיקר שאין המצוה להרבות בסעודה אלא ביום – "וגמרא ערוכה היא בכתובות ה' א', ועי' רש"י שם ד"ה אית ליה כו" עכ"ל ה"ק.

דף ט' ע"ב

רש"י [ד"ה יובל היא] "אעפ"כ שם היובל עליו להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה" וכו'.

ולא הזכיר רש"י "זמירה", ומשום שגם בפסוק עצמו לא נזכר זאת להדיא, רק איתרבי לה ב"תורת כהנים" שם.

רש"י [ד"ה ד"א תקיעת שופר מסורה לב"ד] "לצוות לשלוחם לתקוע" וכו'.

הרבה קולמוסין נשתברו על ד' רש"י הללו. ובפשטות כוונת רש"י, דאפי' אם כל השבעים ואחד זקני הסנהדרין אין בהם אחד שיודע לתקוע, אעפ"כ יכולין לצוות לשלוחם לתקוע. [ועי' לשון הרמב"ם בפיה"מ גיטין ס"ו: "אינו מן הנמנע שבית דין הגדול לא יהיו בקיאים בכתיבה, לפי שהתנאי בב"ד שיהיו חכמים, לא שיהיו סופרים" וכו', ע"כ].

כמה חקירות של אדוננו המנ"ח זיע"א בענין יובל

גמרא "אי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא משלה".

זה לשון קדשו של ה"מנחת חינוך" [במצוה של"ה]: –

השמיטה, כן מתבאר משיטת ירושלמי בפ"ק דקידושין ה"ב, ז"ל ב"ר כמ"ד היובל עולה ממנין שבוע פעמים שהוא בא באמצע שני שבוע, ויעוי' מראה הפנים שהעיר בזה וכו' וכו' עכ"ל ה"ק.

ובהמשך דבריו הקדושים כתב ה"אור שמח" דכל הסוגיות בבבלי היו יכולים ג"כ להתפרש כשיטת הירושלמי, מלבד הסוגיא לקמן בדף כ"ד, שמשם מוכרח דהבבלי ס"ל כפירוש הקדמונים שפי' כפשוטו דיובל תמיד בתר שנת השמיטה, ויובל עצמו מתחשב לשנות שמיטה וגם לחשבון יובל ע"ש, והתומים בסימן ס"ז כתב מדנפשיה כשיטת הירושלמי, ועיי"ש באו"ש וע"ע במשך חכמה פ' בהר [כ"ה, י], ועיין בהגהות החת"ס לר"ה דף ט' שציין לפירוש זה של הירושלמי.

תוס' [ד"ה ולאפוקי] אומר ר"י אפ"ה הלכה כרבי יהודה דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן" וכו'.

ואולם הרמב"ם [בפ"י מהל' שמיטה ויובל ה"ז] פסק כדעת חכמים.

גמרא "ר"ע אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו'".

עיקר ההדגשה הוא על תיבת "וגומר", דהיינו על המשך הפסוק: "וכרמך לא תזמור". [ול"א דאתי ללאו יתירי, דכל היכא דאיכא למדרש, דרשינן].

ועי' רש"י [שמות לד, כא], שמפרש הפסוק אליבא דדרשת רבי עקיבא כך: "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, ועבודת ו' הימים שהתרת לך – יש שנה שהחריש והקציר אסור" וכו'.

גמרא "מלמד שמוסיפין מחול על קדש וכו', אין לי אלא יוה"כ שבתות מנין" וכו'.

אולם הרמב"ם מייתי לדיון "תוספת" רק לגבי יוה"כ, ומשום דס"ל דדיון "תוספת" לא נאמר אלא ביוה"כ, ועי' "ביאור הלכה", [סימן רסא ס"ב, ד"ה יש אומרים שצריך] שהביא בשם הגר"א שם, דגם להרמב"ם יש מיהא דין "תוספת" מדרבנן, ע"ש.

קטן שהגדיל במוצאי יוה"כ"פ, האם מחוייב מוה"ת בדין "תוספת"?

גמרא "אין לי אלא בכניסתו – ביציאתו מנין, ת"ל וכו'.

ואין הדין בקטן שהגדיל במוצאי יוה"כ, האם חל עליו דין "תוספת" עינוי מן התורה, או דלמא דכל שאינו בעיקר עינוי אינו בדין תוספת? – עי' בזה בשו"ת "חתם סופר" [חאו"ח סימן קעב], ע"ש כל דבריו הקדושים. [ויש על כך גם בשו"ת "יהודה יעלה"...].

תו כתב שם המנ"ח להלן: -

"והנה, אף אם נחסר פעם אחד יובל, כגון שלא הי' אחד משלשה דברים הנ"ל, מ"מ אינו נחשב השנה הזאת לשמיטה שלאחריה, רק אחר השנה זו מונין שמיטה, לפי פסק [הר"מ כאן פ"י ה"ז] דשנת יובל אינו עולה, ואף שלא הי' נוהג יובל, הוה ליה כמו להסוברים [גיטין ל"ו א' ברש"י ד"ה בשביעית] שמיטה דאורייתא בזמן הזה כמו שכתבתי לעיל [מצוה שכת אות ט'] מ"מ היו מונין בבית שני יובלות לקדש שמיטין ולא הי' שנת היובל מן החשבון, אע"פ שיובל לא הי' נוהג מן התורה בבית שני לרוב השיטות חוץ לדעת ר"ת שם בתוס' ד"ה בזמן, עיי"ש, על כרחך גזירת הכתוב הוא דשנת החמישים אינו מן חשבון השמיטות, אם כן הכא נמי ופשוט. -

והנה אם לא הי' יובל, או בבית שני דלא הוי יובל רק מנו יובלין לקדש שמיטין, והי' בין שמיטה אחרונה יובל עד שמיטה ראשונה ליובל שבעה שנים, **ושנת היובל אם לא הי' יובל בודאי חייב בתרומות ומעשרות כמו שאר השנים, אך איזה מעשר הי' נוהג והיאך הי' המנין לחשבון המעשרות, כי תמיד היו ששה שנים בין שמיטה לשמיטה, והי' בשנה ראשונה ושני' לשמיטה מעשר ראשון ומעשר שני ובשנה שלישית הי' מעשר ראשון ומעשר עני, וברביעית וחמישית הי' מעשר ראשון ומעשר שני ושנה השישית הי' מעשר ראשון ומעשר עני, ועתה שניתוסף שנה איזה מעשר הי' נוהג - אם מעשר שני או מעשר עני? יתבאר אי"ה במצות מעשר לקמן [מצוה שצ"ה].**

תו כתב המנ"ח: "והנה מבואר, דשמיטת קרקעות היינו חזרת שדות לבעלים מעכבת היובל, נראה דדוקא חזרת השדות **לבעלים** מעכבת, אם לא הי' איש שקנה שדה רק [הקדיש] שדה, והדין דמקדיש שדה אחוזה דחוזרת **לכהנים** ביובל, נראה דאין זה בכלל השמטת קרקעות - כיון דכתיב בקרא **ושבתם** וגו' אל אחוזתו, א"כ אין היובל נוהג, כי צריך דוקא להתקיים **ושבתם** וגו' ועל זה קאי "יובל הוא" דמעכב כנ"ל, ובעזה"ש"ת הדינים יתבארו לקמן [מצוה ש"מ]. עכ"ד המנ"ח.

דף י' ע"א

גמרא "ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט" וכו'.

זה לשון קדשו של הר"ן: -

"והא דאמרין ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט, איכא מ"ד **דדוקא נטיעה שהקלנו עלי' בתחלתה שעלו לה שלשים יום לשנה שלימה, ולפיכך מחמירין עלי' בסופה להמשיך שנתה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן, והיינו דאמרין פירות נטיעה זו דמשמע**

"... ומבואר בגמרא שם, דאם איכא אחד דמשלח וכו', נראה דתלוי אפילו **באחד** שמקיים השלשה דברים - חל יובל. ועיין לעיל פרשת משפטים [מצוה מב] כתבתי, דאפשר הא דתלוי באחד היינו כמבואר בש"ס שם דאי אפשר דליכא אחד וכו' היינו אם אין בכל ישראל כי אם **עבד אחד** אם משלח חל היובל ואם לאו אינו משלח, **אבל אם יש הרבה עבדים - ורובם** אינם משלחין **ומיעוט** משלחין, אפשר דבתר רובא אזלינן, או אפשר דאפילו בכהאי גוונא תלוי אפילו באחד, **וכן לענין תקיעת שופר** והחזרת שדות גם כן כנ"ל" עכ"ד המנ"ח. [וכן נסתפקו בזה בערול"נ ובשפ"א, וע"ש בערול"נ שמצדד גם לומר דיתכן דאפילו אם כולם שלחו, מלבד אחד שלא שלח, לא חל היובל, ע"ש. ותו כתב שם בערול"נ, דלענין תקיעה, ודאי הכל תלוי בתקיעת ב"ד, כדאמרין בסוגיא לקמן "זו מסורה לב"ד", ואע"ג דגם היחידים תוקעים ביה"כ של יובל כמבואר לקמן בדף ל', מ"מ כל שתקעו בב"ד נתקדש היובל אפילו לא תקעו כל היחידים. וכן להיפך, אם תקעו היחידים ובי"ד לא תקעו, לא נתקדש. וגם בשפ"א שם נקט בפשיטות דלענין תקיעה ודאי דבב"ד תליא, ולא ברוב עולם, ע"ש בכל דבריהם הקדו".]

והמנ"ח שם ממשיך עוד: "גם כתבתי שם, אם יש עבדים או שדות, והאדונים מסרבים להחזיר, בודאי כופין עד שתצא נפשם ככל מצוות עשה, כי הוא מצוות עשה לעשות יובל, אך אם אין עבדים רק **לחש"ו** דלאו בני כפיה נינהו, א"כ אם אין משלחין אין יובל כלל. אך אם היו בישראל עבדים שנשתלחו, **כיון דחל מצות יובל על ידי אותם ששלחו, ממילא הוא אפקעתא דמלכא ברוך הוא והעבדים יוצאים אפילו מחרש שוטה וקטן, כי נפקעו מהם בתורת אפקעתא דמלכא**, וכן חזרת שדות הדין כן, - [דו"ק היטב בדברי קדשו, דכל זמן שלא הי' אחד ששילח עבדיו, לא שייך לומר שהעבד ישתלח מאליו משום אפקעתא דמלכא, דאפקעתא דמלכא שייך רק אחרי שחל היובל, אך כל זמן שלא הי' שום אדם ששילח ולא חל שם יובל, ל"ש אפקעתא דמלכא, ורק אחרי שהי' בישראל עבדים שנשתלחו, וחל שם יובל, שוב נהי' אפקעתא דמלכא גם על כל שאר העבדים]. -

וכן תקיעת שופר, אם לא תקעו בשופר רק חש"ו תקעו, כיון דלאו בני מצוות נינהו - , וכן נשים ועבדים כיון דאינן מחוייבין בתקיעת שופר מחמת מצות עשה שהזמן גרמא, בודאי אינו מעלה, והוי כאילו לא תקעו כלל עד שיתקע המחוייב במצוה. -

ואני מסופק, אם לא היו עבדים וקרקעות רק אצל חש"ו, וקיימו ושלחו או החזירו השדות, אפשר אינו מעלה כלל כיון דלאו בני מצוות נינהו שליחותם וחזרתם אינו מועיל ואין חל היובל, וכן כתבתי שם [במצוה מב] דנראה דאם אין לישראל עבדים רק **לגוי** אין שילוחם מעלה ג"כ, כיון דאינם מחוייבין ולא חל היובל. אך באם יש ישראל משלחים, א"כ חל יובל והוי אפקעתא דמלכא **וכופין ג"כ הגוי לשלח**, עיי"ש עכ"ל המנ"ח.

דוקא זו, וכך דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי. אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב, **שכן הדין בכל נטיעה ואפילו באותה שלא הקלנו עלי בתחלתה**, וכי קאמר ופירות נטיעה זו היינו לומר שהנטיעה שהיא גורמת לה איסור ערלה היא מושכתה עד ט"ו בשבט, ופלוגתא היא בירושלמי" וכו' וכו'.

וכתב הר"ן עוד: "וה"נ מסתברא, משום דהא מילתא בטעמא תליא, ולא משום חומרא בעלמא, והיינו טעמא דמילתא דכיון דאילן גדל על רוב מים של שנה שעברה וכל שהוא חונט בין בתשרי לט"ו בשבת היינו מחמת יניקת מים שלפני ר"ה, ומאותה יניקה חנטו פירות הללו, ולפיכך הרי הן כאילו חנטו קודם תשרי, דחנטה זו משרף שלפני תשרי הוא, וכיון דהיינו טעמא דמילתא ליכא לאפלוגי בין נטעה שלשים יום לפני ר"ה או פחות מכן. וכי תימא אי הכי דכולהו נטיעות אסורין עד ט"ו בשבט למאי אמרי' ר"ה של נטיעה תשרי, י"ל דנפקא מינה שאם עשו לה ט"ו בשבט ר"ה היינו אומרים שאילו נטעה ל' יום קודם ט"ו בשבט עלתה לו שנה" עכ"ל הר"ן.

רש"י [ד"ה ופירות] **"לכך הועילו לה ל' שלפני ר"ה"**, שממהר התיירה מט"ו בשבט ועד ר"ה".

עי' שפ"א, דמלשון רש"י מוכח דס"ל, דהיכא דנטעו תוך ל', אסורין רק עד ר"ה של שנה רביעית, ולא עד שבט, וע"ש כל דבריו הקדושים.

תוס' [ד"ה ופירות] **"ובה"ג של אספמיא כתוב ופירי דפרדס דשנת ארבע אסירי עד דפריק להו"**.

הרמב"ם [בפ"ט מהל' מע"ש הי"ב] כתב וזה לשון קדשו: - "וראיתי **לגאונים** דברים בחשבון ערלה ורבעי - אין ראוי להאריך ולהשיב עליהן - ובודאי טעות סופרים הם, והאמת כבר ביארנו דרכה" עכ"ל הרמב"ם, וכתב שם בכס"מ: "נראה שכיון לדברי **בה"ג** שכתבו התוס' ורבנו שמשון והרא"ש ודחאום בשתי ידים, ורבנו תלה הדבר בט"ס ע"כ.

תוס' [ד"ה הא] **"השתא לא ידע הא דמסקינן לבסוף דל' לקליטה"**.

עי' פנ"י כל אריכות דבריו הקדור.

גמרא ר' אלעזר אומר, בן עשרים וארבע חדש **ול' יום**.

ולא קאמר: בן עשרים וחמשה חדש, ועי' "שפת אמת".

כתב הרמב"ם [בפ"ט מהל' ה"ט]: "ואם נתעברה השנה, נתעברה לערלה או לרבעי" ע"כ. [וע"ש ברדב"ז].

גמרא "אפילו תימא ר"מ, כי קאמר ר"מ יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנים". - כך הגיה הרש"ש, וכ"ה ברש"י.

בענין תפשת מרובה לא תפשת

גמרא "ומדיום אחד בחדש חשוב חדש - ל' יום בשנה חשובים שנה".

כאן יש את הקושיא המפורסמת של ה"טורי אבן", שהקשה: הלא המינוי של שנה הוא חדש, ומדאורייתא "חדש" פעמים שלשים יום ופעמים כ"ט יום, וא"כ למה תפסו המרובה שהוא שלשים יום, ולא תפסו המועט, שהוא כ"ט יום, ונימא דכ"ט יום בשנה חשובים שנה? ונשאר בקושיא.

ועל כך תירץ ב"ערוך לנר", דלא **המספר** המועט והמרובה גורם, רק **הקולא והחומרא** הם הגורמים, דלעולם **הקולא** היא המרובה ו**החומרא** היא המועט, ותפיסת החומרא היא תפיסת המועט, ותפיסת הקולא היא תפיסת המרובה, דזיל בתר טעמא שכתב רש"י בכמה דוכתי בש"ס שאמרו להאי כללא שתפשת מועט תפשת, דהיינו מטעם שהמועט לא יוצאו מידך וברי לך שישאר אצלך, משא"כ על המרובה צריך אתה להביא ראיה. וא"כ גדר מועט ומרובה אינו **במספר**, מספר מועט או מספר מרובה, אלא בשרש הענין, מה שודאי אצלנו - שלא יטלו ממנו, זהו מיקרי מועט, ועל מה שצריך להביא ראיה - זהו מיקרי מרובה. והשתא א"כ בנדון דילן, הרי אם עברו על הנטיעה שלשים יום - אז ברי לן שעלתה לה שנה ראשונה משני ערלה, משא"כ אם עברו עד ר"ה רק כ"ט יום - אין לנו ראיה להקל ולומר שכבר עברה שנה, ושפיר נקטינן לשלשים יום שזהו החומרא, את"ד הערוך"נ.

ואולם בדעת הטור"א מוכח לכאן, דפליג בעיקר הדבר, וס"ל ד**המספר** הוא שקובע, ולא הקולא והחומרא, וכך גם נקטו הנודע ביהודה והגר"י ברלין זכותם יגן עלינו - יעוי' בשו"ת נוב"י תנינא חי"ד סי' ר"א, ועי' משנ"ת בזה בהרחבה במשמה"ל סי' כ"ז - ע"ש ותראה נפלאות.

דף ט"ז א'

במשנה "בארבעה פרקים בשנה העולם נידון".

הר"ן הקשה, דהא כיון דאדם נידון בר"ה, ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו, על תבואותיו, ופירותיו, ושאר עסקיו. וכיון שכן, הכל נידון בראש השנה? ותירץ שג' דברים הללו נידונים **לכל העולם** בג' זמנים האלו השנויין במשנתנו, אבל **בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו אחד אחד וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו**, ע"ש.

ועי' ב"טורי אבן" שהאריך בזה, ומסיים שם בלשון קדשו: **"וברוך היודע אמת"**.

במשנה "בפסח על התבואה".

באיזה יום מימי הפסח?

וכן יש לשאול להלן לגבי "בחג נידונין על המים", באיזה יום מימות החג? – ועי' בזה ב"טורי אבן" וב"ערוך לנר", כל דבריהם הקדו.

במשנה "בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון".

המפרשים עמדו על כך שהתנא שינה כאן את הסגנון מדלעיל.

שם "כל באי עולם" וכו'.

בין ישראל, ובין עכו"ם.

במשנה "ובחג נידונין על המים"

ב"טורי אבן" דקדק, אמאי לא קתני: "בחג – על המים", וכמו דקתני לעיל: ב"פסח, על התבואה, בעצרת, על פירות האילן", וקאי אד' פרקים בשנה העולם נידון דרישא, ו"נידונין" דתני בחג למה לי? ותירץ הטו"א: "י"ל הואיל ואפסקי בקרא דהיוצר יחד לבם, הדר ונקט "נדונים", ע"ש. [ועי' להלן בגמ'].

שם. ב"ערוך לנר" הקשה: איך אפשר שאחר שנדון בפסח על התבואה ובעצרת על פירות האילן יהי דין בחג על המים, הרי בלא מים אין תבואה ואין פירות, וא"כ הכל תלוי בדין זה?

ותירץ, דתנא נקיט סדר הרגלים כמו שכתב בתורה, אבל באמת דין המים קדים בחג הסוכות, ואחר כן יהי דין פסח על שאר מאורעות שבתבואה ובעצרת על פירות האילן, וע"ש כ"ד הקדו.

גמרא "לאחר הפסח נידונית להבא".

עי' רש"י, ועי' ריטב"א.

גמרא "הכל נידונים בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ".

המפרשים עמדו לבאר מאי, משמע "נידונים" ומאי משמע "גזר דין", שהרי בודאי דהך "נידונים" הוא דין גמור, שפוסקים עליו אם הוא זכאי או חייב, וא"כ מה מתווסף בגזר דין? ועי' "שפת אמת".

גמרא "בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בחג נידונין על המים".

ב"ערוך לנר" [במשנה לעיל] נתקשה, מה יענה הטו"א [הנ"ל במשנה] אהא דכאן בברייתא נקטו הלשון "נידונים", והרי כאן לא אפסקי בקרא ד"היוצר" וגו' וצ"ל לכאן, דהברייתא נקטה את לשון המשנה.

גמרא "ר' יוסי אומר, אדם נידון בכל יום וכו' רבי נתן אומר, אדם נידון בכל שעה" וכו'.

המפרשים עמדו לבאר, וכי יעלה על הדעת דלרבי יוסי וכן לרבי נתן אין שום הבדל בין ראש השנה ויוה"כ לבין שאר ימות השנה? ועי' "טורי אבן" ו"ערוך לנר" ו"שפת אמת".

גמרא "אלא א"ר חסדא טעמי דר' יוסי מהכא לעשות משפט עבדו" וכו'.

לכאן צ"ב, דהא ר' יוסי קאמר להדיא דטעמו הוא משום שנאמר "ותפקדנו לבקרים"? ועי' ח"א מהרש"א, ועי' ערוך לנר" ו"שפ"א. ועי' רש"ש שכתב, שכן הי' דרכם [של התנאים] לומר טעם שאינו עיקר רק להקשות בו על דברי חבריהם, וע"ש ברש"ש שמביא כמה "בקיאות" בזה.

גמרא "מקמי דליפוש חרוף אף".

צ"ב, וכי משוא פנים יש כאן? ועי' היטב ח"א מהרש"א בריש ע"ז.

גמרא "כמאן מצלינן וכו' כמאן כרבי יוסי".

כתב בתוס' הרא"ש: **"וכ"ש כר' נתן דאמר אדם נידון בכל שעה"**.

דין שאינו שייך אלא רק בשבת אחת בשנה!...

תוס' [ד"ה כמאן] "ועוד הא רבי יהודה דאמר הכא אדם נידון בר"ה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ הא אמר בפ"ק דשבת הנכנס לבקר החולה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל" וכו'.

ובשבת שם תירצו התוס' בחד תירוצא, דאה"נ, דהתם מיירי רק בשבת שבין ר"ה ויוה"כ, דהיינו בשבת שובה, שאז התפילה עדיין יכולה לשנות את גזר הדין. ולפ"ז יוצא, שיש לנו בגמרא דין, שאינו שייך אלא רק בשבת אחת בשנה! [א"ה: עי' משמה"ל סוכה בסופו].

והנה, אחרי כל מה שתירצו הראשונים בזה, עדיין יש כאן סודות גדולים! וכפי שאמר רבנו איזיק שר זיע"א: **הרבה קושיות יש על תפילה, אבל – מתפללים!!**

גמרא "תניא א"ר יהודה משום ר"ע, מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח" וכו'.

תמיד רגילים אנו לומר, שאי"ז ענין לשיטת ר"ש דדריש טעמי דקרא, [והרי כאן מרא דשמעתתא הוא רבי יהודה משמי דרבי עקיבא], ומשום דחידושו של ר"ש נצרך דוקא היכא דהטעם מצמצם את הדין ועושה נפק"מ, אבל היכא דליכא נפק"מ לדינא גם רבנן דר"ש דרשי שפיר טעמא דקרא, וכמוש"כ התוס' סוטה י"ד א' [ד"ה כד], ועתה ראיתי בס"ד שכן כתב ב"פני יהושע" כאן.

שם "מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח וכו', ומפני מה אמרה תורה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת וכו', ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג" וכו'.

ה"פני יהושע" עמד לבאר, מדוע לא נתנו כמו כן טעם על כל שאר קרבנות המוספין [ועל חילוקי המספרים שביניהם]? וכמו כן, מדוע לא נתנו טעם על מצות ד' מינים בחג? וביאר הפנ"י וזה לשון קדשו: "דודאי לא בעינן למידרש טעמא בקרבנות ומצות ושיירי ברגלים, אלא דוקא הנך דעומר ושתי הלחם וניסוך המים הוא דקשיא ליה, דשולשתן הם משונים משאר עניני דקרבנות עומר - לפי שבא מן השעורין, וכל המנחות דיחיד ודציבור מן החיטין ושתי הלחם נמי נשתנו, שאין בהם למזבח כלום, ואפ"ה קרייה רחמנא קרבן, וכ"ש ניסוך המים, דלא אשכחן דכוותיהו כלל במזבח בכל ימות השנה, וכיון שג' רגלים הללו נשתנו כ"א בענין משונה, ודאי טעמא בעי, ויפה דרשן ר"ע שהטעם שכ"א ר"ה, כנ"ל נכון" עכ"ל הפנ"י.

גמרא "ואמרו לפני מלכויות זכרונות ושופרות".

כ"ה הפנ"י, דהכא לא קאמר "מפני מה אמרה תורה" כמו בהנך, מאחר שאינם אלא מדרבנן, וכדאיתא בשלהי מכלתין. [והלומדים שליט"א ציינו, דבתוספתא [פ"א הי"א] איתא שם בכל הנך דלעיל "אמרה תורה", ולא קתני: "מפני מה אמרה תורה"].

גמרא "זכרונות, כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר".

ב"שלטי הגבורים" [אות ב'], איתא בשם ריא"ז שכן היא הגירסא: "כשם שתוקעים בשופר בר"ה - כך אומרים פסוקים של מלכויות וזכרונות ושופרות, אמר הקב"ה אמרו לפני מלכויות, שתמליכוני עליכם. זכרונות, שיבא לפני זכרונכם לטובה, שופרות, שתתנו לב ותצפו ליום הדין ולימות המשיח, ובמה? בשופר!" ע"כ. [ועיי' הג' חשק שלמה"].

גמרא "תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם" וכו'.

הנה בעלמא הלשון הוא "עקידת יצחק", ומה נשתנה הכא שאמרו: "עקידת יצחק בן אברהם", וכי לא ידענו דיצחק בן אברהם הוא? - עי' ב"ערוך לנר" כל דבריו הקדו' בזה.

גמרא "למה תוקעין, - רחמנא אמר תקעו".

כתב הפנ"י: "ולא שייך למימר הכא שבא ליתן טעם על מצות השופר כמו בהנך דלעיל, דאם כן הו"ל למימר: מפני מה אמרה תורה תקעו בשופר, משא"כ לשון "למה תוקעין" משמע דאמעשה בכל יום קשיא ליה [כלומר, בכל ר"ה], משו"ה קשיא ליה: "רחמנא אמר תקעו" עכ"ל הפנ"י.

רש"י [ד"ה שתי הלחם] ואני שמעתי דרב יהודה לטעמיה", דהא אזלא כמאן דאמר בסנהדרין" וכו'.

הרש"ש כתב, דצריך לומר כמ"ד, [וכ"ה בר"ן], והוא ראשי תיבות "כמאי דאמר", והיינו, כמאי דאמר ר"י עצמו שם בסנהדרין.

גמרא "למה תוקעין, רחמנא אמר תקעו".

בח"א מהרש"א העיר וזה לשון קדשו: "תקיעה בר"ה אינו מפורש, אלא דילפינן לקמן בגז"ש מיובל" עכ"ל ק.

וציינו, דבהג' היעב"ץ, וכן במרומי שדה, וכן בהג' רבי אלעזר משה הורביץ זיע"א, - כולם כתבו לבאר, דהכוונה להקרא בתהלים [פא] "תקעו בחדש שופר" וגו', דבהרבה דוכתי נקרא גם הנ"ך "תורה", ע"ש. וקצת פלא על המהרש"א דלא נחית לזה.

דף ט"ז ב'

גמרא "כדי לערבב השטן".

וכתב הר"ח: "פ", כיון שמצאנו כי אם יש מלאך מליץ אחד אשר פודה מרדת שחת, כן יש מלאך משטין, ומכוונין ישראל את לבם ואומר שמא יעמוד משטין עלינו - נדקדק במצוות, וכיון שרואה המשטין שמחבבין המצות מיושב ומעומד כאילו מתעכב מלהשטין" עכ"ל הר"ח.

האם תקיעות דמיושב המה עיקר המצוה, או תקיעות

דמעומד?

תוס' [ד"ה ותוקעים] "וכי תימא כיון דזכר יצא הוה לי' שלא בזמנו דלא עבר" וכו'.

בספר אחד רצה ללמוד מתוך ד' התוס' דילן, דס"ל דתקיעות דמיושב הם עיקר המצוה, ודלא כהריטב"א וחר"ן כאן שמבואר מתוך דבריהם להדיא דתקיעות שעל סדר הברכות הן עיקר, וכן

מבוי' להדיא בד' התוס' בפסחים [קט"ו א', ד"ה מתקין]. ועל כך כתב הרב זצ"ל את המכתב דלהלן שנדפס כאן במשמה"ל [סימן ל"ח]: -

בס"ד יום ו' עש"ק חזון ח' מנ"א תשנ"א

שלו' רב וברכה מרובה עדי עד לדומעכתר"ה שליט"א נעמות בימים נצח עם כל הנלוים עליהם ד' עליהם יחיו בטוב ובנעימים מעתה ועד עולם!

אחדשה"ט ביקרא דאורייתא.

הנה עוד בזמנו כשזכיתי לקבל מכבוד אביו שליט"א את ספרם היקר על ראש השנה רציני לכתוב ולהודות ולשלוח תשלום עבור הספר, אמנם בעוה"ד נדחה מיום ליום, ועם כת"ר הסליחה.

והנה ספרו היקר מאיר את העינים ומשמח את הלב בכל סימן וסימן בעושר הידיעות המקיפות, ונועם ההסברה המלבבת, ובישרות הסברות, והרבה הרבה נהניתי ממנו, כה יעזרהו השי"ת לנטוע עוד נטיעות מלבבות עושות פרי ופרחים בגן ארמון תורתנו הקדושה בכל מקצועות' להאיר לארץ ולדרים עליה בנועם מתיקות צוף אמרי' הטהורים, אכ"ר.

והנה בסדר לימוד דף היומי בס"ד למדנו שלשום בפסחים קט"ו א' מש"כ התוס' שם שעיקר התקיעות שיוצאין בהן את המצות עשה דאורייתא של תקיעת שופר הן התקיעות דמעומד על סדר הברכות דמלכיות זכרונות ושופרות, ואילו התקיעות דמיושב הן לקיומי מצוה דרבנן לערבב בהן את השטן.

ורצינו לדעת את השיטות בזה, ושמנו פנינו לעבר ספרא דמר ניהו רבה שליט"א בסימן ט"ו ואילך שהרחיב והעמיק בענין הזה לכל מוצאי ומבואיו.

והנה נתעוררתי בס"ד בהערה אחת בדבריו היקרים, ודברנו מזה בס"ד בלימוד הרבים, ותרב השמחה של תורה בבית המדרש.

דהנה מעכ"ת שליט"א כותב שם דהתוס' ר"ה ט"ז ב' ד"ה ותוקעים הקשו תימה הא קעבר משום כל תוסף, וכי תימא כיון דכבר יצא הו"ל שלא בזמנה וכו', משמע מדבריהם שיוצא ידי מצוה דאורייתא בתקיעות דמיושב. וכן מבואר בתוס' לק' דף כ"ח ע"ב ד"ה ומנא תימרא וכו', עיי"ש.

אכן הר"ן שם ד"ה למה כתב להדיא דתקיעות שעל סדר הברכות הן עיקר, וע"ז קפריך מדוע תוקעים גם תקיעות דמיושב לפני מוסף, עיי"ש.

אך קצ"ע דהר"ן שם הקשה קושיית התוס' מדוע לא עובר על כל תוסף, וכי תימא כיון שכבר יצאו יד"ח כשהן יושבין וכו', משמע דס"ל שיוצאים ידי תקיעות דאורייתא במיושב, עכ"ל מעכ"ת שליט"א בספרו.

ולענ"ד לכא' יש לדון בזה דאין הוכחה מדברי התוס' הנ"ל [שהביא כת"ר] איך דעתם באיני נידון, וכמשי"ת בס"ד.

דהנה כשהוקשה להם לרבותינו בעלי התוס' הא קעבר משום כל תוסף, וכתבו דאולי תתיישב שאלה זו ע"י שנאמר שאחר שכבר יצא ידי חובת המצוה שוב מיקרי אח"כ שלא בזמנו ובעי כוונה לעבור על כל תוסף, ואם אכן היו נשאים בזה, שזה הוא התירוץ האמיתי על השאלה הנוראה דכל תוסף, כי אז באמת היה הכרח שיוצא את המצוה דאורייתא בתקיעות דמיושב, ואפילו אם הי' סברות להעדיף לצאת את הדאורייתא בהתקיעות דמעומד על סדר הברכות, וכדסבירא להו אליבא דאמת להנהו רבוותא קמאי דסברי שאת הדאורייתא יוצא בהמעומד, אבל אם באופן כזה היו התקיעות דמיושב עבירה דכל תוסף, כי אז אין עצה ואין חכמה ואין תבונה אלא רק להחליט שאת הדאורייתא יוצא כבר בהמיושב, ומיקרי אח"כ שלא בזמנו, ואינו עובר בהמעומד דרבנן על כל תוסף, דשלא בזמנו בעי כוונה לעבור.

וכל זה נכלל ב"זכי תימא" של התוס'.

אבל ברגע שהתוס' דחו את ה"זכי תימא" הזה, וכתבו דגם אח"כ כולי יומא זימנא הוא, ולא בעי כוונה לעבור, ואם כן אין לומר כהצעה של ה"זכי תימא", ותירצו התוס' שבכלל לא שייך כל תוסף כשעושה המצוה כמה פעמים, שוב יכולים התוס' דילן דר"ה ט"ז ב' לסבור כהתוס' דפסחים קט"ו א' שהתקיעות דמעומד הן העיקר ובהן יוצאין את הדאורייתא.

ובזה א"ש היטב מאד מה שכת"ר שליט"א שאל קצ"ע בסתירת דברי הר"ן, שסובר שהמעומד עיקר, וכותב את ה"זכי תימא" של התוס', ומשמע שסובר שהמיושב עיקר.

ולהנ"ל א"ש היטב, דאם הי' נשאר ה"זכי תימא" אליבא דאמת כי אז היו התקיעות דמיושב עיקר, אבל כיון שה"זכי תימא" נדחה שוב שפיר סובר הר"ן שהמעומד הן עיקר.

ולא רק שמיושבת בזה הסתירה דלכא' שבדברי הר"ן, אלא שמדברי הר"ן הללו הוי יסוד לכל משכ"ל בס"ד, דהנה יכול לדור בכפיפה אחת ה"זכי תימא" של התוס' עם המסקנא אליבא דאמת שהתקיעות דמעומד הן העיקר, וכמשי"ת בס"ד.

והנה רבנו הקדוש ה"חזון איש" זיע"א באו"ח מועד סימן קכ"ד למס' פסחים קט"ו א' על התוס' דילן הנ"ל כתב וזה לשון קדשו:

"ובעיקר דבריהם דבתקיעות דמיושב אינו יוצא עיקר מצות שופר, רק צריך לכיון בהן לשם מצוה דרבנן, ובתקיעות דמעומד צריך לכיון לצאת מצוה דאורייתא, לא משמע כן בתו' ר"ה ל"ג ב' ד"ה שער, דלפי דבריהם דהכא

ה' ראוי לעשות כל ספיקא דר' אבהו בתקיעות דמעומד, שהן דאורייתא,
עכ"ל החזו"א.

הרי שהוכיח החזו"א שהתוס' בר"ה ל"ג ב' לא סברי כהתוס' דפסחים קט"ו
א', אבל לא כתב שגם לפני כן בתוס' בר"ה ט"ז ב' כבר מוכח דלא סברי
כהתוס' דפסחים, והיינו כנ"ל בס"ד, דמדברי התוס' ר"ה ט"ז ב' אין הוכחה
מה סוברים הם אליבא דאמת.

זה מה שדברנו בזה בס"ד בבית המדרש עפ"י מה שמעכת"ר שליט"א האיר
עינינו במרחבי ענין זה.

ואשמח מאד לשמוע חוות דעת ידידי שליט"א על כל הדברים הניתני
למעלה.

ויהי רצון שנוכה לשמוע במהרה קול השופר הגדול ותחזו בציון עינינו וארמון
על משפטו ישב בביאת משיח צדקנו האמיתי ובנין בית הבחירה בב"א ותן
חלקנו בתורתך

הנני מוקיר ומכבד כרום ערכם הנשגב בכפילת ההודאה עד בלי די
באהב"ר ואה"ע

משה מרדכי הלוי שולזינגר

עד כאן נדפס במשמה"ל שם.

שאלו פעם את **מרן הסטייפלר זיע"א**: מכיון דבראשונים יש
מחלוקת אי תקיעות דמיושב עיקר, או דמעומד עיקר, א"כ מתי
עלינו לכוין לקיים מ"ע דאורייתא של תקיעת שופר לקיים
המצוה כהלכתה?

והשיב על כך **מרן זיע"א**: מה אנו יודעים, עלינו לכוין שרוצים
אנו לצאת אימתי שתיקנו חז"ל את עיקר התקיעות [וראה "פניני
רבנו הקה"י" במהדורה החדשה עמ' נב].

תוס' [ד"ה שאין] **"מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלעי בשבתא"**
וכו'.

לכא"ו סו"ס הא לא איערבב שטן, שהרי לא תקעו? וביאר ב"משך
חכמה" בפרשת אמור [עה"פ "זכרון תרועה"], דזה גופא מה שאין
אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גופא עקידה רוחנית
מופלגת ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר, ע"ש כל
אריכות דבריו הקדושים.

מאי משמע "עיון תפילה"?

גמרא "ועיון תפלה".

עי' רש"י, ועי' תוס'. ובדברי קדשו של הריטב"א כאן ישנם כמה
ידיעות נכבדות, וזה לשון קדשו: -

"... ותימצו בתוס', דעיון תפילה לשון אחד המתחלק לשלשה
ענינים, כי יש עיון תפלה שהיא מדה רעה, והוא המעיין בתפלתו
וסומך עליה שתהא מקבלת ומצפה עליה שתתקיים - [פי', דאם
אינו סומך ובטוח על תפלתו, רק שמצפה ומייחל להשי"ת שישמע את
תפלתו, אבל הקב"ה - הטוב בעיניו יעשה, זה ודאי שפיר, ועיקר
הנקודה כאן היא מה שסומך ובטוח שתהא תפלתו מקובלת], - ועלי'
אמרו כאן שמזכירין עוונותיו, לפי שמחשבין עליו אם הוא ראוי
לכך לקבל תפלתו כמו שהוא סבור, ועל זה אמרו בהרואה
[ברכות נ"ה ע"א] כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי
כאב לב. -

ויש עיון תפלה טוב מאד, והוא המעיין ומכוין בתפלתו לאומרה
בכוונת הלב - אבל איני מצפה שתתקיים, [פי', שהוא אינו בטוח
בכך, וכנ"ל, אך בודאי שהוא מקווה ומייחל להשי"ת שישמע את
תפילתו, ובשביל זה הוא הרי מתפלל], [וכאן יש פשט נפלא של
הריטב"א בהא דאמרו במשנה ד"אלו דברים" וכו' - "ועיון תפלה"]:
וזהו שאמרו שאוכל פירותיה בעוה"ז והשי"ת משלם לו **שאלת**
צרכיו ששואל באמצעותו, והקין קיימת לו לעוה"ב **על מה**
ששבח בראשונות והודה באחרונות. ויש אחר, שהוא מכוין ומעיין
בתפלתו, **שמהרהר בדברי העולם, ונקרא עיון תפלה ליפוי השם**,
כדרך שקורין למי שאינו רואה - סגי נהור, וזהו שאמרו בב"ב
שאינ אדם נצול ממנו בכל יום, שאי אפשר לאדם שלא יהרהר
בדברים בטלים, כמ"ש בירושלמי" וכו', עכ"ל הריטב"א.

גמרא "ומוסר דין על חבריו".

זה לשון קדשו של הריטב"א: "אוקימנא בב"ק בפרק החובל [צ"ג
א'] דאיכא דיינא באתריה, אבל ליכא דיינא, פירוש דליכא כלל,
אי נמי דהא לא ציית דינא, או דבי דינא מענין הדין שלא כראוי
- דכמאן דליכא דיינא דמי, לא מעניש, דמאי אית לי למעבד,
והאי דמייתנין משרה לאברהם, הכי נמי הא הוה תמן בית דינו
של שם [כמבואר שם בגמ']. וזה שנענש תחילה, לפי שאין לעונו
תקנה - ויש לחבירו תקנה, שמרצוהו בממון או בדברים" עכ"ל
הריטב"א.

רש"י [ד"ה ויבא אברהם] **"הוא קבר אותה".**

עי' ב"פני יהושע" כאן כל דבריו הנוראים!

תוס' [ד"ה ועיון תפלה] **"כדאמר בירושלמי דברכות וכו' א"ר חייא רבא מן יומא לא כוונית" וכו' וכו'.**

כמובן שהדברים נשגבים מבינתנו, זה הכל סודות התורה!

שם "אלקפתא". עי' בשבועות ו' ב': "כגון מלכא ואלקפתא". ופרש"י שם: **"שני מלכים הם, ומלכא חשיב מאלקפתא".**

שם: "א"ר מנא" וכו'.

לפנינו בירושלמי שם הגירסא: **"א"ר מתניא".**

גמרא "וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן **צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה** וכו', וי"א אף שינוי מקום".

זה לשון קדשו של המהרש"א [בח"א]: -

"... ואלו הג' [דהיינו צדקה, צעקה, שינוי מעשה] יסדן הפייט, **תשובה תפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה**", וכו', עכ"ל. וע"ש במהרש"א שעמד, מדוע לא זכר הפייט נמי לשינוי השם ולשינוי מקום, ע"ש כל דבריו הקדושים.

ובאמת, דכך הוא לשון קדשו של הרמב"ם [בפרק ב' מהל' תשובה הלכה ד'] **"מדרכי התשובה**, להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, **ומשנה שמו - כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים**, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה, **וגולה ממקומו**" שגלות מכפרת עון, **מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח**" עכ"ל הרמב"ם, ומבואר, דגם שינוי השם וגם שינוי מקום המה מדרכי התשובה, ועד"ז הביא שם במהרש"א בשם הסמ"ג והר"ן, ע"ש.

גמרא "רי"א אף שינוי מקום, **דכתיב ויאמר ה' אל אברהם לך לא מארצך והדר ואעשך לגוי גדול**".

ביאר בח"א מהרש"א, דזה הועיל לו רק להיות ראוי לבנים, ונולד לו אח"כ ישמעאל, אבל בן הראוי ליורשו לא היו לו עד ששינה לשרה שמה, וגם שינוי השם דאברהם אז גרם לו. וציין דכ"ז מפו' בפ"ד דנדרים ובפ' הבא על יבמתו.

גמרא "ואידך ההוא זכותא דא"י הוא דאהניא ליה".

שאל הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א, דא"כ מדוע לא קאמר רבי יצחק דה' דברים מקרעין דינו של אדם, והם: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה, **וזכותא דא"י?** ושוב הראו הלומדים, שמצינינו, שעמד בזה ב"בן יהודע", וצ"ת בדבריו הקדו' שם.

רש"י [ד"ה שינוי מעשה] **"שב מרעתו"**. הר"ן הוסיף עוד: **"דכתיב באנשי נינוה, כי שבו מדרכם הרעה וגו'", ע"כ. [א"ה: וברש"י שעל הרי"ף הלשון הוא: "דכתיב וירא האלקים את מעשיהם - כי שבו מדרכם הרעה, וינחם ה'" ע"כ].**

גמרא "חייב אדם להקביל פני רבו ברגל" וכו'.

עי' "נודע ביהודה" סימן צד.

גמרא "שנאמר מדוע את הולכת וכו' לא חדש ולא שבת, מכלל דבחדש ושבת איבעי לי' למיזל".

כבר עמדו המפרשים, דפתח ב"רגל" וקמסיים בחדש ושבת? ויש כאן בד' הר"ח מציאה רבתא, וע"ש ובהג' בשולי הגליון שכ' דלגי' הר"ח נסתלק מה שהעירו המפרשים.

גמרא "חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר" וכו'.

לשון קדשו של הרמב"ם [בפס"ז מהל' טומאת אוכלין ה"י]: **"כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל, מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים**, וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו - ברגל בלבד, ואם נטמא אינו לוקה, אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר" ע"כ הרמב"ם.

והעיר הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א: מדוע לא כתב הרמב"ם עוד, דצריכים להיות טהורין מחמת שצריכים להקריב קרבן?

"כל איש ישתוקק לדעת קצת עניני הדין ביום הזה..."

גמרא "שלשה ספרים נפתחין בר"ה".

ופירש רש"י: **"שלשה ספרים, ספרי זכרון של מעשה הבריות"**. [ועי' ערו"ל נ].

אדוננו ה"פני יהושע" זיע"א עשה כאן הקדמה וזה לשון קדשו: -

"כאן יפה לקצר, כמו שאמרו חכמים ז"ל בפ' אין דורשין: במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור. וענין הספרים האמורין כאן בודאי הם ענין מופלא, ואדם א' מני אלף ידע להשיג מהות ואיכות הספרים על מתכונתם, וכן עיקר הענין המאמר הזה דאיירי בענין הגמול ודיני הצדיקים ורשעים לחיים ולמות הם משבעה הדברים המכוסין מבני אדם - בפ' מקום שנהגו לחד פירושא בעומק הדין, ואפילו משה רבינו אדון כל הנביאים הקשה לשאול מפני מה יש צדיק וטוב לו כו' ומפני מה יש רשע וטוב לו כו', לכן אמרתי בלבי לדלג ולקצר במקום שאין להאריך, אמנם משום דשמא גרם ששם מסכת זו נקראת ר"ה ועיקרה על קדושת יום הדין הקדוש דר"ה - שמצות היום בשופר

וברש"י: "המינין, האנשים אשר הפכו דברי אלקים חיים לרעה כגון צדוקים ובייתוסים" ע"כ. – כל זה הוא מהצנזור! אך במקור כתוב ברש"י: הנוצרים! [ויש ראשונים שכותבים: "הנוצרים והישמעלים"].

גמרא "גיהנם כלה".

עי' ריטב"א.

גמרא "והם אינם כלים שנאמר וצורם לבלות שאול".

כלומר, דהם מבליים את הגיהנם.

"שהחריבו בהמ"ק בעוונם!"

גמרא וכל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול". ופירש"י: "שהחריבו בהמ"ק בעוונם".

ביארו רבותינו האחרונים זיע"א מאורי עינינו בנתיבות הש"ס, דאף האידנא לאחר חורבן בית המקדש, מ"מ מכיון דאיתא בירושלמי ביומא [פ"א ה"א] דכל שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, והרשעים האלו הגדילו עוונות עד שאם הי' בהמ"ק נבנה הי' נחרב על ידיהם, לכך נחשב להם כאילו פשטו ידם בנבול. – עי' ערול"נ ושפ"א. [א"ה: וכ"כ הח"ח זיע"א בפירוש ל"ליקוטי הלכות" כאן].

גמרא "קרקפתא דלא מניח תפילין".

בר"ח איתא: "דלא מנח תפילין מעולם – ואפילו פעם אחת!" [וזוהי פלוגתא בראשונים].

אומרים, שהסבא קדישא הגה"צ ר' אלי' לאפיאן זיע"א, הניח פעם אחת בחייו תפילין דרבנו תם, וזאת בכדי שלא ייקרא אליבא דר"ת "קרקפתא דלא מנח תפילין". אך בפשטות, מכיון שנפסק להלכה בשו"ע כדעת רש"י, שוב לא מיקרי "קרקפתא דלא מכח תפילין".

תוס' [ד"ה קרקפתא] "אם עוסק בתורה כמניח תפילין דמי דאמר במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפילין".

כלומר, דמי שעוסק כסדר בסדר בתורה, פטור מן התפילין כל זמן שהוא עוסק בתורה.

שם "שמגונות עליו רצועות של תפילין שבראשו".

כאמור היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו – היינו מאימת הדין, לכן כל איש ישתוקק לדעת קצת עניני הדין ביום הזה, לא מיבעיא לכת הצדיקים והבינונים החרדים ועצבים מיום המיתה לכל הפירושים בין דעה"ז כמשמעו ובין דעה"ב כפירוש התוספות, אלא אפילו הרשעים גמורים שאינן שמים על לב עניני העוה"ב, אעפ"כ לזאת יחרד לבם ויתר ממקומם מדין המיתה ממש כמשמעו, לכן מצאתי עצמי מחוייב בדבר להרחיב הדיבור קצת לדקדק ולהבין מיהו הדברים כפשטן בכל המאמרים הללו – מכאן עד משנה על ששה חדשים יוצאין, שהן דרך חיים ותוכחות מוסר" עכלה"ק, וראה שם בכל דבריו הקדושים.

והרוצה לעמוד על בירורן של דברים, ילמד היטב בר"ן, ובריטב"א, וב"שער הגמול" להרמב"ן, [וב"טורי אבן"]. [ועי' רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ובראב"ד שם].

גמרא "אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין" וכו'.

בר"ף וברא"ש [סימן ה'] הסדר הוא להיפך, מקודם של צדיקים גמורין ואח"כ של רשעים גמורין. וכ"ה ברמב"ם [פ"ג מהל' תשובה ה"ג].

גמרא "ועם צדיקים אל יכתבו – זה ספרן של בינוניים".

מבואר לכאן, דגם "בינוניים" מיקרו בגדר "צדיקים", רק שאינם בגדר "צדיקים גמורין".

דף י"ז א'

רש"י [ד"ה ומצפצפים] "צועקין ובוכין מתוך יסורין שעה אחת ועולין".

מנא לי' לרש"י שהוא "שעה אחת"?

גמרא "ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה מורים שאול" וגו'.

ביארו המפרשים, דמדקתני "ממית ומחיה", משמע דאיירי ליום הדין כשיחיו המתים.

גמרא "ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ד" וגו'.

כלומר, דדוד המלך ע"ה, מדבר בשמים.

ובהאי מזמור ד"אהבתי" וגו', כדאי מאד ללמוד את מה שכתוב שם בספר "חדושי מרן ר"ז הלוי".

גמרא "אבל המינין". וכו'.

מדוע נקטו התוס' דוקא "שבראשו"? ויפה אמר הרה"ג ר' יצחק בונדו שליט"א, דהתוס' נקטו את לשון הגמרא "קרקפתא" דלא מנח תפילין.

גמרא "מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה". עי' רא"ש [סימן ה'] ותראה נפלאות!

"כל המעביר על מדותיו – מעבירין לו על כל פשעיו"

גמרא "אמר רבא, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו".

ועל כך כותב רבנו יונה ב"שערי תשובה [ש"א אות כח] **"וזה פתח תקוה נכבד מאד!"**

והנה להלן קאמר עלה רבי אחא בר חנינא, אלי' וקוץ בה" וכו', ועי' ברש"י שם, ומבואר לכאור' דיש בזה תנאי שיהי' משים עצמו כשיריים. ואחד שליט"א העיר, שברבנו יונה לא נזכר תנאי זה כל עיקר? אך באמת, דיעוי' ברי"ף וברא"ש [סי' ה'] שלא הזכירו אלא את ד' רבא, אך לא הביאו כלל את ד' רבי אחא בר חנינא, וכפה"נ דמפרשי דרבא שאמר כן בסתמא ולא הזכיר שום תנאי, פליג בהא על רבי אחא בר חנינא. וביומא כ"ג א' – פ"ז ב', ובמגילה כ"ח א', לא נזכר שם אלא רק ד' רבא לחוד, (וברמב"ם לכאור' לא נזכר כלל להך מימרא דרבא).

דף י"ז ע"ב

גמרא "למי שמשים עצמו כשיריים".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס ב"פניני רבנו הקה"י" חלק שני [במהדורא החדשה עמ' ח'], והנני להדפיס בס"ד את הדברים ככתבו וכלשונו של הרב זצ"ל:

"הרי זה כל כך טוב להיות משים עצמו כשיריים..."

נכנסתי יום אחד לרבנו זצוק"ל לשאול באיזה ענין, ולמדנו אז בלימוד הרבים בס"ד במסכת ר"ה, והראיתי לרבנו זצוק"ל מש"כ ה"ערוך לנר" בר"ה דף ט"ז ע"ב, ונוגע לסי' ט"ז בקה"י ראש השנה בדברי התוס' ט"ז ב' בענין בל תוסיף, ועיין רבנו זצוק"ל היטב ב"ערוך לנר", ונהנה טובא, ואח"כ אמר בחיך: באמת ה"קהלות יעקב" הנדפס הוא חלק קטן מה"קהלות יעקב" ..., כי בשר ודם הוא מוגבל, ואי אפשר להעלות על הכתב כל מה שמתעורר בזמן הלימוד, וכותבים מה שמספיקים, ואח"כ ממשיכים ללמוד, וכותבים מחדש בענין השני, וגם שם מספיקים לכתוב רק חלק, ועוברים לענין אחר, כך שיותר ממה שנכתב ונדפס נשאר דברים שבלב, שלא נכתבו ולא נדפסו, ולא עליך המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין ליבטל ממנה...

והואיל וכבר החזיק רבנו זצוק"ל בהספר הקדוש "ערוך לנר" על מסכת ראש השנה, כנ"ל, הרהבתי עוז להראות ביאור נחמד שכתב ה"ערוך לנר" שם להלן בדף י"ז על מה שאמרו שם בגמרא: "ואמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקים במילי' [אינו מעמיד על מדותיו, רש"י] לא תקומו בהדי' [לא תדקדקו אחריו, רש"י] שנאמר נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון - לעובר פשע, לשארית נחלתו - אמר רבי אחא בר חנינא: אלי' וקוץ בה, לשארית נחלתו - ולא לכל נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים".

ומבאר שם ה"ערוך לנר" שי"ל שאי כאן שתי מימרות נפרדות, אלא שזה המשך אחד, וזה לשון קדשו: -

"דלפעמים אדם עובר על פשע, שלא להקפיד על מה שנעשה לו מאחרים, מפני שהוא מחשיב עצמו חשוב כל כך, שלא יגע אליו פגם כבוד מאדם שמחשיב שפל ונבזה נגדו, אמנם אין זה המדה שגורם לו כפרת עון, כי אם מדת עניויות, וכן מצאתי א"ע ברי"ף.

ויש להוסיף בזה בביאור ענין שיריים, דגם במדת עניויות יש ב' מדרגות, האחת שאע"פ שאינו מגביה עצמו על חבריו, עכ"ז גם לא מחשיב עצמו שפל נגדו, כי אם בחשבו שהכל נבזה והבל, ולמה זה יקפיד על הכל.

אבל עיקר העניויות הוא דרך שני, שלאחרים יחשוב חשוב וטוב נגדו, ולהציב נגד עיניו המעלות שנמצאו בחבירו, ולא בו, אף שבאמת מעלותיו מכריעות מעלות חבירו.

ובזה גדלה עניויות משה רבינו, עד שהעיד הכתוב עליו, עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

וזה מה שנאמר בו "שמשים עצמו כשיריים", שחושב האחרים כעיקר, ואת עצמו משים לשיריים, והוא מדת עניויות באמת, עכ"ל ה"ערוך לנר".

ועיין רבנו זצוק"ל בדברים הקדושים הללו, ואח"כ אמר, כמדבר אל עצמו, בניגון של התעוררות ושל שמחה כאחד: אה! זה הרי כל כך טוב להיות משים עצמו כשיריים... הדבר היותר טוב הוא להיות משים עצמו כשיריים!...

אשרי אוזן שמעה זאת!...

ואשרי המשים זאת על לבו!...

גמרא "ואמר רבי יצחק כל שנה שרשה בתחילתה" וכו'.

בביאור השייכות בין המימרות דר' יצחק - עי' ערוך"נ.

גמרא "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו".

בגליון הש"ס כאן (העתיק המעתיק) רק חלק מן ה"מראי מקומות" שמצינו כיוצ"ב בש"ס.

גמרא "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור".

מכאן הוא המקור לכך ששליח ציבור צריך עיטוף, [כל שליח ציבור, ולא דוקא בי"ג מדות, דכוונת הגמ', שהקב"ה נתעטף כאן בי"ג מדות כשם ששליח ציבור מתעטף תמיד], וכמבואר במג"א גם בסימן סק"ב, ועי' מחצה"ש שם, [וע"ע בסי' תקפא סק"ג ובשעה"צ שם סק"ג]. [ועי' במג"א בסי' י"ח שם, שהביא שיטת ה"לחם חמודות" דאפי' האומר קדיש יתום צריך להתעטף בציצית, משום כבוד ציבור].

שם "מלמד שנתעטף הקב"ה" וכו'.

לשון קדשו של הר"ח: "פי', **צוה למלאך להתעטף** כש"ץ היורד לפני התיבה" וכו'. [א"ה: עי' ריטב"א].

גמרא "אני הוא קודם שיחטא האדם".

כתב הרא"ש [סימן ה']: "וא"ת, מה צריך האדם למדת רחמים קודם שיחטא? וי"ל, אע"פ שגלוי וידוע לפניו שסופו לחטוא, מתנהג עמו במדת רחמים באשר הוא שם. אי נמי, קודם שיחטא לע"ז, ואע"פ שכבר חשב לעובדה ומחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה כדכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם, אפ"ה מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא, וכשיחטא, מצרף המחשבה עם המעשה" עכ"ל הרא"ש.

תוס' [ד"ה שלש עשרה] "ובמגלת סתרים דרבנו נסים גאון אין מונה שם הראשון – שיש פסיק בין השמות" וכו'.

עי' מש"כ בזה הרא"ש [בסימן ה'].

גמרא "שנא' השמן לב העם הזה ואנשיו הכבד ועיניו השע – פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין" וגו'.

בספר "הערות" כאן מובא מש"כ בזה הגר"א ב"אדרת אלי", ע"ש.

גמרא "עשה להם סימניות" וכו'.

עי' ריטב"א שם בתו"ד הקדו: "ולא מצינו סמניות אלו בכל הכתובים שלנו...".

"כל שהיא משפחה אחת – דין ציבור יש לה!"

גמרא "הני נמי כיחידין דמו".

עי' ריטב"א [להלן י"ח א'], דבאמת "כל שהיא משפחה אחת, דין צבור יש לה. ומאי דאמר' לעיל גבי יורדי הים באניות דכיחידים דמי, לפי שהם רבים מהרבה משפחות, ואין כאן גזירה על משפחה א', וזה ברור", ע"ש.

דף י"א א'

גמרא "תנאי היא". – עי' "טורי אבן".

שם "תנאי היא". פי' הריטב"א, דהיינו רבי אלעזר ורבי יצחק.

רש"י [ד"ה אביי ורבא] "ובשחיטת חולין פרק הזרוע אשכחן דרבא לאו כהן הוא" וכו'.

עי' "באר היטב" סימן קכח [ס"ק פג].

גמרא "רבה דעסק בתורה חי' ארבעין שנים, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים, חיה שתין שנים".

ביאר בזה הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א [באחד מספריו הקדושים], דאת הזמן שנחסר לאביי ללימוד התורה בשעה שעסק בחסד, השלימו לו בעשרים שנה הנוספים.

מי שמתייחס לבית עלי מצד אמו – האם היא בגזירת בית עלי?

שם "ושמא אמו מבית עלי היתה".

הריטב"א חולק בזה, וס"ל דאי לא היא מבית עלי אלא רק מצד אמו, לא ה"ל להיות בגזירת בית עלי.

גמרא "רב נחמן אמר רבה בר אבוא, אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ".

מבואר, דנבל מת סמוך ליוה"כ. ועי' ערול"נ שהביא מכמה מדרשים, שהם חולקים וס"ל דמת סמוך למיתתו של שמואל שהי' בכ"ח באייר, ע"ש.

גמרא "מאי כבני מרון, הכא תרגימו כבני אמרנא, ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון, רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד".

צריך ביאור, מהו החילוק בין שלשת המשלים? – עי' בזה בח"א מהרש"א. ועי' מש"כ בזה בהרחבה ב"כוכבי אור" [סימן ד'], ע"ש כל דבריהם הקדו.

דף כ' ע"א

גמרא "לאורתא טרח ומייתי".

והנה בהפירוש השני של הפנ"י זכה לכוון לפירוש הר"ח כאן, וכמדו' שכן הוא בהמאירי כאן, עייש"ה.

גמרא "אי הכי מאי שנא לדידן" וכו'.

בביאור האי "אי הכי" עי' ערול"נ כ"ד הקדו'.

גמרא "אלא איכא בינייהו יו"ט הסמוך לשבת וכו' מ"ד משום ירקא מעברינן".

בספר "הערות" העיר שם בתוך דבריו, דמה ענין "ירקא" ליו"ט? והרי ביו"ט אוכלין בשר, ואמרינן בשבת [ק"מ ב'] "היכא דעייל ירקא – ליעול בשרא וכוור", ע"ש.

גמרא "איני והא שלח לי רבי יהודה נשיאה לרבי אמי, הו' יודעין שכל ימיו של רבי יוחנן ה' מלמדנו מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו – אע"פ שלא ראוהו יאמרו ראינו".

עי' ריטב"א מש"כ לבאר, דלכא' וכי גברא אגברא קרמית? ע"ש. [ויש שכ' ליישב, דשאני הכא דקאמר: "כל ימיו של רבי יוחנן ה' מלמדנו", ומשמע שזוהי הלכה שאין עלי' עוררין].

שם "אע"פ שלא ראינו – יאמרו ראינו".

וביאר ברש"י לעיל [ד"ה אין מאיימין]: "שיאמרו ראינו, ויעידו שקר".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשמה"ל [עמ' יח], וכך נדפס שם: –

ברש"י כתב שיעידו שקר, וכל לומד עומד משתומם להבין ביאור הדברים הללו, ויעיין מש"כ בזה בס' "עמק ברכה" עמ' ע"ב, ובעניי לא נתיישובו הדברים על הלב לקוצר המשיג ועומק המושג.

ובס"ד חפשנו במפרשים הקדושים לראות מה ידברו בזה עד אשר מצאנו בס"ד לאדוננו ה"פני יהושע" זיע"א שכתב בזה דברים נפלאים, וזה לשון קדשו: "נראה דהיינו לאחר שעפ"י החשבון ראוי לראות, וכיון דהא דמצוה לקדש עפ"י הראי' לא מעכב לענין הקביעות, אלא רק למצוה בעלמא, ולעת הצורך שפיר יכולין לעשות כן, ולא הו' דבר שקר, ידיעה הו' בראי'.

ויותר נראה מלשון מאיימין דהיינו שאין מדקדקין בעדותן כל כך דאע"ג דאפשר שלא ראו אלא כוביתא דעיבא בעלמא בדמות הלבנה אפ"ה אין חוקרין על זה כשהוא מהצורך כן נ"ל.

אבל הרמב"ם ז"ל מפרש כל הענין לענין הכחשה והזמה ע"ש, עכ"ל ה"פני יהושע" זיע"א.

אבל מ"מ כשיאמרו העדים לפני ב"ד: ראינו את הלבנה החדשה, אין זה שקר, דגם על ידיעה מתוך החשבון שפיר שייך לומר "ראיתי" בלשון הקודש, וכמו שהביא א' הלומדים הרה"ג ר' יעקב קאפל וייס שליט"א לבית המדרש את לשון האבן עזרא הנפלא בפ' מקץ [מ"ב א'] על הפסוק "וירא יעקב כי יש שבר במצרים", וזה לשון קדשו: "וירא יעקב – בעבור היות ההרגשות נחברות במקום אחד – יחליפו זו בזו, כמו "ראה ריח בני", "ומתוק האור", וכן "וירא יעקב", כי אחריו כתוב הנה שמעתי, עכ"ל האבן עזרא שם.

ומבואר להדיא שכשמרגישים ריח אפשר לומר ראיתי ריח, וכששומעים איזו ידיעה אפשר לומר שראו, וכשרואים אור אפשר לומר שמרגישים מתיקות, והכל "בעבור היות ההרגשות נחברות במקום אחד" [כלשון הראב"ע הנ"ל].

ומה מתוק להיזכר, שכשהראו פעם בכתב איזה ענין למרן הקדוש הסטייפלר זיע"א, ועל סמך זה כתב: "שמעתי" וכו', ואמר להיושב שם: איך כותב אני "שמעתי", והלא אינני שומע? אלא שכיון שראיתי את הדבר הזה בכתב – כבר שייך לומר על זה שמעתי, ששמעתי מתוך ראיית הכתב.

ועפ"י האבן עזרא הנ"ל מומתקים ומוסברים הדברים היטב ש"כל ההרגשות נחברות במקום אחד". [אמנם צ"ת היטב בזה ברא"ש פ"ק דגיטין סי' ג', יעייש"ה].

ולפי כל זה הלא בס"ד הגענו למקום יישוב בזה, שזה מה שכתב רבנו ה"פני יהושע" זיע"א הנ"ל: "ולא הו' דבר שקר ידיעה הו' בראי'", ועל ידיעתם את המולד עפ"י החשבון שייך לומר ראינו, וכנ"ל, והוא לשון אמיתי, ודיבור אמיתי, אלא ש"כזה ראה וקדש" – מצוה זו מתקיימת רק כשהגדת העדות היא על ראי' בעינים ממש, [צריך ביאור היטב למה?], אמנם כתב הפנ"י שזה לא לעיכובא בחלות קידוש החדש, אלא רק למצוה, אבל אמירת העדים "ראינו" עפ"י ידיעת המולד הוא דבר אמת, וככל הנ"ל בס"ד, וכדהאיר עינינו בזה ה"פני יהושע" זיע"א.

עי' רש"י. וכתב הרש"ש, דמזה נראה ראי' ברורה דהלכה כראב"ע, דאכילת פסחים עד חצות.

דף כ"א א'

גמרא "לוי איקלע וכו' אמר בסיים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא".

לאיזה צורך אמר להם זאת לוי?

האם ע"א נאמן להעיד שעיברו את חדש אלול?

גמרא "אמרי ליה אסהיד".

האם מעיקר הדין ע"א נאמן להעיד על כך שהב"ד עיברו את אלול, או דאינו נאמן כנגד רוב (וברוב שנים אין מעברין לאלול)? – עי' ב"טורי אבן" מש"כ בזה באורך.

מי שאכל ביוה"כ ושוב חזר ואכל, האם חייב כרת על האכילה השני?

שם "אמרי ליה אסהיד".

עי' בתוס', דעכ"פ לפי תירוץ א' שם יוצא, שבא ביום י"א אחר שכבר אכלו, וא"כ יתפרש מה דאמרו ל' "אסהיד" כלומר שאז ירויחו שלכל הפחות מכאן ואילך יצומו ויהיו בתענית, ועי' "ערוך לנר" כאן (ובכריתות י"ח, ובשו"ת "בנין ציון") שנסתפק, "במי שאכל ביוה"כ ושוב אכל כזית שלם, האם חייב על אכילה שני כרת במזיד וחטאת בשוגג, או דלמא דכיון דכתיב "וענייתם וגו' מערב עד ערב" א"כ כיון שכבר אבל שוב א"א לקיים עוד העינוי מערב עד ערב, ואינו חייב על אכילה שני, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "אמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש".

ומכל מקום, לוי גופי', יתכן שהוא כן הי' חייב לצום.

תוס' (ד"ה לוי) "וי"ל התנן לקמן בפרק שני וכו' אתם אפי' שוגגים וכו' ואפי' מוטעין".

ונלאו כל חכמי לב להבין כוונת התוס', הרי דין זה נאמר לגבי בית דין, אבל לאחר שקבעו זאת בית דין ודאי כל ישראל מוכרחים לעשות יום טוב על פי קביעתם, וכי כל מדינה ומדינה יעשו ביו"ט כרצונם? – ועי' "טורי אבן", ועי' "מנחת חינוך" (מצוה ד').

ואשמח מאד לשמוע [מפי כתבם, אשר גם זה נקרא שמיעה, וכנ"ל] חו"ד מעכת"ה שליט"א בזה.

אחרי כל הנ"ל ראיתי בס"ד מש"כ בזה מרן הקדוש זיע"א בקה"י ר"ה סי' י"ט, יעוויש"ה.

ע"כ נדפס במשמה"ל.

והנה, בספר "גליוני הש"ס", מובא שם קושיא בשם רבי ישראל חריף, דהנה יעוי' בכתובות [ל"ב א'] דדנה שם הגמ' מנא לן שבמלקות וממון – משלם ואינו לוקה, ומתחילה רצתה הגמ' למילף לה מחובל בחבירו, ופרכין: "מה לחובל וכו' שהותר מכללו בב"ד"? ושוב אמרינן: "אלא גמר בעדים זוממין" וכו', וקשה, דהא גם לגבי עדים זוממין איכא למיפרך להך פירכא דפרכין לגבי חובל: מה לעדים זוממין שכך הותרו מכללם בעדות שקר דקידוש החדש? ועי' ב"גליוני הש"ס" שם מש"כ ליישב בזה.

ובספר "הערות" כתוב שם, דלכאוי אין התחלה כלל להך קושיא, דבמקום שהב"ד מזמין מלכתחילה את העדים להעיד את השקר, לא מיקרי כלל "שקר", דלמי הם משקרים? הרי הב"ד יודעים הם בשקרותם והם שהזמינו זאת, ואין כאן לא "שקר" ולא לאו דעדות שקר.

ואמנם בגוף הדבר, כבר ציינו, שעיקר סברא זו דלאו דעדים זוממין הותר מכללו, בקדוש החדש, כבר מבואר כן בתוס' הרא"ש בכתובות שם, וע"ש. [ועי' היטב בקה"י שם, סימן י"ט ד"ה ולכאורה].

דף כ' ע"ב

גמרא "כי סליק רבי זירא שלח להו" וכו'.

כאן יש את הבעה"מ שעליו בנוי שיטתו של מרנא החזו"א זיע"א בענין של קו התאריך, [האם מחלקים את היממה לי"ח שעות ושש שעות, או ל"ב שעות וי"ב שעות], והחזו"א [בקונטרס י"ח שעות] מאריך ומבאר, שלא מצינו בראשונים מי שיחלוק על הבעה"מ, ואדרבה, מצינו תשעה ראשונים דס"ל נמי כהבעה"מ, ע"ש כל דבריו הקדו'.

הוא כתב החזו"א [לפני יוה"כ תש"ב] באגרת קדשו ששלח אל בני הישיבות ששהו אז ביפן: "אחים יקרים, אכלו ביום הרביעי, וצומו תענית יום כפור ביום החמישי, ואל תחשו לשום דבר!" [קובץ אגרות, ח"ב, אגרת קסז].

גמרא "מכריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי, ליעבדו תרי יומי, גזירה ניסן אטו תשרי".

החיד"א ב"פתח עיניים", הקשה (ומייתי לה ב"שפת אמת" כאן), מהא דמבואר בתענית כ"א ב', דלרבא, כל מעלי יומא דכפורי אתי לי שלמא ממתיבתא דרקיעא (פירש"י שם: "בת קול אומרת לו שלום עליך"), וא"כ הי' לו לרבא לידע מזה אימת חל יוה"כ (ולא שייך הכא "לא בשמים היא", דאי"ז פסק הלכה, רק בירור המציאות). ותירץ השפ"א (בתי א') וזה לשון קדשו: "ולי נראה, די"ל דגם בשאר יומי כמה פעמים הוי שלחו לי שלמא, רק בעיו"כ הוי תדיר הכי, וא"כ לא הי' יכול לידע מזה הסימן" עכלה"ק. וצ"ב, דמ"מ אם בט' תשרי (לפי חשבונם של בני בבל) שלחו לי שלמא, ואח"כ בי' בתשרי לא שלחו לי, א"כ בידוע דהך י' בתשרי הי' באמת יוה"כ, ולא ערב יוה"כ, ומדוע א"כ התענה שנית למחרת? [א"ה: עי' כאן בספר "הערות", ומתוך הדברים שם נראה לכאן דמפרש בכוונת השפ"א, דאפשר דשדרו לי שלמא גם בט' בתשרי וגם בעשירי בתשרי, וממילא נסתפק רבא האם מה ששדרו לי בי' בתשרי הוא בתורת "ערב יוה"כ", או מצד שאר ימות השנה].

ובתי' השני כתב השפ"א וז"ל קדשו: "גם י"ל, דההיא דהתם הי' לאחר שהתענה בי' ימים זה אח"ז והי' רגיל בכך, זכה לשלוח לו שלמא משמיא במעלי יומא דכפורי, ושוב ידע שפיר מזה עצמו" עכלה"ק (וכזאת תירץ בערול"ג) וע"ש כ"ד הקדו'.

ובאמת, דבעיקר הקושיא הי' מקום למחשבה, בהקדם הא דמבואר בחולין (קלג א'), דרבא נזוף היה, ע"ש. וא"כ יתכן, שמאז שהי' נזוף שוב לא אתי לי שלמא ממתיבתא דרקיעא, ובס"ד נמצא, שכך כתוב בספר "הערות".

גמרא "לדידהו דמגלי להו עלמא מארביסר משלים".

ביאר בזה המאירי וזה לשון קדשו: -

"פירוש, שהים גבוה מן הארץ הרבה, כדכתיב כונס כנד מי הים וכו', עד שבני הספינה רואין את הארץ כאילו היא תחתיהם, ומתוך כך ביום ארבעה עשר רואין את הלבנה מלאה אע"פ שחסר ממנה אור השמש פגימה אחת כבני היבשה בליל חמשה עשר" עכ"ל המאירי.

גמרא "שלח לי רב הונא בר אבין לרבא כד חזית וכו' עברה לההיא שתא" וכו'.

כלומר, שיאמר לאלו שמעברין (בא"י), שיעברו לההיא שתא.

דף כ"א ב'

במשנה "שבהן שלוחין יוצאין לסוריא".

ה"טורי אבן" מדקדק מתוך לשון הגמרא, דבאמת ביומי ניסן היו השלוחין ממשיכים ללכת גם להיכן שבתשרי א"א להם להגיע. ולכאן קשה, מה טעם, והרי ממילא יצטרכו לעשות שם שני ימים טובים? ועל כך מתרץ ה"טורי אבן" (גאוני גאוני גאוני גאונות), דיש שתי נפק"מ בין אם עבדינן משום **ספיקא דיומא**, או רק משום **גזירה**. חדא, לענין **מת**, ושנית, לענין **רפואה**. דאי לא מטו שלוחים להתם ועבדינן תרי יומי משום ספיקא דיומא, ה"ל יום שני ספק יו"ט, וא"א לקבור בו מת או לעשות בו רפואה ע"י ישראל, דה"ל ספק יו"ט של תורה ולחומרא. אבל השתא דנפקי שליחים וידעי יום קביעות, ואין עושין יו"ט אלא משום גזירה דרבנן בלבד, מת ורפואה נעשין ע"י ישראל, וכמו לדידן דקיי"ל בקביעת דירחא ואין עושין יו"ט אלא משום גזירה דרבנן, וע"ש בטו"א כל דבריו הקדו'.

וציינו עוד בזה, שבספר "זכרון שמואל" כתב ליישב, דנפק"מ לגבי ספירת העומר, דאי הו"ל ספיקא ממש, א"א לספור מספק.

בענין יו"ט שני בעצרת

הנה ברמב"ם (פ"ג מהל' קידוש החדש הי"ב) מבואר דגם בעצרת עושין שני ימים במקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שם, - "כדי שלא לחלוק במועדות", ע"ש. [א"ה: ע"ש ב"פירוש", דהחידוש בעצרת, דאף שאינו תלוי בראי' ולא בשלוחין, שהרי אינן עושין עצרת אלא על ספירת הימים של עומר הידועים מיו"ט שני של פסח, אעפ"כ עבדינן שני ימים, ע"ש].

והנה ברמב"ם לא כתב בלשונו "יראה לי", ובאמת, שמצינו כמה גמרות ערוכות שגם בעצרת יש דין של יו"ט שני (אף שכל עיקר המושג של יו"ט שני הוא במקומות הרחוקים שאין השלוחין מגיעין אליהם, ע"ש ברמב"ם לעיל הי"א, ואילו בעצרת הרי לא תליא בשלוחין כלל, וכנ"ל). - עיי' פסחים נ"ב א', תענית כ"ח ב', סנהדרין כ"ו ב' (וע"ש בשיעורי משמה"ל).

גמרא "זימנא חדא אשתכח כוותי'".

לאיזה תכלית נזכר זאת בגמרא? ומה רוצים ללמדנו בזה?

הצל"ח בביצה דף ו' וכך באו"ש (פ"ב מהל' קידוש החדש הי"ג) כתבו, דמכאן מקור טהור למש"כ הרמב"ם שם: "וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אביי ורבא על קביעת א"י היו סומכין" ע"כ. (והיינו עד ועד בכלל).

כתב המאירי: "שבהן שלוחין יוצאין לסוריא - פי' לגולה, ומה שפרט סוריא לבד, נראין הדברים שבבבל היו יודעין הקדוש על פי משואות באותו זמן עד שבא ר' ובטלן כמו שהוזכר כן בתלמוד המערב, אבל סוריא ושאר המקומות הרחוקים שבצדדי ארץ ישראל, אף באותו זמן לא היו להם מקום להודעה על פי משואות, והיו שלוחים יוצאים לשם" וכו', עכ"ל המאירי.

ובתפארת"י (אות כד) כתב, דנקט סוריא, משום דדרך שם הולכים לבבל, ששם רוב ישראל, ע"ש כ"ד הקדו.

במשנה "שלח לו ר"ג, אם מעכב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן לעתיד לבא".

חקרו הלומדים, האם בכה"ג יש חיוב על העדים לבא ולהעיד, או דיכולין לסמוך שפיר על כך שיש כבר הרבה עדים מבלעדיהם? וצ"ע.

גמרא "מנין שמחללין עליהן את השבת, ת"ל אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם", - כך הגיה הרש"ש, וע"ש.

במשנה "ועיכבם ר"ע בלוד".

רבי עקיבא היו מקומו בבני ברק, ויתכן שבא לשבות אצל רבו רבי אליעזר שהיו בלוד.

שם האם היו זה בשבת, או בחול? עיי' "ערוך לנר" להלן בדף כ"ב א' שהביא, ד"בשאלת יעב"ץ" יש פלפול ארוך בזה, וכתב דלכאוי משמע שבחול היו, דאי בשבת מה פשע שזפר שהורידוהו מגדולתו והרי היו רוצה לעכב העדים מחילול שבת. ואמנם לבסוף מסיק דבשבת היו, וע"ש בערוך"נ כ"ד הקדו. (א"ה: עיי' מאירי שפ"י דהיי זה בשבת, ולכן עיכבן ר"ע כדי שלא יחללו את השבת, וע"ש).

רש"י (ד"ה ארבעים זוג) **"שני עדים זוג אחר זוג".**

אמר התלמיד הכותב: כמדוי' **שהרב זצ"ל** שאל כאן: מה רוצה רש"י בזה?

דף כ"ב א'

גמרא "אלא שזפר ראשה של גדר עיכבן". (ובמאירי הגירסא: "שחפר").

וכתב רש"י **"שזפר, - כך שמו".**

כאן יש מרגניתא טבא שאמרה במחזורים הקודמים **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א**, דהנה לכאוי יש לשאול: מה רוצה כאן רש"י? וכי איך היו אפשר לפרש אחרת?

ועל כך ביאר בשעתו הרה"ג הנ"ל שליט"א, דכוונת רש"י לאפוקי, שלא יטעה הלומד לפרש ולנקד כך: אלא ש"זפר", ראשה של גדר עיכבן, באופן שהאות ש' היא שיי"ן השימושית, וכמו שבהכרח מתפרש הא דאמרו לעיל: **"ח"ו שרבי עקיבא** עיכבן", דשם בודאי שהאות ש' היא שיי"ן השימושית, וסד"א שגם כאן יתפרש כך, ולזה הוצרך רש"י לאפוקי ולפרש לו, דגם האות ש' מהווה חלק מעצם השם, - כך ביאר באופן נפלא הרה"ג הנ"ל, וברור כשמש **שאדוננו הגר"א זיע"א** היו שמח טובא בכזה פשוט! (הוא בעצמו היו אומר את הפשוט הזה!).

אבל עכשיו יש לשאול: ואימא הכי נמיי? ומניין לו באמת לרש"י דאין זו שיי"ן השימושית, ויתפרש ששמו היו "זפר"?

במשנה "לא שמצטרפין זה עם זה, אלא שאם יפסל אחד מהן יצטרף השני עם אחר".

העירו הלומדים, האם זהו בגדר **חיוב**, כלומר דמשום כך מחוייבין גם האב וגם הבן לילך להעיד? וצ"ע.

האם עדות מיוחדת מהניא בקדוש החדש?

שם הנה בשעתו, העיר כאן הרה"ג ר' אברהם גולדפינגר שליט"א, דלכאוי מפורש כאן להדיא, דעדות מיוחדת מהניא בקדוש החדש! והסתכלנו לראות מה ידבר בזה האדון ב"מנחת חינוך" (מצוה ד', מצות קידוש החדש, אות יז), ולמרבה הפלא כותב שם המנ"ח דתליא בשתי הדעות בב"י (חו"מ סימן ל'), האם הפסול דעדות מיוחדת נאמרה דוקא בדיני נפשות אך לשאר עדיות כשר וא"כ הכא נמי כשר, או דדוקא בדיני ממונות כשר עדות מיוחדת ולא בשאר עדות, וא"כ ה"ה דלגבי קדוש החדש נמי פסול, כי זה אינו דומה לדיני ממונות, ע"ש כ"ד הקדושים. ופלא, איך תפרש הדעה הזו שסוברת דלא מהני עדות מיוחדת בקדוש החדש את המשנה דילן?

שם "אלא שאם יפסל אחד מהן - יצטרף השני עם אחר".

מאי משמע **"יפסל"**? יש בזה פלוגתא בין רש"י להרמב"ם, רש"י מפרש: "שאם יפסל, יכשל בפיו כשיבדקוהו". ואולם הרמב"ם (בריש פ"ב מהל' קה"ח) מפרש: "...שאם ימצא אחד מהן פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסלות..." ע"כ. ומייתי לה בתוי"ט, ועיי' רש"ש.

ובביאור פלוגתתם כתב ב"ערוך לנר", דרש"י לא ניחא לי לפרש כהרמב"ם, משום שלשון "אם יפסל" קשיתי, דמשמע יפסל להבא, ולפי הרמב"ם דמיירי בפסול גזלנות או שאר פסו"ע, הרי הוא כבר פסול.

ובאופן אחר כתב הערול"ר בביאור דעת רש"י, עפמ"ש"כ ר"י הזקן בספר המכריע, דהא דקיי"ל נמצא א' קא"פ מצותן בטלה, אי"ז אלא רק בנתכונו להעיד יחד, והוכיח זאת ממשנתנו דאל"כ איך אמרו דאם יפסל האחד יצטרף השני עם אחר, ומוכח דלא סגי במה שראו יחד והלכו לב"ד ונתכונו להעיד, עד אשר יעידו ביחד, וכאן באב ובניו לא היו מגידים ביחד, אלא האחד הי' מעיד עם אחר ואם הי' נפסל הי' מעיד השני, את"ד ספר המכריע. והשתא כ' הערול"ג, דלרש"י הוקשה נמי קושיית ר"י הזקן, היאך יצטרף האחר עם השני כיון שכבר נפסל כאשר בא להעיד ביחד עם הראשון. ומשום כך פירש, דאין הפי' שפסול הוא ממש, אלא שיכשל בפיו, שזה ודאי אינו בגדר "פסול" לפסול האחר שהעיד עמו (וע"ש בערול"ג מש"כ, דדבר זה אי שייך בכה"ג הדין דנמצא א' קא"פ, הוא פלוגתת רש"י ותוס' בסנהדרין מ"א, אם באומר איני יודע הו"ל כנמצא א' קא"פ, ורש"י הכא לשיטתו, ע"ש). "אכן בדעת הרמב"ם י"ל, דס"ל כר"י הזקן, ולכן פירש דגם אם פסול ממש מ"מ יעיד עם השני", ע"ש בערול"ג כ"ד הקדו. (והעירו הלומדים, איך הדין אליבא דהרמב"ם באופן שהעד יודע בעצמו שלא ימצאו בו שום "פסול", האם מ"מ צריך לחוש "שמא יכשל בפיו כשיבדקוהו", וצ"ע).

חציו עבד וחציו בן חורין האם כשר לעדות החדש

במשנה "ופסלו את עבדו".

ואף שהי' עבד משוחרר? עי' תוס' (ד"ה ופסלו) שביארו, דסברי דבעינן דוקא מיוחסין. והמאירי הביא בזה בשם י"מ שביארו בשני דרכים, או דמיירי בנשתחרר בהפלת שן ועין אך עדיין לא כתב לו גט שחרור, או דמיירי באופן שבשעה שראה את הלבנה הי' עדיין עבד, ורק אח"כ קודם הגדת העדות נשתחרר. וכתב עלה המאירי: "ולא הוברר הדבר בידינו, ומ"מ אם הי' חציו עבד וחציו בן חורין, ולא שחררו עדיין מכל וכל, אע"פ שלכך הוא עומד שהרי כופין את רבו לשחררו וכתוב לו שטר על חצי דמיו, יראה לי שכל זמן שלא נעשה אין מקבלין את עדותו" עכ"ל המאירי.

ואולם הביאו, ששיטת ה"ר יהונתן מלוניל, דבחציו עבד וחציו בן חורין שפיר מקבלין עדותו (למסקנת המשנה כאן), ומוקים לה למשנתנו בכה"ג.

האם שייכא הפסול דנמצא א' קא"פ לגבי עדות החדש?

במשנה "וקבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו וכשבאו לפני בית דין, קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו".

כאן יש את הקושיא המפורסמת של ה"מנחת חינוך", (במצוה ד', מצות קידוש החדש) וזה לשון קדשו: -

"והנה בימי חרפי הקשיתי קושיא עצומה בדרך החריפות, אם נאמר דעדות מיוחדת וגם צירוף קרוב או פסול פוסלים בקידוש החודש ואפילו לא ידעו זה מזה, עיין סימן ל"ו ס"ב, והנה בכל העדיות אם הי' צירוף קרוב או פסול, מבואר דדוקא אם הפסולים נתכונו להעיד פוסלים, ושואלים אותם אם למחזי אתו או להעיד, ועיין ש"ך שם סק"ג כתב דהא דאמרין דאם הקרוב או פסול באו לראות אינם פוסלים, דוקא אם הכשרים נתכונו להעיד אז אין הקרוב או הפסול שנתכוין לראות מבטל עדות הכשר שנתכוין להעיד, אבל אם הכשרים ג"כ לא נתכונו להעיד, אף דבעדים כשרים אינם צריכים כוונה להעיד, מכ"מ כיון דיש קרובים, ע"י צירוף פוסלים את הכשרים - אף דהקרוב או הפסול לא נתכוין להעיד ג"כ, יעו"ש. א"כ קשה בהא דמבואר במשנה ר"ה כ"ב ע"א תנא קמא סובר קרובים פסולים לעדות החודש ור' שמעון סובר כשרים, ואמר ר' יוסי מעשה בטוביה הרופא שראה את החודש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר וקבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו, דסברי קרובים כשרים רק מיוחסים בעינן, וכשבאו לפני בית דין קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו, דקרובים פסולים ועבד משוחרר וגר כשרים, עיי"ש. ולפי זה קשה, דבית דין של כהנים שקבלו אותו ואת בנו ופסלו את עבדו דעבד פסול, א"כ איך קבלו אותו ואת בנו, הא נפסלו בצירוף הפסול שהעבד נצטרף עמהם בראייה שראו כאחד, דבקידוש החדש ג"כ בעינן ראו כאחד (א"ה: כלומר, להשיטות שהביא שם לעיל דעדות מיוחדת פסולה בקה"ח), א"כ כולם פסולים דאף הכשרים לפי דעתם נפסלו מחמת צירוף הפסול היינו העבד, ועל כרחך צריך לומר דשאלו אם להעיד בא ונתברר דהעבד לא אתא אלא למחזי, א"כ לא נפסלו הכשרים בצרופו כיון שלא בא אלא לראות, א"כ קשה, כשבא לבית דין וקיבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו, והאיך קבלו אותו ואת עבדו, הא נפסלו בצירוף קרוב דהיינו בנו. ואי דחקרו דבנו לא נתכוין להעיד ולא בא לראות א"כ אין בנו פוסל, הא לשיטת הש"ך אם הכשר ג"כ אתי למחזי - נפסל בצירוף הפסול אף שהפסול ג"כ לא בא לראות, וכאן על כרחך העבד ג"כ לא נתכוין אלא לראות, דאל"כ לא היו הכהנים מקבלים אותו ואת בנו וכמו שכתבתי לעיל, וא"כ עתה אצל הב"ד דהעבד כשר מ"מ לא נתכוין להעיד, א"כ אף דהבן ג"כ לא נתכוין להעיד - פוסל בצירופו להכשר שג"כ לא נתכוין להעיד להש"ך, וכיון דהעבד ודאי לא נתכוין להעיד כיון שהכהנים קיבלו אותו ואת בנו, נהי דלדעת הב"ד העבד כשר, עם כל זה נפסל ע"י צירוף הבן? ועיין באו"ת

(סי' ל"ו תומים ס"ק י"א) דעתו דעבד דאינו בתורת מצות כלל אינו פוסל בצירוף, מ"מ כאן מיירי במשחרר דהוי ל"י עד כשר לכל התורה, ועל כרחך דלא נתכוין להעיד, א"כ אף דבי"ד הכשירו אותו נפסל מחמת צירוף הבן. **וב"ה נתפרסמה הקושיא הזאת בין הלומדים, ולא מנעתי לכתבו בחיבורי זה אף שאין דרכי כאן לבוא בדרך החריפות אך לעורר, ישמעו וכו',** עכ"ל המנ"ח.

ובקה"י (סימן י"ט) הביא מתחילה מש"כ לתרץ בספר "בני ציון", דגבי עדות קדוש החדש לא שייך כלל הפסול דנמצא א' מהן קרוב או פסול, וטעמא דמילתא, דבשלמא גבי כל עדיות – ענין עדותן הוא שהעדים מבררים את הדבר לפני ב"ד, וכגון בהלואה, שניהם מבררים דבר אחד – שראובן לזה משמעון, ושפיר העדים מצורפין מחמת זה, שהרי שניהם מעידים דבר אחד. אכן בעדות החדש, הרי עצם הדבר שמעידין עליו (שכבר נתחדשה הלבנה) הלא ידוע לב"ד ע"פ החשבון, רק שגזה"כ היא שיהיו עדים שראו את חידוש הלבנה, [א"ה: ע"י לעיל כ' א' בריש העמוד] – ונמצא שכל אחד מהעדים אינו מעיד **לברר לפנינו שהי' חידוש הלבנה**, אלא מעיד **על עצמו** שהוא ראה את הלבנה בחידושה, והשני מעיד ג"כ **על עצמו** שהוא ראה את הלבנה, ואין עדותן **לברר לפנינו שהי' לבנה בלילה זה, אלא לברר לפנינו שהם ראו אותה**, וא"כ כל אחד מהעדים מעיד עדות אחרת, שראובן מעיד על עצמו שראה ושמעון מעיד על עצמו שהוא ראה, וממילא לא שייך כאן לומר דין נמצא אחד מהן קא"פ, שהרי אין כאן צירוף עדיות כלל, רק כאו"א מעיד עדות אחרת.

אולם כתב עלה הקה"י, דבודאי שאין הדברים מוכרחים כלל, דשפיר י"ל שאע"פ שהדבר מבורר לב"ד ע"פ החשבון שכבר נתחדשה הלבנה, מ"מ גזה"כ היא שחדושה של הלבנה יתברר לב"ד גם ע"פ עדים שראו אותה, והעדים באמת מבררים לפנינו את הדבר שהלבנה נתחדשה, דכתיב החדש הזה לכם – כזה ראה וקדש, והיינו שיתברר ע"י ראוי שנתחדש החודש, וממילא שפיר שייך כאן דין נמצא אחד מהן קא"פ עדותן בטלה, (א"ה: יש לציין, דמצינו לכאור דוגמא לדבר, דיעו"י בשיעורי משמה"ל זבחים נ"ד ב', מה שהובא שם בשם **מרן הגרי"ז זיע"א** שהראה בד' הספרי בפ' ראה, דבחירת המקום לבית המקדש צריך שתהא גם על פי **נביא** וגם על פי **דרשה מן התורה**, והא בלא הא לא סגי, ע"ש).

ושוב כתב הקה"י, שמ"מ לכאור אינו מוכרח, ששפיר י"ל שאין צורך בעדים לברר את הדבר, רק הצריכה תורה שיהיו עדים שראו אותה. אך בהמשך כתב הקה"י להוכיח בראיות, שבודאי גם עדות דקדוש החדש הוא עדות לברר לפנינו חידוש הלבנה, דאע"פ שהדבר מבורר ע"פ החשבון, בעינן שיהא מבורר ע"פ עדים, ע"ש כ"ד הקדו'.

ולבסוף כתב הקה"י ליישב עיקר קו' המנ"ח וזה לשון קדשו: -

"ובאמת, לולי דמסתפינא, **לבי אומר לי** שלא העידו כלל בפני ב"ד של כהנים מה שראו, שהדבר באמת תמוה לאיזה ענין יעידו טוביה ושאר עדים לפני הכהנים בזמן שאין שום תועלת בעדות זו, שהרי קדה"ח מסור לב"ד הגדול וכדמסיק וכשבאו לב"ד כו' – (א"ה: ע"י להלן בגמ': "עדות זו תהא מסורה לכם", ופרש"י: "לחשובי הדור אני מוסר שיקבלו העדות ויקדשו החדש" וכו'). – וממילא יצטרכו שוב להעיד עוד הפעם בפני ב"ד המקדשים את החדש, ולמה ועל מה יעידו מקודם גם לפני ב"ד של כהנים. –

ולזאת נלענ"ד, דלא העידו כלל בפני הכהנים, רק הכהנים היו בגדר **מורי הוראה** ושאלו את הכהנים תורה, אם יתקבל עדותן, והשיבו הכהנים כדעתן שהאב והבן מצטרפין דקרובי' כשרים לעדות החודש, ועבד פסול דבעינן מיוחסין, וכ"ז הי' דרך הוראת דין, ולא **קבלת עדות** ממש", עכ"ל הקה"י.

ובהמשך מציין הקה"י, דשוב העירוני ח"א, שכזה כבר כתב בספר "שושנים לדוד" בפ"ב דר"ה על משנה זו. ועי' עוד מה שהביא שם מהג' "דברי שאול" שנדפס במשניות הגדולים בסופו, ע"ש כ"ד הקדו'.

ועי' עוד בספר "הערות" כ"ד הקדו' בזה.

האם דיינים הקרובים זה לזה כשרים לעדות החדש?

רש"י (ד"ה תהא מסורה לכם) "לחשובי הדור אני מוסר – **שיקבלו העדות ויקדשו החדש**" וכו'.

האם כתוב כאן שאחרים כשרים להיות **דיינים** בקה"ח אף שקרובים הם זה לזה? וציינו בזה "טורי אבן", ולהג' מהרש"ם והג' ר"מ אריק.

גמרא "א"ל היכי תנית, א"ל איפכא, א"ל משום הכי לא אמר לן ולא מיד".

ועד עכשיו, מדוע לא עמד על כך רב חנן בר רבא מעצמו? ובעיקר הסוגיא, עי' ב"פני יהושע" וב"שפת אמת".

רש"י (ד"ה ומלוי בריבית) "לאו גזלן דאורייתא הוא למיפסלי משום אל תשת עד חמס, דהא מנפשי' יהיב ליה".

כבר תממהו המפרשים, דהא קי"ל כאביי בסנהדרין כ"ז א' דס"ל דלא בעינן רשע דחמס? – עי' ריטב"א, ועי' שפ"א.

רש"י (ד"ה הא) "כגון להעיד על מיתת אדם להשיא את אשתו ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה".

ע"י "טורי אבן" שעמד בהא דשבק רש"י להא דהכשירו עדות אשה גבי עגלה ערופה, שאם העידה שראתה ההורג אין עורפין את העגלה, וע"ש כ"ד הקדו.

תוס' (ד"ה אלו) "ומלוה בריבית שאינה קצוצה" וכו'.

ע"י בספר "הערות" שביאר הענין היטב.

שם "והא דמשמע וכו' דאסור למכור פירות שביעית לע"ה", - כך הגיה ב"ערוך לנר", ע"ש.

במשנה "מוליכים אותו על החמור".

וביאר הראשונים, דקעבר משום "מחמר", ואמנם שזהו איסור דאורייתא, אבל לא קעבר בלאו ד"לא תעשה כל מלאכה", ובודאי דליכא כרת.

שם. "מוליכים" אותו וכו'. - וברש"י איתא **"מרכיבין" אותו.**

במשנה "אפי' במטה".

יש כאן פלוגתא איך לפרש, דהמפרש על הרמב"ם (בפ"ג מהל' קידוש החדש ה"ד) וכן בתו"ט מפרשים, דהכוונה דמוליכים את המטה **על החמור**, ונמצא שהכל נשאר בגדר "מחמר", אלא דמכל מקום יש כאן ריבוי של הוצאה. ואולם במאירי כתב להדיא: **"מרכיבים אותו ברשות הרבים במטה על כתפותיהם"**, (וע"ש בד' הגאון המהדיר זצ"ל).

במשנה "ואם צודה להם" וכו'.

ופירש"י דהיינו הבייתוסים והכותים שהיו אורבים להם לעכבם כדי להטעות את חכמים. והרש"ש הקשה, דאדרבה, הכא דמיירי בשבת, אם יבואו עדים ויקדשו ב"ד את החדש ביום השבת, יהי ג"כ יו"ט הראשון של פסח בו ביום, וזוהי הרי משאת נפשם של הבייתוסים, שיחול יו"ט ראשון של פסח בשבת ותחול הקרבת ממחרת שבת בראשית (כפי פירושם המעוות בקרא ד"ממחרת השבת", וכמבואר ברש"י להלן בע"ב ד"ה להטעות)? והניח הרש"ש בקושיא.

ואולם ב"ערוך לנר" (להלן בריש פ"ב) כתב, דבאמת, מלבד מה שהיו להם ענין מיוחד בחדש ניסן שיחול ר"ח בשבת, מלבד זאת ה"ל להם ג"כ ענין בכל שאר החדשים שהיה קידוש החדש שלא כדון, אלא שלעשות מכך עסק גדול ולבזבז על כך ממון הרבה - זה היו עושים רק בשביל תועלת גדול, שיחול ר"ח ניסן בשבת, ע"ש כ"ד הקדו. וזה דלא כהבנת הפנ"י שהובא בערול"נ שם, ע"ש בפנ"י כ"ד הקדו.

במשנה "ואם צודה להם לוקחים בידם מקלות, ואם היתה דרך רחוקה לוקחים בידם מזונות".

וכתב הריטב"א, דבכה"ג איכא בעלמא לאו ומיתה.

במשנה "שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת".

ע"י רש"ש, דלאו דוקא, אלא שישאר עוד שהות כדי לקדשו. וכ"ה בערוה"ש (העתיך) ה' קדוש החדש פ"א. וע"ש ברש"ש מש"כ לבאר הא דדקדקה במשנה לומר מקודם לילה ואח"כ יום, ע"ש כל אריכות דבריו הקדו.

בהא שמכשירי עדות החדש דוחין את השבת

הנה, נתחדש כאן במשנתנו חידוש גדול, שלא רק עצם הגדת העדים דוחה שבת, אלא אפי' מכשירין דוחין וכגון להרכיב החולה וליקח מזונות וכלי זיין, ואע"ג דלגבי מילה קיי"ל דמכשירי מילה אינן דוחין את השבת. וכתב בתו"ט דטעמא רבה איכא לחלק, דכאן זוהי מצוה על כל ישראל בכללן כאחת, משא"כ לגבי מילה דעכשיו בשעת הדחי' אינה אלא מפני יחיד הנימול, ועוד שהיא תוכל להתקיים למחרתו, את"ד התו"ט.

וב"חזון יחזקאל" (ב"השמטות" שנדפסו אחרי יומא) כתב ע"ד התו"ט: "ודבריו נפלאו, הלא כל קרבן צבור כגון עומר - מכשיריו אינם דוחים את השבת (עיין מנחות דף ע"ב ע"א) אע"פ שהקרבנו מצוה על כל ישראל בכללם כאחת, וגם אם עבר היום בטל הקרבן ואינו קרב למחר, ומאי שנא מקידוש החדש שמכשירים דוחים בו את השבת?" (וע"ש המשך דבריו הקדושים). ולהלן הביא החזו"ן, דבאמת שאלה זו כבר נשאלה בירושלמי במגילה (פ"ב ה"ז), ותירצו, שהטעם שמכשירי קדה"ח דוחין היינו משום שאי אפשר לעשותן מאתמול, שהחדש שנראה עתה לא ה' נראה קודם", וע"ש בחזו"ן כל אריכות דבריו בהאי ענינא.

פרק אם אינן מכירין

רש"י (ד"ה משלחין) "ב"ד שבעירו".

ב"שפת אמת" הקשה וזה לשון קדשו:

"וצריך ביאור, דהא ע"כ אותו שהולך להעיד על העד מכירין אותו בירושלים, דאל"כ מה תועלת בו, וא"כ למה צריכין שיהא שליח ב"ד. ואם ב"ד שולחין עמו איזה סימן או כתב שהוא כשר, למה לן לשליח אחר עמו, יתנו אותו הסימן להעד עצמו?" עכ"ל השפ"א. (ובענין זה, אי מהני שישלחו הב"ד בכתב, ע"י "ערוך השלחן העתיך" סימן פ"ט).

תוס' (ד"ה משלחין) "ואותו אחר נמי מחללין עליו את השבת כשפירשנו לעיל בסוף פרק ראשון".

לכאור' הוא פלא, למאי הוצרכו התוס' לחזור ולשנות הא דכתבו לעיל בסמוך ממש, בסוף פ"ק?

ואתא ה"פני יהושע" ואנהירנהו לעיינין, וזה לשון קדשו: -

"ונראה שהוצרכו לזה, משום דקשיא להו לישנא דמתני' דאיפכא הו"ל למיתני: בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם, משקלקלו - אין מקבלין אלא מן המכירין, ואם אין מכירין משלחין עמו אחר להעידו, והכי מקשינן בירושלמי, וכו' וכו'. לכך הוצרכו לפרש, דרישא דמתני' לענין חילול שבת איירי - דאמתני' דלעיל סוף פרקין קאי, והיא גופא איצטריך לאשמעינן דמחללין שבת, וא"ש נמי הא דקתני למיתני בזה הסדר, כך נ"ל" וכו', עכדה"ק.

דף כ"ב ב'

גמרא "וחד מי מהימן והתניא" וכו'.

אכן בירושלמי איתא, דאה"נ, בחד מהימן, ומייתי לה ב"פני יהושע" בריש פרקין, ע"ש.

גמרא "מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא".

היינו משום שעשרה גלויות גלתה סנהדרין, ובאותו זמן היתה הסנהדרין באושא, ולא בירושלים, וזהו שדקדק הרמב"ם בלשון קדשו (בפ"ג ה"ד): "... אלא כל מי שיראה החדש ויהי ראוי להעיד ויהי בינו ובין המקום שקבוע בו בית דין לילה ויום או פחות" וכו', (ולא כתב: ויהי בינו ובין לשכת הגזית).

תוס' (ד"ה וחד), ע"י מל"מ (פ"ג מהל' קה"ח ה"ג).

בענין נאמנות ע"א על עיבור החדש

גמרא "כי אתא עולא אמר קדשוה לירחא במערבא".

ע"י טו"א שכתב, דמדנקטה הברייתא בסמוך לשון "קידשו" (ולא "חסרו" או "עיברו") משמע דאחסר נאמן ואמלא אינו נאמן. וביאר הטו"א, דאחסר פסיקא לי' דלעולם נאמן בכל חדשי השנה, אבל אמלא לא פסיקא לי', דאע"ג דבכל החדשים נאמן - אכן אאלול אינו נאמן, והטעם משום דאלול רוב פעמים חסר ומיעוטא דמעוטא שהוא מלא, ומש"ה אין ע"א נאמן לומר שהוא מלא כנגד הרוב, ואף במילתא דעבידא לאגלווי.

והוקשה להטו"א, למאי הוצרך רב כהנא לטעמא דעבידא לאגלווי, והא בעלמא ע"א נאמן היכא דאי"ז כנגד רוב. ותירץ, דמפני חומר המועדות, אי לאו טעמא דעבידא לאגלווי, לא הי' נאמן. וע"ש כל אריכות דבריו הקדו'.

גמרא "אלא אפי' איניש דעלמא נמי מהימן".

לשון קדשו של הרמב"ם (בפ"ג ה"ד): "ולא שליח בלבד אלא אפילו תגר משאר העם שבא דכרכו" וכו'.

גמרא "בא אחד מסוף העולם" וכו'.

כלומר, שבא מירושלים ומא"י, אדם כזה שאין מכירין אותו כלל (א"ה: ע"י טו"א).

גמרא "עולה הייתי במעלה אדומים".

הרש"ש ציין, שהוא שם מקום ביהושע (יח, יז).

שם "עולה הייתי במעלה אדומים" וכו' וכו'.

המהרש"א בח"א כתב כאן לבאר ולפרש לפי דרכו את עומק הכוונה במליצותיו של אותו עד, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "הרי מאתים זוז צורין לי בסדיני".

ואף שהי' זה בשבת, י"ל שהסדין הי' מונח בחצרו ולא שהביא את הסדין עמו אל הב"ד.

בענין שכירות לדבר עבירה - האם מחוייב המשכיר לשלם את דמי השכירות?

גמרא "אמרו לו מאתים זוז נתונין לך במתנה".

ופירש"י: "ותהא רשאי לעכבן אע"פ שלא השלמת תנאי שלך לשוכר" וכו'.

ומשמע, דאילו הי' משלים את התנאי, שפיר הי' מגיע לו תשלומי השכירות מעיקר הדין. ומכאן דנו רבותינו האחרונים, דשכירות לדבר עבירה חיילא ומחוייב המשכיר לשלם להשוכר את דמי השכירות, - ע"י נתיב"מ (סי' ט' סק"א), ובשו"ת "באר יצחק" וע"י בראשונים בע"ז דף ס"ג.

במשנה "משקלקלו הכותים" וכו'.

ול"א "בייתוסים", וע"י רש"ש.

שם. "משקלקלו הכותים התקינו" וכו'.

מי התקין? – מבואר בירושלמי, **דרבנו הקדוש** התקין זאת.

שם "בראשונה וכו' משקלקלו הכותים התקינו" וכו'.

ואיך יהי לעתיד לבא כשיבנה ביהמ"ק בב"א ויחזרו לקדש ע"פ הראי? והרי הרמב"ם הביא את כל משנתנו דבראשונה היו משיאין משואות וכו', ומשקלקלו וכו' **התקינו** וכו', ולא יזה צורך מייתי לה הרמב"ם? – ועי' "משמר הרש"ם (סי' נ"ד).

רש"י (ד"ה בראשונה) **"ולא היו צריכים לשכור שליחים לשלוח לגולה להודיע, כי המשואות מודיעים אותן".**

המפרשים העירו, מדוע לא פירש רש"י בפשוטו, דנפק"מ במשואות שיהיו בני הגולה יודעים מכך לאלתר, ובפרט בראש השנה, דלולי המשואות היו צריכים לעשות מספק שני ימים, ועי' משואות שראו במוצאי יו"ט ראשון שוב לא היו צריכים לעשות יום השני קדש בחינם. וכ' השפ"א, דרש"י לשיטתו אזיל, דס"ל לעיל (בדף י"ח א') דמספק לא עבדו שני ימים יו"ט, ומשום דרוב שנים אין אלול מעובר, ואף שלפעמים כשהי' מעובר הי' סימן שמכך שלא ראו משואות ידעו שנתעבר, מ"מ הא לא שכיח שיהא מעובר, אבל לפי התוס' ודאי דאתי שפיר טפי לפרש מטעם יו"ט דר"ה וכו"ל, את"ד השפ"א. ועי' "טורי אבן", דנפק"מ בהנך משואות בכל חדשי השנה (וגם באותו ו' חדשים שאין השלוחין יוצאין) לענין ביטול מלאכה בר"ח, דאין הנשים עושות בו מלאכה, ע"ש.

ובעיקר הדבר, לא נתפרש, מהיכן שילמו להשלוחין את דמי השכירות? ועי' בכתובות ק"ו שנזכרו שם כמה דברים שהיו משלמין מתרומת הלשכה, ולא נזכר שם ענין השלוחין? וצריך לומר, שהיו נדיבים על זה, וכדמצינו במק"א (לגבי פרה): "נשים יקרות" וכו'.

והעירו הלומדים, דבניסן, איך יוצאין השלוחים, הרי יפסידו קרבן פסח? ויש לפרש, דמיירי בשלוחין כאלו שנטמאו בטומאה שאינם יכולים עדיין להיטהר ממנה.

רש"י (ד"ה משקלקלו) וכשלא היו משיאין **לערב** של יום ל"ו.

כלומר, **במוצאי יום ל'.**

שם "ופעם אחת עיברו ב"ד את החדש ולא השיאו משואות לערב ל' והכותים השיאום בהרים שלהם" וכו'.

לשון קדשו של המאירי: "והוא שאירע לחכמים **אלול מעובר**, ולא הי' להם להשיא משואות, והשיאו אותם עון אשמה

משואות בהרים שלהם, והטעו בני הגולה שלא לנהג קדש ביום שלשים ואחד". וכו', עכ"ל ק.

ובירושלמי מפרש, דהחכמים השיאו במוצאי ל', והלכו הכותים והשיאו שנית במוצאי ל"א, וסברו בני הגולה שהחכמים בעצמם חזרו והשיאו שנית, בכדי להודיע שנמלכו ונתחרטו על מה שהשיאו מאתמול, וממילא עשו יו"כ ב"ח בתשרי, וכך קלקלו את כל המועדות. (וציין לזה ביפ"ע).

ומאין היו משיאין משואות מהר המשחה לסרטבא" וכו'.

בירושלמי מבואר, דכל אותן ההרים היו בארץ ישראל, וזה הגיע עד טבריא, (ועי' תוס' להלן, כ"ג ריש ע"ב).

תוס' (ד"ה מוליך ומביא) **בירושלמי משמע, כדי שלא יטעו לומר שהוא כוכב, דא"ר אסי חזינא כוכבא דנחית וסליק – חזינא כוכבא דאזיל ואתי".**

הנה, בפשט ד' הירושלמי שם, יש ב' דרכים, דה"קרבן העדה" מפרש, שהירושלמי שואל כאן קושיא, דאם אכן התכלית של ה"מוליך ומביא" הוא בכדי שלא יטעו לומר שהוא כוכב, א"כ גם אחרי שהולך ומביא עדיין יוכלו לטעות, ויאמרו דיש כאן שני כוכבים, האחד שעולה ויורד, והשני שעולה ובא? ונשאר הירושלמי בקושיא.

ואולם ב"פני משה" מפרש שם בפשט ד' הירושלמי, דקאמר הירושלמי, שהיו עושין את ההולכה וההובאה ואת העלי והירידה – הכל בתכיפה אחת זה אחר זה, שעכשיו אין לטעות, דאין כוכב אחד עושה הכל, ע"ש.

וכאן יש מציאה רבתא בתוס' הרא"ש, דיעוי' שם בתורא"ש שאחרי שהביא את ד' הירושלמי, הוסיף שם תיבה אחת **"בתמיה!"** והרי דמפרש כדרך הקה"ע.

דף כ"ג א'

רש"י (ד"ה תירניתא) **"פיניי"א בלע"ז".**

כך קיבל רש"י מרבותיו, ורבותיו מרבותיו, עד לחכמי הש"ס!

תוס' (ד"ה משום) **"ורגילין לומר שהוסיף המקום י"ט לנשים בר"ח בשכר שלא נתרצה על מעשה העגל" וכו'.**

אם כך, מדוע גם הגברים אינם עושים מלאכה?

תוס' (ד"ה ארבעה) **"ושמא הכא לענין מקח וממכר פליגי".**

עי' בספר "הערות", דנפק"מ נמי לעץ ארז דמצורע ולטהרת מי חטאת דפרה אדומה, וע"ש כל דבריו.

שם "ובירושלמי חשיב עשרים וארבעה".

הרש"ש, וכן ביפ"ע ציינו, דהוא בירושלמי בסוף פ"ז דכתובות.

גמרא "מייתי שית אלפי גברי בתריסר ירחי שתא".

כמה שעות במשך היום?

גמרא "ומחליף על חד תרין בכספא".

ומן הסתם, שהריוח שיריוחו מאותם אלמוגים, יהיה עודף על ההוצאות של התשלום לאלפי אלפי האנשים שיעבדו במשך זמן כה רב באותה ספינה.

רש"י (ד"ה פרוותא) "ובלשון משנה נמל".

היכן מצינו כן במשניות? וצינו לעירובין (פ"ד מ"ב).

גמרא "תחת ר"ע וחביריו מאי מביאין" וכו'.

עי' ח"א מהרש"א.

דף כ"ג ב'

גמרא "והא האידנא טובא הוה, אמר אביי אסתתומי אסתתים להו דרכי".

צריך ביאור (א"ה: הרב זצ"ל פירש את תמיהתו, ולא תפסתי).

תוס' (ד"ה כמה) "וקשה היאך אפשר שירושלים הויה טבור של א"י וכו'.

עי' חזו"א בקונטרס י"ח שעות.

האם ניתן להסתמך על עד שנומל שכר להעיד – לגבי היתר עגונה?

במשנה "וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבא".

בשו"ת "נודע ביהודה" (מהדו"ק אהע"ז סימן נט) דן לענין תקנת עגונות, האם אפשר להסתמך על עד שנוטל שכר להעיד, וכתב ללמוד זאת ממשנתינו, דהא מבואר הכא דסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבא, והיתר עגונות קיל מקידוש החדש, ע"ש כ"ד הקדו'. (ועי' בספר "הערות").

רש"י (ד"ה חצר גדולה) "ביום השבת" וכו'.

והרמב"ם (פ"ב ה"ז) מפרש, דקאי אף בימות החול.

גמרא "בית יעזק תנן וכו' דכתיב יעזקהו ויסקלהו".

בירושלמי מפרש דהיינו על שם ששם היו עוזקין את ההלכה, ופי' הקבה"ע, דשם היו מבררין את ההלכה שלא יהי' בה שום פקפוק.

במשנה "ומכניסין את הגדול שבהן".

עי' טו"א שדקדק, ששומעין דבריו של גדול לחוד ואח"כ של אידך, כדתני סיפא, ולא איכפת לן שהעידו זה שלא בפני זה, וכדעת רבי נתן בסנהדרין (דף ל'), ע"ש בטו"א כל אריכות דבריו הקדו'.

שם "ומכניסין את הגדול".

בשנים, או בחכמה?

במשנה "כמה הי' גבוה" וכו'.

ביאר ב"חזון יחזקאל (פ"ק הט"ז), דנקטה המשנה בלשון זכר, ע"ש לשון הכתוב בפרשת בראשית "המאור הקטן".

גמרא "דא"ר יוחנן מאי דכתיב המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה" וכו'.

זה לשון קדשו של הריטב"א: -

"וי"ל שבראה הבורא בדרך ההוא מפני הענין הזה, ולאו למימרא שלא ידעו רז"ל טעם הדבר וטבעו - כמו שבדין המחפין עליהם ועל חכמתם דברים אשר לא כן" עכ"ל הריטב"א.

על המשנה הקדושה דילן, יש אריכות רבה בפירוש המשנה להרמב"ם בענין קידוש החדש, והרמב"ם שם מתקיף מאד מאד את החולקים וכותב שם לשונות חריפים ביותר, ראה שם כל דבריו הקדושים הנוראים!

דף כ"ד א'

גמרא "אחד אומר ג' אוחד אומר ה' עדותן בטילה".

ב"טורי אבן" הקשה, דנימא דהי' גבוה ד' מרדעות, והאי דאמר ג' טעי גובה מרדעת לקמיה, והאי דאמר ב' טעי גובה מרדעת לאחריה, והיא עדותן קיימת וכו' וכו'. ותיירץ, עפ"י מש"כ התוס'

בפסחים י"ב, דאין לתלות הטעות בשניהם. וע"ש כל אריכות דבריו הקדו.

במשנה "ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש".

ואיך הדין באופן שאין שם עוד אנשים, האם מתקיים זאת במה שהדיינים בעצמם עונין אחרי הראש ב"ד: מקודש מקודש?

האם לראב"צ יש מצוה לקדש עפ"י הראי

במשנה "ר"א בר' צדוק אומר, אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר קידשוהו שמים".

המנ"ח (במצוה ד') נתקשה, הרי קי"ל דמצוה לקדש על פי הראי, ובדאי אין חולק על זה?

וביאר המנ"ח, דשני ענינים הם, האחד, לקבוע החודש ביום שלשים או ביום שלשים ואחד, והיינו שיסכימו ב"ד שיום זה הוא ראש חדש. ושנית, שיאמרו הלשון של "מקודש החדש", שזוהי מצוה בפני עצמה. ומביא שם, שכן מצא להרמב"ן בסה"מ (סוף מ"ע קנג), שכתב דאין קידוש ב"ד מעכב, אלא הוא מצוה, והראי, דר' אלעזר בר' שמעון סובר דאין מקדשין כלל, אלא ב"ד עושים החשבון והסכמתם אם יום זה ראש חדש או מחר. אולם הביא שם מספר "יערות דבש" [ח"ב דרוש י"א בסוף הדרוש], דמשמע מתו"ד דנקט, דלראב"צ ליכא מצוה כלל לקדש ע"פ עדים, ע"ש. וב"מנחת סולת" ציין, דכ"ה ביראים (רנ"ט) ובריטב"א לעיל כ' א' ד"ה אלא, ושכן משמע בטו"א.

במשנה "דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל".

"בטבלא ובכותל" – האם אלו שני דברים, או דבר אחד? [א"ה: ציינו בזה ל"מלאכת שלמה" שכתב דצריך לגרוס: "בטבלא ובכותל", ועי' עוד בתפארת"י אות לד שכתב וז"ל קדשו: "ר"ל בהעליה שהיו רגילים לקבל שם העדות, שם הי' מצוייר כלעיל על השלחן לפני ב"ד, – וגם על הכותל כדי שיבינו היטב ההדיט, שיתדמה העד כאילו רואה הלבנה בכותל השמים, ולפי עדותו ידונו ב"ד בהצורות שלפניהן על השולחן" עכ"ל התפא"י].

במשנה "שבהן מראה את ההדיטות".

מאי משמע "הדיטות"? – פי' המאירי וז"ל קדשו: "ר"ל, אותם שלא היו בקיאים בשמות המונחים על תכונת הראיה, כגון רוחב צפוני או רוחב דרומי, ולפני החמה ולאחר החמה וכיוצא באלו, והוא מראה להם ואומר כזה ראיתם או כזה ראיתם" וכו'. עכ"ל המאירי.

ויש להעיר, דלכאוי' לפ"ד המאירי, הי' ראוי שיהי' שם בטבלא גם צורה של חמה, בכדי שיוכלו להשיב על השאלה ד"לפני החמה ולאחר החמה"?

גמרא "ומי שרי" וכו'.

הפנ"י והשפ"א העירו, דלכאוי' הנך צורות לבנה של ר"ג לא היו צורות שלמים של עיגול הלבנה כמו שהיא במרום, אלא דמות חצי עיגול קו קטן לבן כמו שהיא בקטנות בשעת המולד, ע"ש כ"ד הקדושים בזה, ועי' בספר "הערות".

גמרא "לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה".

ברישא נקטה הבריייתא לשון "תבנית", ואילו בסיפא נקטה לשון "כנגד", ומאי שנא?

ולשון קדשו של הרמב"ם (פ"ז מהל' בית הבחירה ה"י): "ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד המנורה, שלחן כצורת השלחן, ומנורה כצורת המנורה" עכ"ל הרמב"ם. וצריך ביאור חילוקי הלשונות, מה זה "תבנית", ומה זה "כנגד", ומה זה "כצורת"? (א"ה: בע"ז מ"ט א' איתא לשון "תבנית" גם לגבי חצר ושלחן ומנורה, וכבר העיר בזה הרש"ש כאן, וע"ש. וב"ספר המפתח" ציינו בזה ל"אבן האזל" שם פ"א ה"ו, ועוד).

תוס' (ד"ה אכסדרה), עי' רש"ש.

דף כ"ד ב'

גמרא "ושל שבעה לא יעשה" וכו'.

אחד ממאות התירוצים על קושיית ה"בית יוסף" הנודעת, מדוע תיקנו שמונת ימי חנוכה, והרי הנס הי' רק ז' ימים? על כך מתרצים, שאילו היו מתקנים ז' ימים, היו עושים חנוכי' מז' קנים, והיו עוברים בכך על לאו דאורייתא.

רש"י (ד"ה אף) "ומאי מיעט – מיעט חרס".

בערול"נ כאן מייתי לד' המהרש"א בח"א (בחולין נ"ה א'), דמשמע לכאוי' מתו"ד, דבשעת הדחק אפשר להדליק גם בשל חרס, וע"ש בערול"נ, (ועי' בספר "הערות").

גמרא "כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת".

ומהיכן ידע כיצד הם נראים שיוכל לעשות כמותם – ביאר הר"ן (בע"ז מ"ג): **"כלומר, בדמות שהן נראין בו במראה הנבואה, דהיינו**

אדם שיש לו כנפיים עכ"ל הר"ן. ועי' היטב ב"פני יהושע" בסוגיין (ד"ה דמות צורות וכו' ובד"ה אמר אביי).

גמרא "רבים שאני".

כמה השיעור של "רבים", (ולעיל נזכרו בגמ' ארבעה אמוראים).

דף כ"ה א'

במשנה "ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמננו **ובליל עיבורו לא נראה – וקבלן ר"ג**".

איך הפשט במשנה, האם "קבלן ר"ג" אחר ליל עיבורו, היינו ביום ל"א, לקדש למפרע את יום הל', ויהי מכאן סמך לשיטת הרמב"ם (פ"ג מהל' ק"ה הט"ז) דמקדשין למפרע אפי' אחר ד' או ה' ימים. או דלמא, דכך הוא הפשט: "וקבלן ר"ג" – קודם ליל עיבורו? – עי' רש"ש.

פרק ראזהו בית דין

דף כ"ו א'

גמרא "והא איכא כף ומתתה".

עי' במשנה יומא מ"ג ב': "בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, **והיום חותה בשל זהב** ובה הי' מכניס".

גמרא "והא תנא מפני שהוא קרן, **חדא ועוד קאמר**". [ועל דרך זה בגמרא להלן לגבי הא דקאמר אביי דטעמייהו דרבנן משום דהו"ל ב' גו' שופרות]. וצריך ביאור, מי הכריחם לומר טעם נוסף אליבא דרבנן מלבד הטעם שנתפרש במשנה? והראו הלומדים שכבר הקשה כן הריטב"א בשם הרמב"ן, וזה לשון קדשו: "והקשה הרמב"ן, אמאי דחיק עולא ומחסר מתניתין ומוסיף חדא ועוד קאמר. ותירץ, דמשמע לי' טעם חלוש שיאסרו חכמים מפני שנקרא קרן ולא נקרא שופר כיון שהוא חלול – וכל השופרות נקראו קרן, לפיכך עשו לו סניפין מאידך טעמי דעולא ודאביי" עכ"ל הריטב"א.

תוס' [ד"ה אקרו] "יש מקשין אמאי לא הביא האי קרא דמתניתין במשך בקרן היובל בשמעכם קול השופר להוכיח דכל שופרות אקרו שופר. – **שטות להקשות קל להבין** דאדרבה מהאי קרא מוכח דשופר איקרי קרן".

צריך פשט, מה חרי האף הגדול הזה של רבותינו בעלי התוס' אהך קושיא? [א"ה: עי' בספר "יום תרועה" מש"כ בזה].

ומצינו דוגמתו, בתוס' מגילה ד' א' [ד"ה פסק] "ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה, ויש שאין אומרים כשם, לפי שאמרו חכמים לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות, **ושטות הוא** שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי, אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר" וכו', ע"כ.

גמרא "ורבי יוסי אמר לך... כיון דמחברי אהדדי חד הוא".

מסתמא, הבקיאם הגדולים, יעשו בזה "לשיטתו" דרבי יוסי במקומות אחרים!

תוס' [ד"ה ולא] "**ולא דמי למניח שופר בתוך שופר, כדפירש בקונטרס דעל גלד ראשון אתוסף גלד שני שפת השני בתכליתו של ראשון והקול יוצא דרך כולם**".

לכאור' הכוונה, דכאן התוספת היא באורך, ולא רק בעובי, ועדיין צריך פשט.

גמרא "מאי משמע דהאי יובלא לישנא דדיכרא הוא, דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדיכרא יובלא". [ולהלן בגמרא: ואמר רבי עקיבא כשהלכתי לגליא וכו', כשהלכתי לאפריקי" וכו'].
מין החזו"א זיע"א ביאר בזה, דהפירוש הוא שהרי העולם נברא בלה"ק וכל השפות נשתלשלו מלשון הקדש, וא"כ מהא דבמקומות הללו קורין לשתיים טט או פת מוכח שיש לזה יסוד ג"כ בלה"ק, ובס"ד נמצא שכ"ה להדיא בשל"ה הקדוש...

גמרא "כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה".

עי' בתוס' שעמדו לבאר מאי נפק"מ. ולכאור' מדוע הגמרא לא אמרה זאת בעצמה, וכדאמרו בגמ' להלן לגבי הא דהיו קורין למאה קשיטה וכו'?

גמרא "לוי איקלע לההוא אתרא" וכו'.

מצינו לעיל כ"א א': "**לוי אקלע לבבל**" וכו'.

דף כ"ו ב'

גמרא "ואיהו סבר מילתא דאיסורא קאמר ליה".

ולכן לא שאל אותו בעצמו, אכן ב"בית מדרש" הוא כן שאל!

גמרא "לא הוו ידעי רבנן מאי חלגלוגות".

האם סגי בכך שהשופר חביב לי, או דבעינן נמי שהחצוצרות יהיו חביבין?

גמרא "התורה חסה על ממונן של ישראל".

ובמקומות אחרים אמרו: **"אין עניות במקום עשירות"** ויש על כך תשובה של ה"נודע ביהודה" זיע"א (א"ה: ראה "תשובה מאהבה" ח"א סי' ז', [ונדפס ג"כ במהדורא החדשה על "נודע ביהודה" חאו"ח בתשובות הנוספות סי' י]).

מה זה "לפני הי"י" ?

גמרא "לא היו נוהגין כך אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד וכו', מאי קראה, דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד', לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא".

האחרונים עמדו, בהא דפעמים דמצינו ד"לפני ד'" מתפרש אכל ירושלים, ופעמים רק על "הר הבית" (וכנדון דידן), ופעמים רק על העזרה, ופעמים רק על קדש הקדשים.

וכתבו לבאר, דבכל מקום הפסוק בא לאפוקי ממה שהיינו אומרים לפי הסברא החיצונה, - עי' טו"א וערול"נ כאן, ועי' בד' הגאון המלבי"ם זיע"א בפרשת צו.

תוס' (ד"ה כמאן) "ומה שישד ר"א הקליר" וכו'.

עי' רא"ש בברכות (פ"ה סי' כא) וכן בתוס' חגיגה י"ג א' (ד"ה ורגלי), דיש דעה שר"א הקליר הוא ניהו התנא רבי אלעזר ברבי שמעון.

ובעיקר הק' צלותא ד"זה היום תחילת מעשיך", יש על זה דברים בר"ן....

במשנה "שופר שנסדק" וכו'.

כל דיני השופר נסדרו בטוש"ע סימן תקפו, וכבר רמזו, דהוא בגיטריא "שופר".

שם "שופר שנסדק ודבקו פסול".

רש"י מפרש: "ודבקו - בדבק שקורין גלו"ד". והרא"ש (בסי' ב') הביא בשם הרמב"ן שהקשה, דא"כ ה"ל שלא במינו ומאי איריא נסדק אפי' ניקב פסול? ולכך פי' הרמב"ן דדבקו היינו מעצמו - שחממו באור ונפשו ונדבק. וע"ש ברא"ש מש"כ לישב קו' הרמב"ן.

רש"י מפרש, דנפק"מ לגבי הא דשנינו בפ"ק דיומא: "כל שבעת הימים לא הי' אוכל השום והחללוגות". והתוס' מפרשים, דנפק"מ לזב, דאמר' שם ביומא דאין מאכילין אותו דברים המביאים לידי טומאה כגון חללוגות. ולכא' מדוע לא ניחא להתוס' לפרש כפי' רש"י? ויתכן, דלפירושו של רש"י הו"ל הלכתא למשיחא, ולכשיבא משיח צדקנו בב"א - יפרשו לנו מאי חללוגות (עי' יומא ו' א'), ולכך פירשו התוס' דנפק"מ לזב - דזוהי נפקא מינה יום יומית!

רש"י [ד"ה כמה דכייף איניש] בתפלתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם". וכו'.

כ"ה בגמ' יבמות ק"ה ב'.

דף כ"ז א'

גמרא "תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים" וכו'.

ופרש"י: **"לפי שהי' צריך לתקוע כאן ב' תקיעות רצופות, אחת לפשוטה לאחר' דמלכיות ואחת לפשוטה לפני דזכרונות".**

דין זה (שהוא מהמשנה להלן ל"ג ב'), בנוי על האמור שם בהמשך המשנה: "מי שבירך (ולא הי' לו שופר בשעה שהתפלל ובירך ט' ברכות), ואחר כך נתמנה לו שופר, תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים" ע"כ, ובכה"ג מיידי דין המשנה דילן דמשך בשני' כשתים, [דאל"כ איך יצויר שתהי' התקיעה הראשונה דזכרונות בסמוך להתקיעה האחרונה דמלכיות?] - [והעיר הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, דא"כ היה מתאים טפי שיכתבו את דין המשנה דילן אחרי הק' דינא ד"מי שבירך ואח"כ נתמנה" וכו', וצ"ע].

ובעיקר הדבר, עי' עוד בר"ן וברא"ש (סי' ח') ובמג"א (סי' תקצ"ב) ובמשנ"ב (שם, ס"ק כ"ג).

בשו"ע ריש סי' (תקצ"ב) מבואר, דהמנהג הוא לתקוע למלכויות תשר"ת ג' פעמים, ולזכרונות תשר"ת ג"פ, ולשופרות תשר"ת ג"פ. והרמ"א שם כ', דהמנהג במדינות אלול תקוע תשר"ת למלכויות פעם אחת, וכן לזכרונות, וכן לשופרות. ואילו המנהג שלנו כהיום שהוא לתקוע תשר"ת תשר"ת למלכויות, וכן לזכרונות, וכן לשופרות, ואחר "אנעים זמירות" תשר"ת תשר"ת תשר"ת, לא נזכר זאת אלא ב"באר היטב" שם (סק"ג) בשם השל"ה הק', שכך הוא הדרך המובחר, ומסיים שם בבאה"ט: **"וכן נוהגים ק"ק אשכנזים בירושלים"**, והשורה הזו הושמטה במשנ"ב (שם, סק"ד), ועי'.

גמרא "הכא נמי כיון דחביב יהיב דעתיה".

תוס' (ד"ה שופר) "ותימה דאם נחלק לגמרי היינו דבק שברי שופרות".

הרא"ש (בסי' ב') כתב ליישב קו' התוס' וז"ל קדשו: "ונ"ל דמעיקרא לא קשיא, דשאני התם שדבק שבר לשבר לאורך השופר והקול יוצא משבר לשבר, ושייך לפוסלו משום שנים ושלושה שופרות, אבל הכא שכל אורך השופר חתיכה אחת, אין פסולו דומה לדיבק שברי שופרות, וסלקא דעתך אמינא דלא מפסיל" עכ"ל הרא"ש. (וע"ש בקרב"נ אות ט').

שם "ולכך נראה דנסדק מצד אחד לארכו על פני כולו ולפי שאין שם שופר עליו".

האם דוקא "כולו", או דה"ה נמי רובו – ככולו?

שם "ואפילו נפסל מטעם משום שנים ושלושה שופרות אין קשיא כלום".

איזו קושיא הי' קשה להתוס' שעל כך כתבו התוס' "אין קשיא כלום"?

דף כ"ז ב'

במשנה "אם קול שופר שמע יצא – ואם הברה שמע לא יצא".

הרא"ש [בסי' ח'] למד מתוך ד' רש"י [להלן בגמ'] דכוונת המשנה לומר, דהעומדים על שפת הבור, פעמים שומעין קול שופר ופעמים שומעין קול הברה. והקשה הרא"ש: "ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה שמע, אם תלוי בהבחנת אדם שיאמר שמעתי קול שופר, או תלוי בעומק הבור, או בהתקרב אדם על שפת הבור והתרחקו ממנו, ולא מסתבר שיהא תלוי בהבחנת האדם, דלמה נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה. ואם תלוי בעומק הבור או בקירובו על שפת הבור ובריוחוקו – כל זה צריך שיעור" וכו'.

ולכך מסיק הרא"ש שם, דאותם העומדים על שפת הבור לעולם אינן שומעין אלא קול הברה, שהקול מתבלבל בבור קודם שיצא לחוץ. וכוונת המשנה: אם קול שופר שמע, היינו שעמד בתוך הבור, יצא. ואם קול הברה שמע, דהיינו שעמד על שפת הבור, לא יצא. וע"ש בקרב"נ (אות פ') שהביא בשם הב"י ליישב שיטת רש"י (וכן שיטת הרמב"ם), שכל אדם יכול להבחין אם הקול ששומע הוא קול שופר או קול הברה, והסיבה שגורמת לכאן או לכאן היא מחמת השינויים בעומק הבור ובהתקרבות האדם על שפת הבור והתרחקו ממנו.

במשנה "וכן מי שהי' עובר אחורי בית הכנסת" וכו'.

הגרי"פ ציין על הגליון, שבתוי"ט לא גרס מלת "וכן", וע"ש בתוי"ט. ועי' רש"י שמש"כ בזה.

במשנה "וכן מי שהי' עובר אחורי בית הכנסת – או שהי' ביתו סמוך לבית הכנסת" וכו'.

לשון התוספתא (פ"ב ה"ה): **"רועה שהרביץ את צאנו אחורי בית הכנסת** [האם מותר באמת לרעות את צאנו ביו"ט? – א"ה: ציינו לי, שכוונת הרב זצ"ל לכאן להגמ' בשבת קכ"ב א', ע"ש] – **וכן חולה שהי' מוטל אחורי בית הכנסת, ומי שהי' ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר" וכו', וכתב שם ב"חזון יחזקאל" (ב"ביאורים) "וז"ל קדשו: "לא זו אף זו קתני, לא זו רועה שהרביץ את צאנו אחורי בית הכנסת" אם כוון לבו יצא, משום ששליח ציבור התוקע בבית הכנסת בודאי דעתיה גם עליו להוציא, אלא אפילו חולה שהי' מוטל אחורי בית הכנסת שמילתא שלא שכיחא היא, נמי אמרינן שדעתו להוציא. – ומי שהי' ביתו סמוך לבית הכנסת, קמ"ל שדעתו של המשמיע להוציא אפילו את אלה השומעים אשר הם בבתייהם ואינם בתפיסת בית הכנסת (עיין מ"י ה' שופר פ"ב ה"ה, מדבריו משמע האי פירושא דרך לא זו אף זו) עכ"ל"ק. (וצ"ת, איך משמע זאת בד' הרמב"ם שם?)**

במשנה "אע"פ שזה שמע וזה שמע, זה כוון לבו וזה לא כוון לבו".

צריך ביאור, היכן דיברו כאן במשנה על שני אנשים, שיהי' שייך כאן הלשון "זה שמע – וזה לא שמע"?

שם. הנה תמיד נתקשיתי, מה כאן כל האריכות לשון הזו, ומה הי' חסר כאן בדין המשנה מבלי כל המשפט האחרון **"אע"פ שזה שמע וזה לא שמע זה כוון לבו וזה לא כוון לבו"?**

עד אשר היום ראיתי (ממש כעת לפני השיעור) שיש על כך ב"חזון יחזקאל" (פ"ד ה"ב), שם איתא בתוספתא בהאי לישנא: "אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כוון לבו וזה לא כוון לבו, זה שכוון לבו – יצא, וזה שלא כוון לבו – לא יצא, שאין הכל הולך אלא אחר כוונת הלב, שנאמר תכין לבם תקשיב אזנך, ואומר תנה בני לבך לי, ועיניך דרכי תצרנה" וגו' עכ"ל התוספתא, ועל כך כתב שם ב"חזון יחזקאל" ("בביאורים") וזה לשון קדשו: –

"לכאורה קשה, מה בא ללמדנו בבבא ארוכה זו, הלא אשמועינן כבר "אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא"? וכן הוא הלשון במתניתין במכילתין (כ"ז ב'), והמפרשים לא פירשו שמועה זו למה היא באה"? ועל כך יש שם אריכות בביאור ובישוב לשון המשנה והתוספתא, ע"ש כ"ד הקדור.

הנחת הפה היינו משהו סמוך לאותו מקום מבחוץ, וס"ל דמחמת אותו משהו ג"כ אין דרך הקול להשתנות אף שהוא על הדופן מבחוץ, ולכך סתמה הברייתא דכשר, ומן אותו מקום ולמטה עד סוף מקרי צפהו זהב מבחוץ ותלוי באם נשתנה הקול, ואם צפהו זהב בפנים בכל גווני פסול, משום שהוא תוקע בזהב" ע"כ.

ועל מש"כ השו"ע, דלדעת הי"מ השני, שלא במקום הנחת פה היינו כל אורך השופר מצד הקצר עד צד הרחב, על כך כתב שם במשנ"ב (ס"ק ע"א): "המחבר קיצר בזה, דמלשוננו משמע שכל האורך חדא דינא אית ליה וכשר אם ציפהו זהב, ובאמת זה אינו, דרק משהו הראשון הסמוך להעובי שמכניס לתוך פיו כשר, דמסתמא אין דרך להשתנות הקול בשביל אותו משהו, אבל משם ולמטה עד סוף השופר אם ציפהו תלוי באם נשתנה הקול מחמת זה" עכ"ל המשנ"ב.

והנה לכאור קשה בעיקר הדין דציפהו זהב שלא במקום הנחת פה כשר, והרי אין קטגור נעשה סניגור? ובספר "יום תרועה" (במשנה לעיל כ"ו ב') עמד בזה, וכתב ליישב, דמאחר דלא נשתנה הקול מחמת הזהב, וקול התקיעה אינה עוברת דרך הזהב, נמצא דהזהב אינו משפיע כלום על התקיעה, ול"ש בזה אין קטגור נעשה סניגור, וע"ש (ועי' בספר "הערות").

גמרא "לא תימא דהפכיה ככיתונא" וכו'.

מה כאן הפשט? האם הכוונה דבהפכי ככיתונא פשיטא דפסול. או אדרבה, דבהפכי ככיתונא באמת הוא כשר? – עי' בהרא"ש (סימן ד') שהביא ב' דעות בזה, וטעם המכשירין, משום דאע"פ שהפכו, מ"מ הקצר עומד במקומו והרחב עומד במקומו, ודרך העברתו הוא, וע"ש שהביא מן הירושלמי דמבואר כהשיטות דהפכי כי כיתונא פסול, ע"ש. וכן נפסק בשו"ע (סעיף יב).

תו הביא הרא"ש, דאיתא בירושלמי: "ותוקע מן הקצר, שנא' מן המצר קראתי קה" ע"כ. [ועי' בר"ן, דמשמע דלסימנא בעלמא הוא, אך לא שזהו המקור, וכ"כ הריטב"א ד"סימן בעלמא הוא וצחות לשון כעין מדרש, אבל עיקר טעמא היינו משום דבעינן דרך העברתו, ע"ש. וכ"ה במשנ"ב ס"ק ס"ב, ע"ש].

רש"י [ד"ה והעברתו] "דרך העברתו כדרך שהאיל מעבירו בראשו בבהמה מחיים".

תיבת "בבהמה" צריכה ביאור, ובמשנ"ב (ס"ק ס') לא נזכר זאת, וכן הוא בהגר"ז (סעיף יב) וב"ערוך השלחן" (סכ"ו), ע"ש, וצ"ע.

ולשון הריטב"א: "דרך העברתו, פי' מראש הבהמה, שראשו הקצר כנגד פי האדם", ומייתי לה במשנ"ב (ס"ק סא).

מאיזה צד הוא קיצר? – עי' משנ"ב (סי' תקפו ס"ק סג) וז"ל קדשו: "הי' ארוך וקצרו וכו' אין נ"מ באיזה צד, ואפילו נשתנה קולו עי"ז, (ומקורו, מסידור "עמודי שמים" להגאון היעב"ץ זיע"א), וכתב עוד שם: "ואשמועינן, דלא תימא דבעינן כל הקרן כמו שהי' דרך גדילתו בראש האיל" ע"כ, [והוא מהכס"מ].

תו כתב שם המשנ"ב (ס"ק סד) (בשם הכס"מ), דאפילו הי' בו פסול מתחלה, וקצרו כדי להחזירו להכשירו, נמי מותר. וזה לשון קדשו של ה"ערוך השלחן" (סעיף כ"ו): – "ומ"מ נ"ל, דאם חתכו מלמטה, וחתך כל הרחב, פסול, דאנן בעינן שיהא השופר קצר ורחב כדרך שהוא בחיים, אבל בחתך מקצת מן הרחב כשר, כיון שעדיין יש רחב" עכ"ל. וצ"ע, היכן הוא הגבול בין הקצר להרחב?

גמרא "גרדו והעמידו על גלדו כשר".

וכתב המשנ"ב (שם, ס"ק סב), דאפי' נשתנה קולו מכמות שהי', כיון שאין השינוי בא מחמת ד"א אלא מצד עצמו של שופר, כל הקולות כשרין, [והוא מהפ"ח].

גמרא "ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול, שלא במקום הנחת פה כשר. ציפהו זהב מבפנים – פסול, מבחוץ – אם נשתנה קולו מכמות שהי' פסול, ואם לא כשר".

ברייתא זו הועתקה כצורתה בשו"ע (שם ס"ט), וע"ש במשנ"ב ס"ק סט), ועל כך כותב השו"ע בהאי לישנא: –

"יש מפרשים, מקום הנחת פה היינו עובי השופר לצד פנימי שמניח שם פיו, והצד החיצון מן העובי עצמו קרוי שלא במקום הנחת פה, (הוא דעת הר"ן). ויש מפרשים, דעביו במקום הקצר הוא מקום הנחת פה, ושלא במקום הנחת פה היינו כל אורך השופר מצד הקצר עד צד הרחב" (הוא דעת הרא"ש בסי' ג' והטור), ע"כ.

וזה לשון קדשו של המשנ"ב (שם, ס"ק ע'): –

"ר"ל, דבעובי השופר למעלה יש שני חודין, אחד שנוטה לצד חלל השופר, ואחד שנוטה לצד חוץ. לפירוש הראשון מיקרי מקום הנחת הפה היינו שציפהו לצד פנים, ופסולו משם שהביל הקול נכנס לזהב. ושלא במקום הנחת הפה היינו החוד הנוטה לצד חוץ סביב, ומחמת אותו המעט אין הקול משתנה וכשר, אבל כל אורך השופר מצד חוץ הוא בכלל ציפהו זהב מבחוץ המוזכר בברייתא. ולפירוש השני, כל אותו הקצה שלמעלה מה שמכניס לתוך פיו – הכל נקרא מקום הנחת הפה, ושלא במקום

גמרא "שלחו לי לאבוא דשמואל" וכו'. וכ"ה להלן כ"ח א' ולא נתפרש - מי שלח?

"קדחו בזכרותו"

גמרא "שקדחו בזכרותו, מהו דתימא מין במינו חוצץ, קמ"ל."

זוהי הגמרא של הסטייפלר זיע"א, הוא אמר לנו בזקונותו שעשרות בשנים שהוא לא הבין את הגמרא הזו, עד אשר בשנותיו האחרונות נתבאר לו הענין, וכפי שהדפיס כאן בקה"י (סימן כא).

ותוכן ד' הקה"י שם (א"ה): העתקתי בקצרה, והרב זצ"ל הקריא את כל הסימן בהרחבה, דלכא' קשה, דמה ענין דין מין במינו אינו חוצץ לכאן, והרי כל עיקר התקיעה עושה לתוך הזכרות, והוא פסול למצות שופר (כמבואר ברא"ש וכדמוכח בגמ' דהזכרותו בעצמו פסול), וכשקדם בזכרותו ותוקע בו הרי אין כאן תקיעת שופר כלל, רק תקיעת זכרות, ומה שייך כאן הא דמין במינו אינו חוצץ, הא עכ"פ לא הוכשר לשופר, וצ"ע גדול?

ועל כך כתב הקה"י וזה לשון קדשו: -

"וחזרתי על כמה צדדין, ואשר לפענ"ד קרוב יותר להתקבל הוא, די"ל כך, שהמצוה דתקיעת שופר הוא לתקוע לתוך החלל של השופר (היינו לשלוח מפיו אויר המקושקש בשפתי התוקע שעי"ז מתהווה קול), ומשלוח אויר מפיו לתוך חללו של השופר זה נקרא "תקיעת שופר", וכל החלל שבתוך הקרן נקרא חללו של שופר, גם טרם שהוציאו ממנו הזכרותא (שזהו החלל הטבעי של קרן השופר אלא שעדיין לא הוסר הסתימה המונחת שם), וכשחשק בזכרותו ונשאר גלד ממנו בתוך החלל, מ"מ נקרא כל החלל חללו של השופר, (שאפי' בעוד הזכרותא בתוכו כבר נקרא כל החלל בשם חללו של השופר), וגלד הנשאר הוא רק בגדר חציצה על עצמות השופר, וכיון דמב"מ אינו חוצץ, נחשב שהתקיעה היתה בתוך חללו של השופר, וזה די למחשב אותו בשם תקיעה בשופר. ועדיין צ"ע טובא, וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות" עכלה"ק. וע"ש כל המשך דבריו הקדושים בהאי ענינא.

אמר הכותב: הנני להדפיס כאן בס"ד מתוך הספר הנפלא "עקבי ישראל", עמ' שב, מה שנדפס שם בהאי ענינא: -

"היום פעם ראשונה הבנתי פשט פשוט בגמרא..."

צריכים ללמוד גמרא עד אין סוף, ללמוד וללמוד, וללמוד ולחזור. לא להתעקש, ולא לחשוב שבפעם הראשונה אפשר וחייבים כבר להבין. ר' חיים בריסקר אמר, ללמוד מהר וקל. ללמוד מהר וקל'...

מה שלא מבינים בפעם הראשונה, יבינו בפעם העשרים ובפעם השלשים. לימוד זה הרי דבר לכל החיים.

- פעם היינו אצל הסטייפלר כשהוא היה כבר בן שמונים ושתים, ואמר לנו, 'ברוך ה', עכשיו אני לומד מסכת ראש השנה ואני עומד בדף כ"ז ע"ב, היום פעם ראשונה הבנתי פשט פשוט בגמרא... שאלנו אותו, 'הרי הוא כבר למד את זה עשרות עשרות פעמים?'

והוא אמר, 'עשרות עשרות פעמים למדתי ולא הבנתי'...

ואם הוא לא הבין פשט, איך הוא המשיך?

הוא היה צריך לעצור שם ולגמור עם זה את

הזמן'...

ובינתיים, להסתובב פה ושם...

לא... הוא ממשיך, ובגיל שמונים ושתים הוא

יודע.

- מי שרוצה לדעת במה המדובר שיסתכל בקהלות יעקב ראש השנה סימן כ"א על דף כ"ז ע"ב שמבאר מה זה קדחו בזכרותו ותקע בו, מין במינו אינו חוצץ וכו' וכו'.

צריך ללמוד גמרות, גמרות, וגמרות...

צריך ללמוד.

וכתב רבנו זצוק"ל בספר "פניני רבנו הקהלות יעקב" חלק ב', תחת הכותרת: "מרשימות כבוד ג"א שליט"א שהי' מקורב הרבה מאד לכבוד מרן רבנו הקדוש זצוק"ל", זה לשונו: 'בשנת תשד"מ שמעתי ממרן שעומד להו"ל קה"י ערכין תמורה כריתות מעילה, והיה שמח בשמחה עצומה, ובכלל כל פעם שהו"ל ספר, למרות שהי' רגיל בזה, היה בשמחה עצומה כאילו זאת פעם ראשונה לו. ואמר לי אז שבזכות זה שסידר כעת הספר לדפוס זכה לתירוץ על קושיית ה"אבני מלואים" העצומה נהיינו ס' ו' שבספרו על מסכת "תמורה", אשר זה עשרות שנים שאינו יודע ישוב המניח את הלב על קושיא זו, וכעת זכה להבין את הדברים לאמיתתה של תורה'.

דף כ"ח א'

גמרא "מהו דתימא זמנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא, קמ"ל".

מה קמשמע לן, האם דלא חיישינן להכי, או דלא איכפת לן בהכי? - עי' "מגן אברהם" (סי' תקפ"ז ס"ק ג'), דמבואר דקמ"ל

* א.ה. בחסדי שמים האינסופיים, מצאנו כעת מכתב מרבנו זצוק"ל בו מספר לידיד נפשו תלמיד חכם גדול, על ענין זה, ברוב רגש וקדושה, זה לשונו: 'בס"ד יום ה' ויצא ט' כסלו תש"מ. מע"כ ידי"נ הרב הגאון המופלג טובא מהרע"ט שליט"א נעימות בימינו נצח. א... ב... ג... ד) זיתי היום להיכנס אל הקדש פנימה בחסדי השי"ת ואמר לי מרן שליט"א קשיא אחת שעומד בה כעת ברי"ה כ"ז ב' שאמרו שם שאם נקב בזכרותו של שופר ותקע יצא מהו דתימא מין במינו חוצץ קמ"ל דלא, והקשה מה שייכות למין במינו אינו חוצץ, והלא כאן צריך קול שופר, ולא קול מזכרותו של השופר שאין זה שופר. ואמר שתח"י מפרשים על ר"ה הטר"א והיום תרועה והערוך לנו ולא דיברו מזה, ושואל אם מי מרבתינו מדבר מזה, והוא לשלחן ס' חלקת יואב חא"ח ס' ג' אבל כפה"נ אין שם מנידן זה, והנני מוסר הדברים לבן דעת כת"ר שליט"א אשר כל רז לא אניס לי' אולי ידוע לו או ימצא דבר מה בזה ויודיע לכבוד מרן שליט"א. והנני כופל הודאתי על מכתבו הנחמד והנעים שהאיר את עיני. ידידו עזר, ביקרא דאורייתא, משה מרדכי'.

דלא חיישינן להכי, אבל אילו הי' כך באמת, לא נפיק ידי חובתו, ע"ש. (ואולם עי' בקרב"נ סי' ח' אות פ' מש"כ בזה).

רש"י (ד"ה של עולה) ותלשו מחיים" וכו'.

הרש"ש כתב עלה וז"ל קדשו: "לאו דוקא, ולא אתי לאפוקי אלא לאחר זריקה, וכדמסיק" עכ"ל הרש"ש. וכ"ה להדיא במאירי וזה לשון קדשו: "מי שתלש קרן של בהמה עולה מחיים, או לאחר מיתה וקודם זריקת הדם, שלא זכה בו הכהן והרי הוא קדוש ואסור בהנאה" וכו', עכ"ל המאירי.

גמרא "בשופר של שלמים לא יתקע".

בגליון הש"ס ציין לתוס' זבחים פ"ו א' ובכורות כ"ו א' ונדרים דף י' ומעילה דף יב, דבכל המקומות הללו כתבו התוס', דאמנם כן דבשלמים ליכא איסור מעילה, אבל מ"מ איכא בהו איסור הנאה מדאורייתא, ע"ש. ומסתמא, שהגרעק"א בגליון הגמרא שלו ציין עוד לתוס' נזיר כ"ד ב', תמורה ג' א' (בתוס' הראשון למעלה), כריתות כ"ג ב', (ועי' עוד בהשטות לשטמ"ק מנחות דף ד), אלא שהמעתיקים לא סיימו להעתיק.

גמרא "שלמים דלא בני מעילה נינהו, איסורא הוא דרכיב בהו ולא נפקי לחולין".

הקשה הריטב"א: "קשיא לי, מ"מ הא תקע בו, ומה לי אי עבד בה איסורא או לא – כיון דלא בעינן שופר שלו ויוצא בשופר שאול כדאיתא בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א)? ותירץ הריטב"א בב' דרכים וז"ל קדשו: "וי"ל, דמ"מ איכא משום מצוה הבאה בעבירה, כדאיתא בלולב הגזול (סוכה ל' א'). אי נמי, כיון שאם לא יצא לא עביד איסורא, מוטב הוא לומר שלא יצא" עכ"ל הריטב"א, והיינו לכאור', דיש כאן אומדנא ברורה שאינו רוצה לצאת.

גמרא "הדר אמר רבא, אחד זה ואחד זה יצא, מצות לאו ליהנות ניתנו".

זה לשון קדשו של הריטב"א: "וקשיא לי, דהכא משמע דרב יהודה סבר לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, ואילו בסמוך (אמר רב יהודה) שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא והיינו ודאי מטעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו, דהתם ודאי קודם ביטול הוא כדבעינן למימר" וכו' וכו'. והנכון, דהא דפריך רבא על הא דרב יהודה ומתרץ, אליבא דרב יהודה היא, (ד)לא אפשר לומר שחלק רב יהודה בין של עולה לשל שלמים, אלא אי איתמר בתרווייהו איתמר יצא או לא יצא, ומעיקרא תירץ רבא בתרווייהו לא יצא, וכיון דשמע להא דרב יהודה הדר אמר דבתרווייהו אמר

רב יהודה יצא, ולהכי מייתי תלמודא בסמוך איך דר"י, כנ"ל" עכ"ל הריטב"א.

שם. הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א העיר: לפי מסקנת הגמ' דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ואין כאן עבירה, א"כ מדוע לכתחילה לא יתקעו, ומאי שנא משופר של איסורי הנאה דשרי לתקוע בו לכתחילה? וב"ספר המפתח" ציינו ל"עונג יו"ט" סי' צ"ה (ד"ה וחילוק) ול"העמק שאלה" (סי' קנד סק"ב), (א"ה: וראה במהדורא החדשה עוד הרבה מראי מקומות בזה).

ושוב הראו הלומדים מש"כ בזה המאירי בסוגיין וז"ל קדשו: "המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה אף לכתחילה, הן מדיר למודר הן מודר למדיר (פי', דסד"א שיש לו להמודר הנאה מכך שהוא מהנה את המדיר, ואף שזוהי סברא רחוקה, מ"מ יש בזה חידוש), ואע"פ שבעולה ועבודה זרה אסור לכתחילה, התם שאני דתקיף חומרייהו – זו לגנאי וזו לשבח, ולכתחילה מיהא אסור להשתמש בהם, אבל זה שאין בו איסור אלא מצד נדרו – כל זמן שאינו מבטל את נדרו מותר לכתחילה" וכו', עכ"ל המאירי. (וע"ש בד' הגאון המהדיר צ"ל שהעיר מד' המאירי הללו ע"ד השעה"מ ריש פ"ח מהל' לולב).

גמרא "בשופר של ע"ז לא יתקע"?

פי' הר"ן והריטב"א, דמיירי אף לאחר ביטול, ומשום דמאס. (וכ"ה ברש"י חולין פ"ט א').

גמרא "ואם תקע יצא".

עי' תוס', ועי' ר"ן, דמיירי דוקא בע"ז או במשמי ע"ז של עובד כוכבים, דבביטול סגי לי' ולכך לא מיכתת שיעוריה, משא"כ בע"ז דישראל או בתקרובת ע"ז דעכו"ם דאין להן בטלה עולמית, לא יצא, דכתותי מכתת שיעוריה. והוסיף הר"ן עוד, דמיירי כגון שנטלו ע"מ שלא לזכות בו, דאי נטלו לזכות בו, מדאגבהיה קנייה, והו"ל כע"ז דישראל, את"ד הר"ן, וכן נפסק בשו"ע (סי' תקפ"ו ס"ג). ואולם הרמ"א שם פסק, דאפילו בשל עובד כוכבים אינו יוצא אלא בנתבטל ממש בערב יו"ט, ולא סגי בהא דאפשר לבטלה, דמ"מ עדיין לא נתבטל ובאיסורו קאי. וכתב המשנ"ב (שם, ס"ק יח): "ולענין דינא קיי"ל כסברא הראשונה, שהוא סברת רוב הפוסקים, ואפילו בלא נתבטלה כלל יכול לתקוע בו אם אין לו אחר, רק אם ימצא אח"כ שופר כשר צריך לתקוע בו מחדש לצאת ידי סברא זו ובלי ברכה" עכ"ל המשנ"ב וע"ש בשעה"צ (ס"ק לד), דמ"מ אין לו להביאו מחוץ לתחום או לעבור על שבות אחר בשביל זה", והוא מ"מטה אפרים".

גמרא "המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה".

עי' תוס' (ד"ה המודר), וברמב"ם (ה"א ה"ג) לא הובא אלא הדין דמודר הנאה משופר, וכתב שם המ"מ: "ורבנו הזכיר החלק השני, וכל שכן החלק הראשון" ע"כ. וע"ש בלח"מ, ועי' שו"ת "כתב סופר" (חאו"ח סי' קח).

שם. מבואר בשו"ע (סי' תקפ"ו ס"ה): "המודר הנאה משופר, אדם אחר תוקע בו, וזה יוצא ידי חובתו", והיינו, דסובר השו"ע, דאע"ג דמצוות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ ישמע תקיעת שופר מאחר ולא יתקע בעצמו. וביאר שם המשנ"ב (ס"ק כא), דהטעם משום דיש הרבה בני אדם שיש להם הנאת הגוף כשהן תוקעין בעצמם, (ועי' מאירי בסוגיין שהביא שיטה זו וחולק עלי'). וכתב המשנ"ב: "ומ"מ כתבו האחרונים, דבשעת הדחק שאין לו אחר מותר לו בעצמו לתקוע, רק שאין לו לתקוע כי אם עשרה קולות דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת שהם מעיקר הדין" עכ"ל המשנ"ב, והוא מה"מטה אפרים".

והעיר בצדק הרה"ג ר' יצחק הלוי שולזינגר שליט"א (בן הגאב"ד דקרית אתא ת"ו), דהרי בתשר"ת תש"ת תר"ת בודאי שאינו יוצא? וצ"ע. (א"ה: אולי נימא דס"ל להמט"א והמשנ"ב, דבשעת הדחק נקטינן כשיטת רב האי גאון שהובא בר"ן (פ"ד, עמ' 20) והרא"ש (סימן י'), דבין גנח ובין ליל כולו מהני לכו"ע מדאורייתא, וכתב שם הר"ן דזהו טעם המנהג שנהגו לתקוע תשר"ת למלכויות, תש"ת לזכרונות, תר"ת לשופרות, ע"ש. ועי' משנ"ב סי' תקצ"ב סק"ג, וצ"ע).

ובעיקר הדבר, עי' ש"ך (יור"ד סי' רכ"א ס"ק נט) שהקשה, דמד' השו"ע ביור"ד שם משמע דאפי' הוא עצמו מותר לתקוע בו, ע"ש, וע"ע שם ט"ז (ס"ק מ"ג).

גמרא "המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת וכו', המודר הנאה ממעין – טובל בו טבילה של מצוה" וכו'.

כל זה לא נזכר בד' הרמב"ם.

"מצוות לאו ליהנות ניתנו"

גמרא הנה בהא דאמרו בסוגיין "מצות לאו ליהנות ניתנו". פירש רש"י: "לא ליהנות ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו".

ולשון קדשו של המאירי: "שמא תאמר הרי נהנה בקיום המצוה, הנאת קיום המצוה אינה נקראת הנאה – אחר שאין הנאה אחרת באה הימנה לגוף, שלא ניתנו המצות להיות קיומם הנאה

לגוף ומוכרח הוא האדם לעשותם הן שתהא לו הנאת הגוף בקיומם הן שיהא לו צער". עכ"ל"ק.

וזה לשון קדשו של ה"חזון יחזקאל" ב"חדושים" לתוספתא נדרים פ"א ה"י (עמ' 20) –

"ולכאורה יש לומר בעיקר הענין הא דאמרינן "מצות לאו ליהנות ניתנו", אין פירושו של דבר אין לו שום הנאה בקיום המצוה, הלא בחלצה בסנדל של איסור הנאה נמי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו (יבמות דף ק"ג ע"ב ברש"י חליצתה כשרה) אע"פ שנהנית שחליצתה זו מתירה לעלמא (ומסתימת הענין משמע אע"פ שאין שם סנדל אחר) וכן בנדור מן המעין טובל בו בימות הגשמים משום מצות לאו ליהנות ניתנו, אע"פ שנהנה שטבילה זו מכשירתו באכילת קדשים (ראש השנה דף כ"ח ע"א) ומסתמא הוא הדין באשה שנדרה מן המעין טובלת בו אע"פ שנהנית שטבילה זו מתירה לבעלה. ועוד יותר מזה הלא ענין טבילה "אינה מצוה שיהי" חיוב טבילה על כל פנים, אבל מי שירצה להשאר בטומאתו ולא יכנס זמן רב למחנה שכינה הרשות בידו" (מ"י בספר המצות מצות עשה ק"ט) והוא הדין אם רוצה להשאר בטומאתו ולא לאכול קדשים הרשות בידו, והשתא שבא לטבול בכונה מראש שטבילתו זו תכשירו באכילת קדשים, הלא יש לו הנאה בקיום המצוה. אלא ע"כ כיון הא שצריכה חליצה כדי שתהי' מותרת לעלמא, והא שצריכה טבילה כדי שתהי' מותרת לבעלה, או שיהי' מותר בקדשים, אינו אלא מחמת גזרת מצות המלך, והנאה כזו אשר לולי גזרת המצוה לא הי' זקוק לה, ואינה צריכה לו מחמת עצמו, אין הנאה כזו בכלל איסורי הנאה שאסרה תורה" עכ"ל"ק, (וע"ש כ"ד הקדו' בזה).

זה לשון קדשו של המאירי: –

"דברים הללו, יש מי שאומר שכולם אמורים במצוה מן התורה כגון שופר וכגון טבילת נדה שהיא מן התורה לדעתנו וכו', אבל מצוה מדברי סופרים אינה מפקעת את הנדר כמו שביארנו למעלה, ואם הוא מודר הנאה ממעין והוצרך לטבול לקרוי אינו טובל אף בימות הגשמים" (זו היא שיטת ה"בעל המאור" בסוגיין, וכתב שם, דמה"ט לא שרי אלא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה, אבל בחצוצרות בתענית לא) – ואין הדברים נראין כן, שהרי הואיל ואין כאן הנאת הגוף כלל אף בשל רשות יש מי שמתיר כמו שביארנו למעלה, כל שכן בסרך מצוה. ומ"מ לדעת אחרון שמתיר אף בשהנאת הגוף מצטרפת בהנאת קיום המצוה בשעת קיום המצוה – הואיל ולא נשארה הנאה לגוף אחר קיום המצוה (ע"ש בד' המאירי לעיל) – יש לדון בה שבמצוה מדברי סופרים כל זמן שתגיע הנאה לגוף בשעת קיום המצוה אע"פ שלא תשאר

לגוף הנאה זו אחר קיום המצוה אסור, (וכאן כותב המאירי):
**ומכאן אתה דן למי שהודר מחבירו, ורוצה לצאת בתפלתו, וקולו
ערב לו עד שהוא נהנה ממנו** – לדעת האומר תפלה מן התורה
מותר, ולדעת האומר תפלה מדרבנן אסור. (ושוב כותב המאירי):
**ומ"מ אף בזו אני אומר, שכל ענין תפלה צער הוא לו ודאגה
מעונות שבידו, ומי שמכוין בזה כונה הראוי, אינו מרגיש לערב,
אלא למועיל!!** ובפירוש ראיתי לגדולי המפרשים, שהמודר הנאה
מחבירו, אין מונעים לו שלא יבקש רחמים עליו להתרפא מחליו,
וכן כל כיוצא בזה" עכ"ל המאירי.

ויש להעיר, דלכאוריין אף להשיטות דס"ל דתפלה מן התורה, אבל
מ"מ סגי לזה באיזה שהוא נוסח של תפלה, אך כל השמונה
עשרה דילן זהו רק מתקנת. וביותר יש להעיר, דהא חזרת הש"ץ
לדידן שאנו בקיאים וכבר קיימנו המצוה בשמונ"ע בלחש, בודאי
אי"ז אלא משום תקנ"ח שתקנו שתהי' חזרת הש"ץ גם היכא
שאינן שם מי שאינו בקי, וכמבואר במשנ"ב... וא"כ מה בכך
דעיקר תפלה מן התורה?

"ומי שמכוין כוונה הראויה - אינו מרגיש לערב, אלא למועיל"

בס"ד יום ה' בחוקותי י"ז אייר ל"ב למב"י תשס"ה
ידיעה רחופה מאד נכבדה מאד

הנה כתב כבוד הדר"ג שליט"א וזה לשון קדשו: "ויש לדון במודר הנאה
מחברו, והוא ש"ץ, כדוגמת נבות היזרעאלי, שהיה קולו נאה, והיה עולה
לידושלים, והיו כל ישראל מתכנסים לשמוע את קולו, האם מותר לשמוע
קולו ולהנות מקולו הערב?

ויעייין בלשון הרמב"ם [פ"א מהלכות שופר ה"ג] שכתב: ואם תאמר והלא נהנה
משמיעת קול? מצוות לאו ליהנות ניתנו, לפיכך המודר הנאה משופר מותר
לתקוע בו תקיעה של מצוה, עכ"ל הספר הנחמד.

ובואו ושמעו קול ה' בכח קול ה' בהדר מפורש יוצא מפי רבנו המאירי
במסכת ראש השנה עמ' 201 [ד"ה בדברים הללו], וזה לשון קדשו: "...ומכאן
אתה דן למי שהודר מחבירו, ורוצה לצאת בתפלתו, וקולו ערב לו עד
שהוא נהנה ממנו, לדעת האומר תפלה מן התורה - מותר, ולדעת האומר
תפלה מדרבנן - אסור.

ומכל מקום אף בזו אני אומר, שכל ענין תפלה צער הוא לו, ודאגה מעונות
שבידו, ומי שמכוין כוונה הראויה - אינו מרגיש לערב, אלא למועיל.

ובפירוש ראיתי לגדולי המפרשים [הראב"ד] שהמודר הנאה מחבירו, אין
מונעים לו שלא יבקש רחמים עליו להתרפא מחליו, וכן כל כיוצא בזה".
עכ"ל המאירי.

והנה בודאי היה המאירי ידוע להדר"ג רבנו שליט"א, והמקליד השמיטו.

אמנם אם חדש הוא, בודאי יברך עליו ברכת הנהנין, ויברך את הכותב
השמש המביא ספרים לבית המדרש.

איש עני ודל מצפה לישועות גדולות
משה מרדכי בן סימא לאה

גמרא "כפאו מאן, אילימא כפאו שד" וכו'.

פירש הריטב"א וז"ל קדשו: "פי' שכפאו שד, ובעודו כך אכל
מצה, ואח"כ נעשה חלים תוך זמן חיוב אכילת מצה, וקאמרת
שנפטור במה שאכל כשהוא שוטה, וע"כ יש לפרש כן, שאילו
כפאו שד כל הלילה מאי פטור שייך ביה, הא פטור ועומד הוא,
דשוטה פטור מן המצות, אלא ודאי כדאמרן, והיינו דפרכינן ליה
מהאי דתניא עתים חלים ועתים שוטה" וכו', עכ"ל הריטב"א.

גמרא "שכפאוהו פרסיים".

כתב הר"ן בשם הרא"ה, דדוקא בכי האי גוונא יצא, שידוע הוא
שעכשיו פסח וזו מצה, אלא שאינו מתכוין לצאת, אבל כסבור
חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה, ודאי לא
יצא, ע"ש.

רש"י (ד"ה התקוע לשי"ר) "לשורר ולזמר".

מה זה "לשורר" ומה זה "לזמר"?

דף כ"ח ב'

גמרא אבל הכא זכרון תרועה כתוב" וכו'.

איך דייקנן מלשון "זכרון" דבעיא כוונה? - עי' רש"ש.

גמרא "והאי מתעסק בעלמא הוא, קמ"ל". ופירש"י: "קמ"ל
דאע"ג דמתעסק הוא יצא" וכו', וכבר עמדו בדבריו המהרש"א
והטו"א, ע"ש.

גמרא "בקורא להגיה" ופירש"י "אף קרייה אין כאן אלא מגמגם".

יש בזה שני דרכים בראשונים, האם הפי' דכאשר אין כוונתו
אלא להגיה אזי הקריאה בעצמה היא בצורה אחרת, דקורא דרך
חסירות ויתרות וכגון "לטוטפות" "לטטפת", או דאף שבאמת
הקריאה היא כדינא, אעפ"כ כיון שהקריאה היתה להגיה
וכמתעסק דמי, אינה חשובה קריאה (א"ה, עי' בריטב"א כאן שהביא
את ב' הדרכים והכריע כהדרך הב', וכן הובאו ב' הדרכים בריטב"א
בברכות י"ג ב', והגאון המהדיר זצ"ל מציין לתוס' שם ד"ה הקורא,

ולתר"י והרשב"א והמאירי – שכתבו כדרך א', ומאידך להרא"ה שכתב כעין דרך הב', ושכן משמע מד' רש"י שם).

גמרא "לאו משום דאמרין כיון דאילו מתרמי לי' בוכרא אחרינא הדר מזה מינה – כוליה יומא זימניה".

צריך ביאור טובא, דהא התם הוא קרבן אחר לגמרי? וברוך ד' שכבר עמד בזה ב"שפת אמת", וצ"ת בדבריו הקדו' שם.

דף כ"ט א'

גמרא "אלמא קסבר משמיע בעי כוונה".

ולדינא, האם מצוות צריכות כוונה או א"צ כוונה? – עי' ר"ן שהביא בזה פלוגתת הראשונים, ע"ש כל אריכות דבריו הקדו'. ובשו"ע (סי' תקפט ס"ח) פסק לדינא, דתקיעת שופר בעיא כוונה, ועי' עוד בשו"ע סימן ס' ס"ד, וע"ש במשנ"ב.

ובדעת הרמב"ם בזה, עי' בר"ן שביאר בדעתו, דמחלק בזה בין שופר למצה, דבשופר לא יצא בלי כוונה, ושאיני מצה שכן נהנה, ע"ש. ועי' ב"חזון יחזקאל"... שהביא בזה מעוד מקומות ברמב"ם ומיישב הכל על נכון.

רש"י (ד"ה איכוון ותקע לי) תתכוין לתקוע **בשמי** להוציאני ידי חובתי".

הלשון "בשמי" צריך ביאור. והלומדים שליט"א הראו, דישי גירסא ברש"י: "תתכוין לתקוע **לשמי**" וכו', (ראה ב"עוז והדר"), והך גירסא נוחא טפי.

גמרא "הכא בשליח ציבור עסקינן דדעתיה אכוליה עלמא".

זה לשון קדשו של המשנ"ב (בסי' תקפט ס"ט): –

"אבל אם הי' תוקע בבית לחולה ולילודת, והי' ביתו סמוך לו ושמע, לא יצא, דמסתמא לא נתכוין זה להוציא אלא החולה (ח"א)" עכ"ל המשנ"ב.

במשנה "והי' כאשר ירים משה ידו" וגו'.

אידי דאיירי במתני' דלעיל בענין כוונת הלב, תנא נמי להמשנה דילן, דקתני דבשעה שמכוונים לאביהם שבשמים הם מתגברים (רע"ב ותפארת).

במשנה "עשה לך שרף וכו' אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה וכו' היו מתרפאין, ואם לאו היו נימוקים".

עי' רמב"ן עה"ת בפרשת חקת (כח, ט), כ"ד הקדושים בזה.

במשנה "חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן", זה הכלל, כל שאינו מחוייב בדבר, אינו מוציא את הרבים" וכו'.

הרש"ש העיר וזה לשון קדשו: "ולא ידעתי כוונת לישנא דאת הרבים, הכי את היחיד מוציאין? עכלה"ק.

ולשון הרמב"ם (פ"ב מהל' שופר ה"ב) "כל מי שאינו חייב בדבר, אינו מוציא את החייב ידי חובתו" ע"כ. ולשון השו"ע (סי' תקפט ס"א) "כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח".

גמרא "מי שחציו עבד וחציו בן חורין".

כתב ב"תפארת יעקב" על המשניות, דאם נשתחרר חצי השני ביום ר"ה לאחר ששמע התקיעה, צריך לחזור ולתקוע שנית, ע"ש.

גמרא "מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו".

ואיך הדין לגבי קר"ש? ואיך הדין לגבי מגילה? עי' שו"ע סי' תרפ"ט ס"ג ועי' וברמ"א שם, ועי' חזו"א או"ח (סי' כ"ט סק"ד), ועי' "חזון יחזקאל" (פ"ב ה"ד).

פרק יום טוב

דף כ"ט ב'

במשנה "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת" וכו'.

וכ"ה לשון הרמב"ם (בפ"ה מהל' שופר ה"ו): **"יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום".**

ובהג' "חשק שלמה" כתב לדקדק: מדוע הוצרך התנא לומר **"יום טוב של ראש השנה"**, ואמאי לא קאמר ר"ה סתם? וע"ש כ"ד הקדו'. (א"ה: עי' עוד ברמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג: "... כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו **ביום טוב של ראש השנה**" וכו', וע"ש להלן ה"ד ולעיל פ"ב ה"ו).

במשנה "במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה".

רש"י מפרש: "אבל לא במדינה – לא בירושלים ולא בגבולין", והיינו דס"ל דירושלים הוא בכלל "מדינה", וכך היא שיטת התוס'. ואולם שיטת הרמב"ם דירושלים הוא בכלל **מקדש** – עי' פיה"מ כאן ובסוכה ע"א א'. ועי' בפ"ב מהל' שופר ה"ח ובהשגת הראב"ד שם בנו"כ שם.

במשנה "שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד".

ביארו הראשונים, דהיינו משום דאימת ב"ד עליהן ולא יבואו להיכשל ח"ו בחילול שבת. – ע"ר ר"ן (ועיי פיה"מ).

במשנה "ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה" וכו'.

לשון נדיר במשנה!

במשנה "שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא תוקעין".

וכתבו הראשונים, דבעינן לכל ארבעת התנאים.

תוס' (ד"ה אבל) "והא דקתני כל עיר שרואה ושומעת תוקעין בה, היינו לאחר חורבן שתיקן רבן יוחנן בן זכאי".

המהרש"א נתקשה כאן בכמה קושיות, וכתב לפרש וז"ל קדשו: "דלאו דוקא אחר חורבן בית המקדש, אלא אחר שגלתה סנהדרין מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים כדאמרין לקמן בפרקין" עכ"ל.

ונמצא לפ"ד המהרש"א, דהא דאמרו במשנה: "משחרב ביהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד", הכוונה – משגלתה סנהדרין מלשכת הגזית, שזה הי' תחלת החורבן. ועיקר הדבר – כ"ה להדיא בריטב"א, ומייתי לה ה"ערוך לנר", וע"ש שרוצה לפרש כן בדעת רש"י בסוגיין, ע"ש כ"ד הקדו, ועיי "טורי אבן".

שם "וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא וכו' אבל תקיעת שופר מעשה חכמה".

ביאר בזה ב"ערוך לנר", ש"מעשה חכמה" דתקיעת שופר יש בו איסור שבות דרבנן, והוי איסור שבות בעצמותו, וכן משמע מתוך לשון קדשו של ה"חתם סופר" (חולין פ"ד ב'), וכ"ה בשו"ת "כתב סופר" (חאו"ח סימן ק"ו), דבתקיעת שופר מצד התקיעה הוי שבות, אלא דמצד זה לחוד לא גזרו חכמים לבטל מצות תקיעת שופר, דא"כ גם ב"ט ליתסר, ולא רצו לעקור לגמרי מצות שופר. ועיי עוד בכת"ס שם (וכן בסי' נח) במש"כ בזה בדקדוק לשון הרמב"ם (בפ"ב מהל' שופר ה"ו), ע"ש בכל דבריהם הקדו. ועיי בהרחבה במשמה"ל סימן מה.

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל, את מה שנדפס במשמה"ל שם (אות ב'), וכך נדפס שם: –

והנה בסוף קונטרסו הנכבד והיקר שואל הדר"ג שליט"א: דא"כ נמצא דענין תקיעת שופר בשבת יש בו שני שבותים: השבות דעובדא דחול, או השבות דשמא יתקן כלי שיר, ועוד שבות נוסף דשמא יעבידנו. ולפי"ז הא דבמקדש

תוקעין ברה"שחל להיות בשבת הלא כתב רש"י בסוגיין ברה"כ"ב' דהוא משום דאין שבות במקדש, וא"כ קשה לפמש"כ בשו"ת רעק"א סי' קנ"ט [וכן הסכים בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ריד] דרק שבות אחד נדחה במקדש, אבל שני שבותים גזרו גם במקדש, א"כ הכא אמאי תוקעין בשבת של ר"ה במקדש, הרי לגבי שני שבותים אין ההיתר של אין שבות במקדש, עכ"ד כבוד הדר"ג שליט"א, ונשאר בקושיא בזה.

ובעניי נפלאתי מאד על קושיא זו ולא זכיתי לירד לסוף דעת הדר"ג שליט"א הרמה בזה.

דהנה הנידון של רעק"א והחת"ס הוא בעושה שני איסורים. בנידון הרעק"א הלא עיי' שייכנס הכה"ג ביוהכ"פ לביהכנ"ס, יהי' בזה גם קיום התנאי של קידושי האחרת שקידש בעיוהכ"פ ע"מ שאכנס לביהכנ"ס, וגם קיום התנאי של גירושי אשתו הראשונה שגירשה ע"מ שאכנס לביהכנ"ס, וברגע שייכנס לביהכנ"ס ביוהכ"פ מקיים בזה גם את התנאי לחלות הקידושין, וגם את התנאי לחלות הגירושין.

"ומעתה י"ל דגם במקדש שני שבותים חמירי, וגזרו במקדש, ובוה מיושב דלא הי' מצי לקדש ע"מ שאכנס, דא"כ במה דמקיים התנאי – גורם הגירושין והקידושין בבת אחת, ואסור אף במקדש" [לשון מרן הגרעק"א זיע"א שם בתשובה סי' קנ"ט שציין הדר"ג שליט"א].

והרי כאן ה"שני שבותים בבת אחת" [למאי דביאר שם הגרעק"א לפני כן דווקא בבת אחת יש לחומר של "שני שבותים", משא"כ בזה אחר זה – כל שבות לחוד נדחה, יעויי"ה] הם: שבבת אחת חל גם מעשה גירושין, וגם מעשה קידושין, עיי' כניסתו לביהכנ"ס, למאי דנקטינן השתא ברעק"א שם דקיום התנאי הוי שבות, ומתייחס אל מקיים התנאי בשבת עשיית המעשה שנעשה על תנאי זה אפילו בחול, וא"כ באופן זה מתייחס אל הכה"ג בבת אחת גם מעשה הגירושין, וגם מעשה הקידושין, שנעשו כל אחד מהם על תנאי הכניסה לביהכנ"ס, וחשיב שבבת אחת עושה הוא שני מעשים.

וזה הוי עשיית "שני שבותים בבת אחת", שמצדד הגרעק"א שם די"ל דגם במקדש גזרו [רק מצדד, דבתירין השני כתב הגרעק"א די"ל דהוא מטעם דעדיף למעט בשבותים, דהשתא עובר רק שבות אחד, ואילו יעשה כנ"ל יעבור על ב' שבותים קדושין וגירושין] [לשון הגרעק"א שם], אבל באופן שא"ל למעט אולי באמת גם שני שבותים בבת אחת יידחו במקדש, עיי"ה בכל דברי הגרעק"א זיע"א המאירים והשמחים].

אבל מה זה ענין לנידון דידן, דתקיעת שופר בשבת הויא רק מעשה איסור אחד, ומה מני יהלוך שלמעשה איסור זה יש שני טעמים לאיסורא: שמא יתקן כלי שיר, ושמא יעבידנו ד' אמות ברה"ר, אבל הלא התוקע בשופר בשבת איננו מתקן כלי שיר, ואיננו מעביר ד' אמות ברה"ר [כמו בנידון הגרעק"א הנ"ל, שעושה גם גירושין, וגם קידושין, בבת אחת], אלא עושה רק מעשה אחד של תקיעת שופר, שאסורו רבנן בשבת משני חששות: שמא יתקן

את השופר, ושמא יעבירונו ד' אמות ברה"ר, האם לזה ייקרא שעובר על שני שבותין? הלא אינו עובר אלא רק על שבות אחד בלבד, שעושה רק מעשה אחד בלבד האסור מדרבנן, ושפיר כתב רש"י על זה דאין שבות במקדש, ואינו ענין כלל לנידון הגרעק"א הנ"ל שמצדד ד"ל דעל שני שבותים גזרו גם במקדש.

ולענ"ד הוא ברור מאד, ומאד נכספה וגם כלתה נפשי לדעת למה אין כבוד הדר"ג שליט"א מחלק חילוק פשוט זה, ובודאי יש להדר"ג איזו הבנה עמוקה בזה, אשר בעניי נעלמה ממני לע"ע עד עת בוא דברו הטוב להביני שמועה ולהורותני דעה.

ועיינתי גם בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רי"ד [שציין כבוד הדר"ג שליט"א], וראיתי שמדבר שם להדיא על שני מעשים, יעוייש"ה. וא"כ אינו ענין לנידון דידן [דתקיעת שופר ברה"ר שחל להיות בשבת], שהוא מעשה אחד בלבד, ושפיר כתב רש"י על זה דאין שבות במקדש [דהוא רק שבות אחד, וכמשנ"ת היטב בס"ד].

גמרא "אמר רבי לוי בר לחמא" וכו'.

האם נזכר הך אמורא בעוד מקום בש"ס? – וציינו בזה לבבא בתרא ט"ו א': **"דא"ר לוי בר לחמא** איוב בימי משה היי" וכו'.

גמרא "אלא אמר רבא **מדאורייתא משרא שרי**" ורבנן הוא דגזור ביה" וכו'.

כך היא מסקנת הבבלי, ואולם בירושלמי ס"ל לפי האמת כדקאמר רבי לוי בר לחמא דביו"ט שחל בשבת אסור מדאורייתא, ואי דתיקשי קושיית רבא: "אי מדאורייתא היא – במקדש היכי תקעינן?" – על כך משני בירושלמי: "כתוב אחד אומר **יום תרועה**, וכתוב אחד אומר **זכרון תרועה**, הא כיצד, בשעה שהוא חל בחול – יום תרועה, בשעה שהוא חל בשבת – **זכרון תרועה**, **מזכירין** אבל לא תוקעין. מעתה אף במקדש לא ידחה? וכו' וכו', ולבסוף מסיק הירושלמי: תני רשב"י, והקרבנות, במקום שהקרבנות קריבין, ופי' ב"קרבן העדה": "מדכתיב והקרבנות רחוק מן זכרון תרועה, ועשיתם כתיב סמוך יום תרועה, ש"מ במקום שמקריבין הוא לעולם יום תרועה" ע"כ, ועי' "ערוך לנר".

תוס' [ד"ה שמא יטלנו ויעבירונו ארבע אמות] **"הא דלא נקט שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכו'.**

בשו"ת מהר"י אסאד [...] כתב ליישב הקושיא, בהקדם הנחה אחת, דהנה נחלקו הראשונים האם רה"ר דאורייתא זהו רק במקום שעוברין ששים רבוא בכל יום, והמהר"י אסאד שם מחלק בזה בין הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים לבין העברה ד' אמות ברה"ר, וזה לפי המבואר בשבת צ"ו דהעברה ד' אמות

ברה"ר לאו ממדבר ילפי' לה, רק הוא הלכה למשה מסיני, ע"ש. ואם כן יש לומר, דאם באנו לדון מצד איסור הוצאה, ליכא למגזר, דהא איסור זה ליתי' מדאורייתא אלא במקום שעוברין שם ששים רבוא בכל יום, והא לא שכיחא. אלא כל עיקר הגזירה היא רק משום איסור העברה ד' אמות ברה"ר דאיסור זה שייך מדאורייתא בכל רה"ר, ושפיר איכא למיגזר.

ובאמת, דיעוי' ב"ביאור הלכה" (סימן שמה ס"ז (ד"ה וי"א)), שכתב, דמהא דגזרו "שמא יעבירונו" וכו', זהו סמך להשיטות דא"צ ס' ריבוא לאשוויי רה"ר, וזה לשון קדשו: "... וגם דידוע שגזרו חז"ל לענין תקיעת שופר בשבת [וכן לענין קריאת המגילה] וביטלו עשה דאורייתא לכלל ישראל כדי שלא יבוא לידי חילול שבת שיביא אותו אצל חכם וילמדנו, ואי אמרת דהוא דוקא כשיש באותה העיר ס' רבוא, הוא דבר שאין מצוי כלל וכלל – כי אם איזה עיר יחידה בעולם" עכ"ל.

הר"ן הקשה, מאי שנא הני דגזרינן ומאי שנא **דבמילה** לא גזרו לאסור בשבת שמא יעביר תינוק או איזמל ד' אמות ברה"ר? (וכזאת הקשו התוס' במגילה ד' ב'), ותירץ הר"ן: "דהני שאני, לפי שהכל טרודין בהם ולא מדכר חד אחברי, מה שאין כן במילה" וכו', ע"ש כל דבריו הקדור.

והט"ז (בסי' תקפ"ח סק"ב) כתב לתרץ הקושיא, עפ"י מה דיסד שם, דאין לחכמים לגזור ולאסור מה שנתרבה בתורה בפ"י להיתר, ומכיון דהתורה ריבתה בפ"י "וביום השמיני – אפי' בשבת", לא רצו לעקור דין תורה שנאמר בפ"י, ע"ש. וכ"ה בט"ז יור"ד סי' קי"ז וחז"מ סי' ב', (וע"ע בתוס' הרא"ש סנהדרין י"ט א' ובשיעורי משמה"ל שם).

גמרא "אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבן בתירא **נתקע**".

מסתברא מילתא, שאמר להם בצורה מכובדת ובניגון של שאלה: **"נתקע?"** ולא בצורה של **הוראה**, וכפי שהיו החכמים מדברים ביניהם, שהרי גדולי הדור היו (וכדכתב רש"י).

גמרא "נתקע ואח"כ נדון".

גאון הגאונים הארי החי זיע"א ב"טורי אבן" כאן כתב, דהגמרא הזו מיוסדת על האמור בגמ' עירובין (דף סז), "בדרבנן עבדינן מעשה ואח"כ מותבינן תיובתא", (ועי' "ערוך לנר" מש"כ בזה).

ובערול"נ שם הביא מה"יום תרועה" שהקשה, דהיכי אמרינן להלן: "כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה", והרי שם בעירובין אמרו: "עבדינן עובדא ואח"כ מותבינן תיובתא?"

ע"ש בריטב"א כ"ד הקדו'. ואולם בבעה"מ כתב, דהטעם דבעינן ביובל מיהא בזמן ב"ד, היינו **"כדי שיהא כל אדם ירא מלחלל את השבת בהעברתו ד' אמות ברה"ר"**, והיינו כדרכה.

והנה, בספר "פניני רבינו הגרי"ז" [בעמ' ר"ח] כתוב לאמר:

בזכרוננו ששמעתי לפני הרבה שנים **מכבוד דודי מו"ר הגאון הצדיק רבי זאב דוב צ'ציק זצ"ל** דברים מיוחסים **לרשכבה"ג אור העולם הגרי"ז זצוק"ל הגאב"ד דבריסק זיע"א**, על דבר קושיית ה"חלקת יואב" בקונטרס "קבא דקשייתא" קושיא ע"ט.

וזה לשון "החלקת יואב" שם: "קשה לי מה דגזרו ביוה"כ של יובל שמא יעבירנו, הלא מבואר בטור או"ח סי' ער"ה דמותר לקרות בליל יוה"כ לאור הנר, ולא גזרו שמא יטה, דאימת יוה"כ עליו, ולמה גזרו שמא יעבירנו, ובאמת דשיטת הריטב"א בפ"ד דר"ה דיוה"כ מה"ת אין תוקעין שלא בזמן ב"ד, אבל בכל הקדמונים ובבעה"מ א שם בר"ה מבאר דהוא מטעם גזירה שמא יעבירנו וקשה כנ"ל, וכעת צע"ג". עכ"ל ה"חלקת יואב".

ושמעתי **מכב' דודי זצ"ל** שהציע בנו יבדלחט"א **הגאון ר' מאיר הלוי שליט"א** קושיא זו לפני **מרן רשכבה"ג הגאב"ד דבריסק זיע"א**, ויען ויאמר על כן תוך כדי דיבור בכהאי לישנא: - "אטו יום הכפורים הוא מתיר על איסורים דרבנן?"

רוצה לומר, שכל הגזירות דרבנן שגזרו בשבת מחשש שמא יבוא לידי איסור תורה, אטו נאמר דלא שייכן ביוה"כ מטעם שאימת יוה"כ עליו ולא יבוא לעבור על איסור תורה?! והלא כל האיסורים דרבנן שגזרו בשבת שייכן גם ביוה"כ, ואסור לעלות ביוה"כ באילן שמא יחתוך זמורה, ואין שטין על פני המים שמא יעשה חבית של שייטין, ואין מטפחין ומספקין ומרקדים שמא יתקן כלי שיר, ואין דנין שמא יבוא לידי כתיבה, וכן שאר כל האיסורים דרבנן, ולא אמרינן דאימת יוה"כ עליהם ולא יבואו לעבור על איסור תורה.

ואם תאמר מאי שנא "שמא יטה"? - וי"ל דשאני האיסור לקרוא בשבת לאור הנר שמבואר בגמרא כמה אופנים שבהם לא חששו לשמא יטה: כגון שנים שקורין ביחד בענין אחד, וכן אדם חשוב שאין דרכו בחול להטות, ותינוקות של בית רבן קורין לאור הנר מפני שאימת רבנן עליהם, והכ"נ כתבו הפוסקים שמותר לקרות במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח, והכ"נ אם יש אחר עמו אפילו אינו קורא ואומר לו תן דעתך עלי שלא אטה מותר, וה"ה אם אומר כן לאשתו, עי' כ"ז בטוש"ע או"ח סי' ער"ה, ועד"ז כתב הטור והביאו השו"ע שם סי' ער"ה ס"ח "נוהגים לקרות בליל יו"כ במחזורים מפני אימת יוה"כ עליהם".

ותירץ בערול"נ, דשאני התם דמיירי בהוראה ליחיד וליכא גנאי ולעזא אם יחזור ויאמר טעיתי, משא"כ הכא שהי' הדבר בפרסום והי' מעשה ב"ד הגדול - ודאי חיישינן ללעז.

ומהגמ' בעירובין הנ"ל ד"בדרבנן עבדינן עובדא ואח"כ מותבינן תיובתא", מהגמרא הזו, יסד הנתיב"מ (בסוף סי' רלד) את חידושו הגדול, דשווג בדרבנן א"צ שום כפרה, דכמאן דלא עבר דמי, ע"ש כ"ד הקדו'. ועי' בהרחבה בשו"ת "עין יצחק" (סימן ס"ז).

גמרא "איכא בינייהו בי דינא דאקראי".

ביאר המאירי, שמאחר שיש שם ב"ד, הם מזהירים שלא לבא לידי העברה.

שם "איכא בינייהו בי דינא דאקראי".

רש"י מפרש, דלת"ק תקעינן, ולתנא ד"אמרו לו" בעינן דוקא ב"ד קבוע. אכן הר"ח מפרש להיפך, ומשום דאמרינן [בב"ב צ"ג א'] "כל תנא בתרא לטפויי מילתא אתי", ע"ש.

דף ל' ע"א

רש"י [ד"ה בין בזמן ב"ד] "עד שש שעות שהיו בית דין יושבין".

לאיזה צורך היו יושבין שם ב"ד בראש השנה במשך שש שעות?

גמרא "אלא שביובל וכו' וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע".

האחרונים דנו, האם המצוה דתקיעה דיובל היא **בהשמיעה**, או **בהתקיעה**? והאם שייך להוציא את חבירו בזה?

רש"י [ד"ה ובר"ה] **"אלא בב"ד הגדול של סנהדרין הגדולה** המקדשין את החדשים" וכו'.

בספר "הערות" כתב לבאר, דבאמת קדוש החודש כשר אף בב"ד של שלשה (וכדלעיל כ"ה ב'), רק כוונת רש"י, דגם כשמקדשין בשלשה, מ"מ צריך שיהי' להם כח ומינוי מסנהדרין גדולה.

גמרא "ביובל בזמן ב"ד תוקעין בין בפני בית דין ובין שלא בפני ב"ד, בר"ה תוקעין בזמן ב"ד ובפני ב"ד".

ביאר הריטב"א, דביובל לא גזרו משום גזירה דרבה, שא"כ לא היו תוקעין בו לעולם, דיום הכפורים דינו כשבת בעירוב והוצאה, ולכך א"צ **בפני ב"ד**, אלא דמ"מ בעינן מיהא **בזמן ב"ד**, דנפקא לן מקרא דלוי' תקיעת יחידים בשל ב"ד, ומדכתיב **"והעברת שופר תרועה"** דמשמע בב"ד, ובתר הכי כתיב **"תעבירו שופר"** דהוי חיובא ליחידים, ומשמע דתלוי' תקיעת יחידים בשל ב"ד,

אבל כל זה רק לענין שמא יטה, וכמשנ"ת שלא גזרו חז"ל בגווני שאין חשש שמא יטה, ועל זה אמרו שאימת יוה"כ הוי כאימת רבן על התינוקות, שבזה מבואר בגמרא שלא גזרו, אבל זה פשיטא שכל הגזירות דרבנן שגזרו בשבת מחשש שמא יבוא לאיסור דאורייתא גזרו כן גם ביוה"כ, ושפיר כתבו הבעה"מ וסיעתו שגזרו ביוה"כ של יובל שלא לתקוע אחר זמן ב"ד שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, ודברי **מרן זיע"א** מאירים ושמים.

ע"כ מבואר שם בספר הנ"ל, וע"ע מה שצינו שם לתוס' הרא"ש שבת י"ג ע"א, ועוד. ומה שצוין להמג"א ער"ה ס"ק ה', וט"ז או"ח תרי"ב ס"ק ח' ומשנ"ב שם ס"ק ל"ב.

[וכאשר הציעו שאלה זו לפני **רבנו הגרמ"ד הלוי זצוק"ל**, היתה תשובתו על אתר, מדוע אינו שואל שיהיה מותר לרכוב על חמור ביוה"כ...]

[**אמר הכותב**, אולי אפ"ל שיסוד החילוק בין הגזירה דשמא יטה לכל שאר הגזירות, דבכולהו אין הגזירה רק משום "שכחה" אלא משום שמוכרחים לעשות סייג וגדר וכמש"א "עשו משמרת למשמרת" כי אם לא יהיה סייג אזי יעברו על גוף האיסור דאורייתא ועי' מס"י פ"א, ולכן ל"ש בזה כל הנך קולות שיש בשמא יטה, כי לא צריך כאן סיבה מיוחדת לחששא רק עצם הדבר שהדין דאורייתא הוא פרוץ בלי שום סייג זה סיבה לחז"ל הקדושים לתקן ולגזור, ואם נכונים הדברים את"ש לכאן ד' הרמ"ה, ומשום דהכא אי"ז מתורת סייג סתמא בלא שום סיבה אלא הוא דין מיוחד "ומקדושתו לא יצא" שלא יכניס עצמו למצב של קרוב לעבוד על דין התורה"ק, כלומר למצב שיש סיבה לחשוש שיעבור על האיסור, ושפיר הקשה הרמ"ה דהא חזינן בנר שאין כאן סיבה לחשוש שמא ישכחו ומדוע חשוב זאת "יוצא מקדושתו". ולגופם של דברים, לכאורה אם נשאל את **החלקת יואב זיע"א** מה באמת סבור הוא בשאלתו וכי בא לומר שיוה"כ מתיר כל האיסורים דרבנן, ומדוע הוקשה ליה דוקא הכא, אולי יענה החלק"י דבשלמא בעלמא הפי' שרבנן לא נחתו לכל הנך חילוקים וקולות ולא פלוג רבנן בתקנתא דכל שגזרו בכל שאר יו"ט גזרו נמי ביוה"כ, אבל בנידון הגזירה דשמא יעבירו בשופר של יובל הרי זו גזירה שמעיקרה נאמרה באופן מיוחד על יוה"כ - וע"ז הוקשה ליה מה שייך כאן גזירה הא אימת יוה"כ עליו. ושוב אמר לי **הרב זצ"ל**, שכך באמת ביאר לו בשעתו **"התורה זאב" זצוק"ל**].

כאן בסוגיא, יש שיטה מחודשת של הרי"ף, שלא הסכימו לה לא הראשונים שלפניו ולא שלאחריו, דשיטת הרי"ף, דלא בעינן דוקא ב"ד **סמוך**, רק סגי בב"ד קבוע, ולכך הביא הרי"ף בהלכותיו את המימרות בסוגיין, וכתב הר"ן: "**ועל זה הי' סומך לעשות מעשה בדבר - שהיו תוקעין בבית דינו ברה"ה שחל להיות בשבת**", וע"ש בר"ן דהרמב"ם והבעה"מ חולקין וס"ל דבעינן דוקא בב"ד סמוך בא"י, ע"ש.

במשנה "משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש".

בתוי"ט (בריש פרקין) דקדק, דלעיל לגבי התקנה שהתקין ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד לא נזכר "זכר למקדש"? וכתב בתוי"ט, דהנה התוס' [לעיל בריש פרקין] הקשו, מאי שנא דלאחר החורבן הקילו בשופר טפי מבלולב, דבשופר תקנו שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד, ואילו בלולב לא אשתרי? ותירצו, דשאני שופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו לבטל לגמרי, וכן תירץ הר"ן בתירוצו השני. אולם בתירוצו הראשון תירץ, דבשופר כי אתי בשבת ולא יתקע, חיישינן שתשתכח תורת שופר, אבל לולב כי אתי בשבת איתא בשאר יומי. וכתב התוי"ט, דלתירוץ הראשון יש רא"י, מדלא תנן בתקנת שופר זכר למקדש" כדתנן גבי תקנת לולב, וע"ש כ"ד הקדו.

שם. "משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במקדש שבעה, ושיהא יום היזף כולו אסור".

כהאי משנה קתני נמי בסוכה מ"א א', ושם כתבו התוס' (ד"ה ושיהא) בהאי לישנא: "הרבה תקנות תיקן ריב"ז, אלא הנך תרתי תיקן יחד, להכי תני הכא יום הנף אגב גררא. ותימה, דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף עה.) לא תני הנך דלולב אגב ההוא דיום הינף, ובפרק בתרא דר"ה תניא הנך תרתי ועוד תקנות טובא דתקון" עכ"ל התוס' בסוכה שם, והראשונים תירצו על קושיית התוס', דתקנת לולב הוא רישא דמתניתין, ואילו תקנת יום הינף היינו סיפא דמתניתין, ותנא סיפא אגב רישא, אך לא רישא אטו סיפא.

אומרים ווארט (אולי בשם **השפ"א זיע"א**, ואולי בשם **"אמרי אמת" זיע"א**, ואולי בשם אחיו **הרה"ק ר' משה בצלאל זיע"א**), שאחרי שתקן רבן יוחנן בן זכאי את התקנה דנטילת לולב במדינה כל שבעה **זכר למקדש**, נהי' מצב רוח עגום מאד אצל הציבור, שכנראה שמתכווננים לגלות ארוכה, ומי יודע מתי יגמרו את זה, שהרי רואים שצריכים לעשות "זכר למקדש"... בא ריב"ז ותיקן ביחד עם זה עוד תקנה, שיהי' יום הינף כולו אסור, מדוע? כי **"מהרה יבנה המקדש"**? ולכן, רק כאן במשנה בסוכה שנו גם להך תקנתא דיום הינף כולו אסור, משא"כ התם במנחות.

וכמובן, שזה **ווארט**, אבל לא תירוץ אמיתי... **והרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א** העיר עוד: ומה נעשה אליבא דרבנ"י דלדידי' הך דינא דיום הינף כולו אסור אי"ז תקנה כל עיקר, רק דין תורה! [ומה שהדפיסו בזה באיזה ספר על **מרנא הגרי"ז זיע"א**, זה לא הי'!].

ואיך שלא יהי', נזכה שבמהרה יבנה בית המקדש!

רש"י (ד"ה ושיהא) "ומדאורייתא **משהאיר מזרח** מותר, כדאמרין במנחות כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה" וכו'.

ע"י רש"י מנחות ע' א', ד"האיר המזרח" היינו הנץ החמה.

ובשפ"א וכן בהמיוחסות **למרנא הגרי"ז זיע"א** עמדו לבאר, מאי שנא הכא מכל דוכתי דמעמוד השחר יממא הוא? וביארו בזה, דשאני הכא דכתיב **"עד עצם היום הזה"**, ע"ש.

רש"י (ד"ה כי אעלה ארוכה לך) "וגם **סיפי דקרא ציון היא דורש** אין לה".

ע"י "ערוך לנר", דבגירסא שה"י לפני רש"י בגמרא לא נזכר כל הפסוק במלואו, ולכך הוצרך רש"י לפרש לן סיפי בקרא.

גמרא "אילימא דאיבני בשיתסר הרי האיר מזרח מתיר".

ע"י שפ"א, דמוכח דאף דקמי שמיא גליא שייבנה היום ביהמ"ק ויקריבו העומר, אעפ"כ לא אמרינן דנמצא שאכלו באיסור למפרע, דמאחר דבשעה שהאיר המזרח לא ה"י ראוי אז להבאת העומר, לכך היום מתיר, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "הרחוקין מותרין מחצות היום והלן" וכו'.

ע"י בפיה"מ במנחות ס"ח, דהך "חצות" היינו חצות של "ירושלים", אך לא חצות של אותן המקומות הרחוקין, ע"ש.

גמרא "אי נמי דאיבני בליליא".

וברש"י (ד"ה לא צריכא) **"ואם תאמר היכי משכח"ל דאיבני בחמיסר בי"ט ודאיבני בליליא והא קיימא לן במסכת שבועות דאין בונין בהמ"ק לא בי"ט ולא בלילה, הני מילי בנין בידי אדם אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא"**.

ב"מקדש דוד" (סימן א') הוכיח, מהא דאמרו בירושלמי ביומא דאם הוקם ביהמ"ק בלילה פסול לעבודת יום וכשר לעבודת לילה. דמכאן מוכח דהא דאין בונין את המקדש בלילה אינו איסור, אלא פסול. ולפ"ז הוקשה לי בד' רש"י הכא, מה הועלנו בכך שהמקדש השלישי יבנה ע"י הקב"ה ול"ש בי' איסור, אבל מ"מ מדוע לא יהי' כאן פסול? וע"י בזה בקה"י שבועות סימן י'. (וע"י משמה"ל סוכה סימן סא).

במשנה "בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום" וכו' וכו', התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה" וכו'.

ע"י היטב בד' המאירי כאן ובד' המאירי בביצה ד' ע"ב.

וזה לשון קדשו של הרמב"ם [פ"ג מהל' קידוש החדש הלכה ה']: -

"בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל יום שלשים [ולא נזכר ברמב"ם דמייירי דווקא בחדש תשרי], פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו, **אם יעשו עולה של בין הערבים** - שמא יבאו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים, **עמדו בית דין והתקינו** שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה, כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים ונסכיהם" וכו', עכ"ל הרמב"ם.

ויש כאן בד' הרמב"ם כמה חדושים גדולים. חדא, דבגמ' מבואר דהקלקול ה"י בשיר, ואילו ברמב"ם מבואר דהקלקול ה"י בעצם ההקרה - שלא יכלו להקריב את התמיד של בין הערבים, ולא נזכר כלל בדבריו שהקלקול ה"י בשיר, [והתוס' בסוגיין באמת נתקשו אמאי לא חשיב קלקול של מוסף, ואילו הרמב"ם מפרש שאכן זה ה"י הקלקול] ועמד בזה הלח"מ שם ובתוי"ט, וע"ש בתוי"ט שהניח בצ"ע, ויש על זה מהלך (גאוני גאונו) במנ"ח מצוה רצט, ע"ש כ"ד הקדו'. ושנית, דמשמע בד' הרמב"ם, שבאמת לא ה"י כלל קלקול, אלא שמיד על אתר "עמדו בית דין והתקינו" שמכאן ואילך לא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה. ושלישית, דלא נזכר בד' הרמב"ם כל עיקר דמייירי דוקא בחדש תשרי, ומשמע דזהו דין בכל ראש חדש, ועמד בזה הצל"ח בברכות כ"ו ב', (בתוד"ה טעה), ע"ש כ"ד הקדו'.

רש"י (ד"ה נוהגים) **"דמשחשכה לילי עשרים ותשעה נהגו בו קודש"**.

כלומר, במוצאי עשרים ותשעה.

שם "אעפ"כ גומרים אותו בקדושה ואסור במלאכה" וכו'.

האחרונים דנו: מה לגבי **תקיעת שופר** (למי שעדיין לא שמע), האם מחוייב עדיין לשמוע? (ומה לגבי הקרבת קרבן מוסף - אם עדיין לא הקריבו)? ומה לגבי **התפלות**, איזה תפלה יתפלל, האם של ר"ה או של חול? ומה לגבי **"יעלה ויבא"**? ומה לגבי **קריאת התורה**? וע"י בספר "הערות" מה שכתב בכל זה (ובמה שהובא שם מהמאירי).

גמרא "הכא תרגימו שלא אמרו שירה כל עיקר".

ופרש"י: "לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו, שמא עוד סוף העדים לבוא היום ושיר של י"ט יש לומר, או לא יבואו ונמצא שהוא חול", עכ"ל רש"י, ולא נתפרש כאן להדיא בד' רש"י, מה ה"י עליהם לעשות אם אכן נמצא שהוא חול. אכן לשון קדשו של הרע"ב: "לא ידעו הלויים אם יאמרו שיר של חול או שיר של יום

טוב" ע"כ, הרי מבואר בדבריו להדיא, דעל הצד שהוא חול, צריך שיאמרו שיר של חול. ועי' בערול"נ שכתב, דמשמע קצת מד' רש"י, דס"ל שאם הוא חול אין כאן שיר כלל [וכדוהבא להלן שיטת הטור], ע"ש.

האם אומרים שירה בתמיד של בין הערבים?

גמרא "שאמרו שירה של חול עם תמיד של בין הערבים".

ב"ערוך לנר" כאן הביא בשם שו"ת מהר"ם אלשיך (סי' קלח), שהקשה מהגמרא דילן על מש"כ הטור (סי' קלג וסי' רלז) (ורב עמרם וארחות חיים) וב"י (סי' קלג) ורמ"א (סי' קל"ב ס"ב), שלכך אין אומרים של של יום במנחה, לפי שבמקדש לא אמרו שיר בתמיד של בין הערבים, והרי כאן משמע שאמרו שיר?

ובערול"נ כתב לתרץ, דודאי כל ימות השנה לא אמרו שירה בתמיד של בין הערבים, דלא נזכר זאת בשום מקום, ורק בראש השנה אמרו, ורק בשבת, וכמו שנזכר ברייתא לקמן, ומדלא מצאנו בשום מקום שהוזכר שיר ל"ט של פסח ושבעות וסוכות במנחה, מזה נראה ש"ט של ראש השנה הובדל בזה משאר הימים, שמלבד השיר של מוסף שאמרו כל יו"ט שיר לעצמו, אמרו בר"ה גם שיר של מנחה. וכוונת ר' זירא, שמכיון שהיו מסופקים האם יבואו עדים ואזי צריכים לומר שיר בתמיד של בין הערבים או שמא לא יבואו ואין כאן שיר כלל, לכך אמרו שיר של חול, שסברו שטוב לומר עכ"פ שיר אחד (א"ה: אולי צ"ל: "שיר אחר") מלהקריב בלא שיר כלל, שאולי היו סבורים דשיר מעכב הקרבן, ואפילו אינו מעכב – מצוה מיהא איכא, ובזה ודאי שבין לעכב בין למצוה אין קפידא איזו שיר יהי, כיון דעכ"פ יש שיר (ע"ש כ"ד הקדו' בזה), ולכן בחרו לומר שיר עכ"פ מספק, שלא להקריב קרבן של יו"ט של ראש השנה במנחה מבלי שירה, אבל של יו"ט לא רצו לומר מספק, דשמא לא יבואו עדים ואין לשיר זה שייכות ליום זה כלל, משא"כ שיר של יום דעכ"פ יש לו שייכות ליום, רק שאם חול הוא הי' ללא צורך, אבל אין כאן נדנדו איסור, ע"ש בערול"נ כ"ד הקדו'.

ובד' הרמב"ם משמע, שיש שירה בחול בתמיד של בין הערבים, (א"ה: ב"ספר המפתח" פ"ו מתמידין ומוספין הי"א ציינו לה"פרישה" באו"ח סי' קל"ג סק"ט, שלמד כן מתו"ד הרמב"ם שם).

גמרא "אמר לו רבי זירא לאהבה בריה" וכו'.

מצינו לעיל (כ"ט א): "תני אהבה ברי' דר' זירא" וכו'.

גמרא "פוק תני להו" וכו'.

ופרש"י "לבני בבל", והיינו דר' זירא כבר הי' באותה שעה בארץ ישראל. (אמר תלמיד הכותב: כאן ציין הרב זצ"ל לב"מ פ"ה, ולע"ע לא תפסתי מה כוונתו בזה).

גמרא "להקריב תמידין ומוספין" וכו'.

הסדר הוא להיפך, מקודם מוספין ואח"כ תמיד של בין הערבים.

המנעם שעושים בזה"ז שני ימי ראש חדש

הנה נתקשיתי, וחפשתי הרבה במפרשים, מדוע עושים אנו בזה"ז שני ימים של ראש חדש, והרי כהיום הכל הוא על פי החשבון והלוח שתיקן ועשה רבי יהודה נשיאה (נכדו של רבנו הקדוש), וא"כ מדוע שלא יעשו מלכתחילה רק את היום השני לראש חדש, ואילו היום הראשון דהיינו יום השלשים של החדש הקודם יהי יום של חול בעלמא?

עד אשר מצאתי בס"ד, שיש על כך רמב"ם מפורש! בהלכ' קידוש החדש (פ"ח ה"ד) וזה לשון קדשו: -

"יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה, אם הי' החדש שעבר חסר יהי יום שלשים ראש חדש הבא, ואם יהי החדש שעבר מלא יהי יום שלשים ראש חדש, **הואיל ומקצתו ראש חדש** (שהרי החדש הקודם מסתיים אחרי כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים) ויהי תשלום החדש המלא שעבר, ויהי יום אחד ושלשים ראש החדש הבא וממנו הוא המנין, והוא יום הקביעה, ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון זה חדש אחד יום אחד בלבד וחדש אחד שני ימים" עכ"ל הרמב"ם. ואח"כ נזכרתי, שכבר מייתי לה לד' הרמב"ם הללו ב"חזון יחזקאל" (פ"א ה"י, דף ה' ע"א מדפי הספר), וע"ש שכתב, דבספר שמואל (א', כ') משמע, שגם אז בימי שאול ודוד כבר נהגו ראש חדש שני ימים כמו שאנו נוהגים עתה אם החדש העבר הוא מלא, והיינו מטעמו של הרמב"ם "הואיל ומקצתו ראש חדש", וע"ש כ"ד הקדו'.

דף ל"א א'

גמרא "תניא רבי יהודה אומר משום ר"ע" וכו' וכו'.

בהג' "חשק שלמה" ציין, דבשו"ת "כנסת יחזקאל" כתב ביאור נכון ונפלא על סוגיא זו בכלל, וביחוד על מה דבדברי רבי עקיבא איתא בכל ששת ימי השבוע הלשון "**על שם**..." ובשבת לא אמר בלשון "על שם". ואילו בדברי רבי נחמ"י הוא להיפך, דבכל ששת ימי השבוע לא הזכיר "על שם", ובשבת אמר "על שם ששבת".

עמד בית דין גדול עד עתה, וקבלה היא שבטבריה עתידין לחזור
תחלה - ומשם נעתקין למקדש" עכ"ל הרמב"ם. (וזהו הפשט
במש"א כאן: "ומשם עתידין ליגאל").

גמרא "ומשם עתידין ליגאל" וכו'.

וכתב שם הרדב"ז וזה לשון קדשו: "ארז"ל עתיד המשיח ליגלות
תחילה בגליל, ואפשר שהוא יסמוך בית דין הגדול שם בטבריה
שהיא סמוכה לגליל, ואע"פ שהיא חרבה עתה, תבנה, ומשם
יעלו לירושלים, (ומסיים הרדב"ז): **יראו עינינו וישמח לבנו אמן**"
ע"כ.

לשון קדשו של הרמב"ם (בפי"ד מהל' סנהדרין הי"ב): "בתחלה
כשנבנה המקדש היו בית דין הגדול יושבין בלשכת הגזית
שהיתה בעזרת ישראל, והמקום שהיו יושבין בו חול הי', שאין
ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. וכשנתקלקלה השורה גלו
ממקום למקום ולעשרה מקומות גלו וסופן לטבריה, ומשם לא

ברוך רחמנא דסייען - מריש ועד כען

גיציים משולחן גבוה

- המשך מעמוד 1 -

סיפר לי הגר"ש צציק שליט"א, שבהיותו בחור צעיר, עמדה בפניו איזו שאלה שהיתה צריכה הכרעה ודעת תורה, ורבנו זצוק"ל החליט, שצריכים להציע את
השאלה בפני הקדוש הסטייפלר זיע"א, וילכו שניהם יחדיו (להבחל"ח) את הדרך המובילה אל הבית ברחוב רשב"ם 10.

ויהי כאשר עמדו על מפתן הבית, נעמד רבנו, ואמר וחזר ואמר בבקשה ובתחנונים כמה וכמה פעמים את הפסוק: **"לישוועתך קויתי ה'!..."**

על הרב מאנגלי זצ"ל

סיפר לי הגר"ש צציק שליט"א, כי רבנו זצוק"ל התבטא פעם בפניו אודות הרב מאנגלי' רבי דב שטרנבוך זצ"ל, בזה הלשון: -

הוא גאון בהיר!

פעם אחרת התבטא רבנו ואמר:

ישנם גאונים שאפשר לכותנם בתואר: הגאון המפורסם... אבל הרב מאנגלי' הוא הגאון האמיתי!...

ובהזדמנות תיאר רבנו זצוק"ל איך שהרב מאנגלי' מלמד את הדינים וההלכות לפני בנות הסמינר הנודע לתהילה שבגייטסהד. ותיאר ברגש, איך שבכל הלכה
והלכה שהוא מלמד, הוא מחדיר ומכניס בלבותיהם כל כך הרבה יראת שמים טהורה!

גם אני עושה כך!...

באחד מן הביקורים שביקר הרב מאנגלי' זצ"ל אצל רבנו, הוא סיפר, שבהיותו נער צעיר בלונדון, אמר לו פעם מרנא הרב אברמסקי זיע"א: תרגיל את עצמך
תמיד ללמוד עם הרש"י, כי רש"י מבאר את הפשט!

ומיד הוסיף: גם אני מעיין תמיד ברש"י, כדי לדעת פשט!

שלחו לשאול את ה"חפץ חיים"!...

בהזדמנות, סיפר הרב מאנגלי' לרבנו, על הוריו הגדולים והצדיקים, שהנה פעם נזדמן שמאן דהו עשה להם עוולה גדולה, ונתעוררה להם השאלה, האם מותר להם
לדבר על כך בינם לבין עצמם, שהרי שניהם כבר יודעים מכך, או שמא בכל אופן יש בזה משום **"לשון הרע"**? והי' זה עדיין בחיי חיותו של הסבא קדישא ה"חפץ

חיים" זיע"א, והם שלחו את השאלה מלונדון לראדין... והתשובה של ה"חפץ חיים" הגיעה, שיש בזה משום "לשון הרע", ואכן הם נצרו את פיהם ולא דיברו ביניהם מאומה אודות ענין זה.

יותר לא יודע - מאשר יודע...

כה אמר פעם **רבנו זצוק"ל** -

הסברתי למגיד שיעור אחד: צריך להרגיל את ציבור השומעים, **שהמגיד שיעור יותר לא יודע מאשר יודע!** לא צריכים להיות אגרויס'ע בעל גאווה!...

ובהזדמנות אחרת, כאשר נשאל פעם **רבנו** איזו שאלה בלימוד השיעור, היתה תגובתו: **אינני יודע!** ואחר כך הוסיף ואמר: יותר טוב שאני אגיד שאינני יודע, מאשר שאני יגיד מה שאני יודע... כך למדתי מאנשים פקחים!

ופעם התבטא **רבנו** ואמר: -

מי שלפעמים יודע ופעמים שאינו יודע, אדם כזה כאשר הוא אומר שהוא יודע, יש לכך משמעות! אכן אדם שתמיד הוא יודע, אצלו אין לאמירה זו שום משמעות!

כיצד מגידים שיעור?...

ביום אחד צלצל הטלפון בביתו של **רבנו זצוק"ל**, מעבר לקו הציג את עצמו המדבר שהוא ב"ה זוכה למסור שיעור בדף היומי, והוא שואל: יורנו **רבנו**, כיצד מגידים שיעור?

ורבנו זצוק"ל השיב לו בשתי מלים: **תכין ותגיד!** ובזאת נסתיימה השיחה.

כעבור רגע, מצלצל הטלפון בביתו של אותו מגיד שיעור, מעבר לקו נשמע קולו המתוק של **רבנו** -

ואם אתה לא יודע - תגיד שאתה לא יודע!!!

הלוצקר רב זיע"א

את הדברים דלהלן דיבר פעם **רבנו זצוק"ל** בתוך כדי לימוד השיעור וכה היו דבריו: -

יש גמרא: "**מאן הוא ליומא**"?! הגמרא הזו נמצאת פעמיים בש"ס הקדוש, ביומא י"ח ב' וביבמות ל"ז ב', וכך נאמר שם: "**רב, כי מקלע לדרשיש, מכריז: מאן הוא ליומא**"?! **רב נחמן, כד מקלע לשכנציב מכריז: מאן הוא ליומא**"?! [ומפרש רש"י ביבמות וכעין זה ביומא: "מי חפצה לינשא לימים שאתעכב כאן"].

מהיכן יודע אני את הגמרה הזו? **מהלוצקר רב זיע"א!**

כי הנה בהיותי בחור בישיבה הק' דסלבודקה, המשגיח **רבי משה טיקוצנסקי זצוק"ל** דאג על הבריאות שלי, והיה שולח אותי בחודש מנחם אב אל בית ההבראה של ועד הישיבות ברמת גן, ה' שם את **הרב גלינסקי** (זצוק"ל) שתמיד הוא ה' ראש **החבורה...** והנה, בשנה אחת, לא פחות ולא יותר, נדהמנו כשהגענו לשם לראות את **הלוצקר רב**, יושב [בהדר גאון] בחדר האוכל! מיד בסעודה הראשונה, הוא ניהל את הענינים כמו שתמיד הוא ניהל [בחכמה] את "מועצת גדולי התורה" וישב בראש. וכמו שניהל את ה"חינוך העצמאי" וישב בראש, וכך גם כאן, בבית ההבראה... הוא נתן דפיקה על השולחן: **כְּבִיתִי, מאן הוא ליומא**?! צריך שיהי' כאן גבאי!... הוא הגדיר בדיוק את התפקידים של הגבאי, והוא השתמש במליצה הנ"ל השאובה מתוך הגמרא ביומא וביבמות. היו שידעו, היו שלא ידעו, **אני כמוכן לא ידעתי...** שאלתי, והסבירו לי שזו מליצה מהגמרא... [אמר **התלמיד הכותב**: כה דיבר **רבנו** בעוצם ענוות צדקו, וכמוכן, ההשערה המסתברת היא, ש**רבנו** ה' מהיחידים - או אולי היחיד - שכן הבינו!].

המשיך **רבנו** וסיפר: זה היה כזו מתיקות, **א' אלטער גאון!** מבין שהוא צריך לנהל כאן את הענינים, כי אם לא, לא יהי' מי שינהל...

וכאשר נסתלק **הלוצקר רב** לישיבה של מעלה, נערכה עליו עצרת מספד בישיבה הקדושה דחברון, [בחייו, הוא הי' מגיע להתפלל שם], והרבי ה"חזון איש" **זצוק"ל** הספידו, והוא אמר: "**הלוצקר רב** ראה מה שחסר לכלל ישראל, והוא רתם את עצמו לתפקידים!

והוא הסביר **הרב אברמסקי** את הדברים, עם כל המתיקות של ההסברה.

מרון הרב שך זיע"א, כשהוא בא לארץ הקדש, נהייתה לו איזו בעי' חוקית, והוא הי' בסיכון שישלחו אותו מכאן בחזרה, הוא הלך אל ה"חזון איש" **זיע"א**, והחזו"א אמר לו שילך אל המשרד הממשלתי השייך לענין ביחד עם **הלוצקר רב**, ויעמוד אחריו בתור, מקודם ניגש **הלוצקר רב** [הוא ידע היטב כיצד לדבר עם הפקיד, הפקחות שלו היתה נוראה], ואחר כך ניגש **הרב שך**, והפקיד החל להביך אותו עם כל מיני שאלות מביכות, [שבעקבות התשובות לשאלות הללו הוא הי' בסיכון גדול], **הלוצקר רב** פנה אל הפקיד ואמר לו: וכי אינך רואה, בא יהודי משם [!], שבור ורצוץ, מעמידים אותו בכאלו חקירות ודרישות? ... זו לא התנהגות אנושית! וזה עזר, - זו היתה עצתו אמונה של ה"חזון איש"!

הוא אמר לנהג המונית, שהוא שכח משהו...

הי' זה כאשר היו צריכים לנסוע משלחת אל ראשי השלטון דאז בנוגע לגזירת גיוס בני הישיבות (רח"ל), המונית נעצרה על יד ביתו שברחוב הושע, והוא ירד, נכנס אל המונית, מאחריו ישבו שלשה, והנה, לפני שהנהג החל לנסוע, פתאום הוא אומר לו: תסלח לי ידידי הנהג, אני שכחתי משהו, אל תקפיד, תמתין עד שאני אחזור, ואני אשלם לך על כל ההמתנה... והוא חזר אל ביתו והתחיל לעלות במדרגות. ישבו שם מאחורה שלשה גאונים, שניים ליטאיים ואחד חסידי, החסידי הי' מי שהי' אז הראש ישיבה של "סלונים" ולימים כ"ק האדמו"ר מסלונים, בעל ה"נתיבות שלום" **זצוק"ל**, והוא הבין והרגיש מיד, שמה שקורה כאן זה לא דבר פשוט, הוא קם והלך בחשאי מאחרי **הלוצקר רב**, וכשהוא נכנס הביתה, הוא נכנס אל החדר הפנימי, וה"נתיבות שלום" אל החדר החיצוני, ומה רואות עיניו? **הלוצקר רב** לוקח תהלים ונעמד על יד הקיר, עשר דקות הוא מירר בבכיות! ... זה מה שהוא שכח! צריכים לדבר מקודם עם הרבנו של עולם, את העיקר שכחנו!

רש"י אין עירובין!...

כה סיפר רבנו **זצוק"ל**:-

בן אחי הרה"ג ר' יצחק הלוי שליט"א סיפר לי, ששמע מחדב"נ הגאון האדיר רבי מיכל פיינשטיין **זצוק"ל**, שסיפר ששאל פעם את חמיו הגדול **זיע"א**:-

יבוא משיח צדקנו בב"א, מי יצא לקבל את פניו, האם הרבנים המשתייכים לחוג זה... או שמא הרבנים המשתייכים לחוג זה?...

ועל כך השיב לו הבריסקר רב: לא הם ולא הם! כולם יתחבאו מפניו! כי כך כתיב בישעי' (פרק ב'): "ובאו בנקרות הצורים והמערות..."

המשיך רבנו ואמר: אומרים, שהבריסקר רב אמר זאת פעם לפני אחד מגדולי הדור **זיע"א**: מי בכלל ילך לקבל את פני משיח צדקנו? והלא כתוב בישעי': "ובאו בנקרות הצורים והמערות... מפני פחד ד' והדר גאווה... ונשגב ה' לבדו ביום ההוא... ועל כך הגיב אותו גדול **זיע"א** [בשאלה]: רש"י אין עירובין - "להקביל פניו? ... [זה נורא! הבקאות הבהירה של אותו אדם גדול **זיע"א**].

הרב זיע"א שתק, הם באו הביתה, והרב אמר לבנו רבי רפאל **זצ"ל**: הבה ונראה מה שכתוב ברש"י בעירובין, הביאו את הגמרא ופתחו שם [בדף מ"ג עמוד ב'], שעל מה שנאמר שם בגמרא: "כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח, על כך כתוב שם ברש"י: "מפני הטורח, שמניחין צרכי שבת, והולכין להקביל פניו" ע"כ, כלומר, את פניו של אליהו הנביא, אך לא נזכר כאן ברש"י שהולכין לקבל את פניו של משיח צדקנו.

צריכים לראות שאין כאן ספרים שאולים!...

סיפר לי הגר"ש **צציק שליט"א**, שכאשר ישבו "שבעה" על אביהם הגדול ה"תורת זאב" **זצוק"ל**, ובא רבנו **זצוק"ל** לקיים מצות ניהום אכלים, הדבר הראשון שהוא אמר להם: צריכים לראות מיד לאחר ה"שבעה", האם אין כאן בבית ספרים שאולים!